

DIAGNOZA DO AKTUALIZACJI STRATEGII ROZWOJU MIASTA TORUNIA DO ROKU 2020

Z UWZGLĘDNIENIEM PERSPEKTYWY ROZWOJU DO 2028 R.

Spis treści

I. WPROWADZENIE.....	3
1. OTOCZENIE LOKALNE I REGIONALNE	3
2. MIESZKAŃCY MIASTA TORUNIA	12
3. ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW.....	26
4. POTENCJAŁ PRZYRODNICZY I JEGO ZAGROŻENIA	62
5. POTENCJAŁ KULTUROWY	63
6. POTENCJAŁ INSTYTUCJONALNY	64
7. POTENCJAŁ GOSPODARCZY I STRUKTURA GOSPODARKI.....	72
8. POTENCJAŁ MATERIALNO-FINANSOWY MIASTA.....	89
9. PODSUMOWANIE.....	108
II. ANALIZA PROBLEMÓW.....	109
1. PROBLEMY W SFERZE SPOŁECZNEJ	111
2. PROBLEMY W SFERZE INFRASTRUKTURA, ZASOBY I ŚRODOWISKO	114
3. PROBLEMY W SFERZE ROZWOJU GOSPODARCZEGO I PROMOCJI MIASTA	118
SPIS TABEL	121
SPIS RYSUNKÓW	124
SPIS WYKRESÓW.....	124

I. WPROWADZENIE

„Diagnoza społeczno-gospodarcza Miasta Toruń” jest dokumentem mającym charakter raportu o stanie miasta dokonany w oparciu o dostępny zasób informacji ilościowych i jakościowych, zebranych z lat 2010-2015. Diagnoza społeczno-gospodarcza Torunia zawiera:

- informacje ilościowe i faktograficzne przekazane przez Miasto Toruń (pochodzące z zasobów informacyjnych poszczególnych wydziałów Urzędu), a także Państwowej Straży Pożarnej, Policji i miejskich jednostek organizacyjnych,
- informacje ilościowe, głównie statystyczne, pozyskane przez autora opracowania ze źródeł powszechnie dostępnych, głównie z Banku Danych Lokalnych GUS,
- inne informacje faktograficzne pozyskane przez autora opracowania.

Oceny diagnostyczne dokonywane były w oparciu o **kryterium porównawcze** z innymi jednostkami, **kryterium czasowe – postępu lub regresu** danego zjawiska, w niektórych przypadkach – poprzez analizy struktur (w % lub ‰). Do porównań wyodrębniono jednostki zbliżone do Torunia – miasta na prawach powiatów, których głównym kryterium doboru była liczba ludności: Bydgoszcz, Olsztyn, Rzeszów, Gdynia, Radom i Kielce. Jednocześnie w porównaniach bardzo często uwzględniano wyniki dla kraju oraz całego województwa kujawsko-pomorskiego.

Porównania retrospektywne uzależnione były od dostępności informacji w Banku Danych Lokalnych GUS.

Diagnoza, która opiera się na danych ilościowych i faktograficznych, charakteryzuje się różnym zakresem informacji w poszczególnych dziedzinach. W niektórych częściach zasób informacji jest bogaty, w niektórych – niewielki. Niniejsze opracowanie ma charakter kompilacji i syntezy z wielu źródeł, co dodatkowo przyczynia się do zróżnicowania stopnia jego szczegółowości.

1. OTOCZENIE LOKALNE I REGIONALNE

1.1. Położenie Torunia

Toruń to miasto na prawach powiatu będące jednocześnie siedzibą wojewódzkich władz samorządowych: Kujawsko-Pomorskiego Sejmiku Wojewódzkiego, marszałka województwa kujawsko-pomorskiego, Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego, oraz jednostek wojewódzkich im podporządkowanych. Miasto jest dużym ośrodkiem gospodarczym, kulturalnym, naukowym, akademickim i turystycznym oraz węzłem drogowym i kolejowym. Jest również jednym z miast centralnych Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Toruń położony jest w środkowej części województwa kujawsko-pomorskiego. Ulokowany jest po obu stronach Wisły, w widłach Wisły i Drwęcy, we wschodniej części Kotliny Toruńskiej na styku trzech krain historycznych:

- ziemi chełmińskiej,
- Kujaw,
- ziemi dobrzyńskiej.

Większa część miasta położona jest po prawej stronie Wisły, historycznie, a przez to kulturowo i cywilizacyjnie należy do Pomorza, lewobrzeżna zaś do Kujaw. Toruń jest jednym z najstarszych miast Polski (prawa miejskie uzyskał w 1233 roku). W czasach Rzeczypospolitej Obojga Narodów Toruń był jednym z najbogatszych i jednym z czterech największych miast Królestwa Polskiego, miastem królewskim i hanzeatyckim, posiadającym autonomiczne uprawnienia polityczne, w tym m.in. prawo do czynnego uczestnictwa w akcie wyboru króla.

1.2. Otoczenie przyrodnicze

Toruń położony jest w zalesionej Kotlinie Toruńskiej, po obu stronach rzeki Wisły. Dalej od niecki rzeki teren wznosi się (50–60 m n.p.m.), często stromo (np. osiedle Na Skarpie), staje się pagórkowaty, tworząc malownicze tarasy, o ziemi piaszczystej (V, VI klasa).

Największą rzeką jest dzieląca miasto na dwie części Wisła. Drugą co do wielkości jest Drwęca, a trzecią Struga Toruńska. Struga Toruńska w części swego biegu przepływa pod Zespołem Staromiejskim, gdzie jej fragmenty są wyeksponowane w budynkach i chodnikach. Największymi zbiornikami wodnymi w Toruniu są stawy Nagus i Kaszownik.

Toruń prawie ze wszystkich stron otoczony jest przez obszary leśne, stanowiące tereny rekreacyjne: Barbarka, Las Bielawski, Bielański, Łysomicki, Papowski, Lasy Ciechocińskie, Puszcza Bydgoska, oraz trzy rezerваты: rezerwat leśny Las Piwnicki z 1924 roku; najdłuższy rezerwat ichtiologiczny w Polsce – Rezerwat na rzece Drwęcy z 1961 roku oraz unikatowo położony w centrum miasta rezerwat leśny Kępa Bazarowa z 1987 roku, na wiślanej wyspie, naprzeciwko Zespołu Staromiejskiego.

1.3. Bydgosko-Toruński Obszar Funkcjonalny

Cechą charakterystyczną współczesnego etapu rozwoju społeczno-gospodarczego Polski jest wzrastająca rola ośrodków miejskich i kształtujących się pod ich wpływem obszarów funkcjonalnych oraz metropolitalnych. Tego rodzaju układy osadnicze koncentrują z reguły większość kapitału społecznego i ekonomicznego swoich regionów. Dzięki optymalnemu wykorzystaniu potencjałów i efektowi synergii stają się motorami rozwoju społeczno-gospodarczego nie tylko regionów, ale i całego kraju.

Ważną datą w historii integracji regionu i zacieśniania powiązań było porozumienie zawarte 8 kwietnia 2014 roku (z późniejszymi zmianami) pomiędzy 25 jednostkami samorządu terytorialnego.

Wskazane porozumienie stanowi fundament wspólnej realizacji programu **Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT)** w ramach Bydgosko Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, przyczyniającego się do rozwoju i pogłębionej integracji regionu. W celu prowadzenia przedsięwzięć w formule ZIT w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020 Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął 8 kwietnia

2014 r. uchwałą w sprawie wyznaczenia obszaru realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgoszczy, Torunia i obszaru powiązanego z nimi funkcjonalnie.

Jednym z warunków realizacji ZIT jest posiadanie dokumentu strategicznego określającego m.in. diagnozę obszaru realizacji ZIT wraz z analizą problemów rozwojowych, cele jakie mają być realizowane w ramach ZIT, oczekiwane rezultaty i wskaźniki rezultatu i produktu powiązane z realizacją regionalnego programu operacyjnego, propozycje kryteriów wyboru projektów w trybie konkursowym¹. Dla ZIT realizowanego na terenie Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego takim dokumentem jest Strategia ZIT, w której określono jeden cel nadrzędny oraz cztery cele strategiczne. ZIT daje gminie szerokie perspektywy w zakresie przedsięwzięć integrujących działania finansowane zarówno z EFRR, jak i EFS. Obejmują one projekty różne tematycznie, ale wzajemnie powiązane. W szczególności w Toruniu będą realizowane działania dotyczące:

- Rozwoju zrównoważonego transportu
- Termomodernizacji budynków użyteczności publicznej oraz budynków mieszkalnych
- Eliminacji lub wykluczenia negatywnych zjawisk na obszarze rewitalizacji
- Inwestowania w szkolnictwo, przede wszystkim kształcenie zawodowe
- Usług opiekuńczych na rzecz włączenia społecznego oraz zagrożonych wykluczeniem oraz opieki nad dziećmi do lat 3¹.

Realizacja ZIT w województwie kujawsko-pomorskim przyczyni się do prowadzenia partnerskiego modelu współpracy, co przyczyni się do wzrostu konkurencyjności regionu. Nie można wykluczyć w przyszłości przyjęcia rozwiązań prawnych, które sformalizują współpracę w ramach istniejącego Obszaru Funkcjonalnego, co pogłębi integrację regionu.

Kolejną ważną datą w zacieśnianiu regionalnej współpracy był 27 lipca 2016 r, kiedy to Zarząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjął uchwałą w sprawie określenia obszarów funkcjonalnych w województwie kujawsko-pomorskim i ich granic. Na mocy tej uchwały określono następujące obszary funkcjonalne w województwie kujawsko-pomorskim:

- o znaczeniu ponadregionalnym:
  - 1) Miejski obszar funkcjonalny ośrodków wojewódzkich – Bydgoszczy i Torunia,
  - 2) Wiejski obszar funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych,
  - 3) Obszar funkcjonalny Światowy Rezerwat Biosfery „Bory Tucholskie”,
- o znaczeniu regionalnym:
  - 1) Miejski obszar funkcjonalny miasta Włocławka,
  - 2) Miejski obszar funkcjonalny miasta Grudziądz,

---

1. Źródło: Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, 2017 r.

- 3) Miejski obszar funkcjonalny miasta Inowrocławia,
- 4) Obszar funkcjonalny Kujawy – wyspecjalizowana strefa gospodarcza dla rolnictwa,
- 5) Obszar funkcjonalny Bory Tucholskie,
- 6) Obszar funkcjonalny gospodarczego wykorzystania Wisły,
- 7) Obszar funkcjonalny aktywizacji gospodarczej korytarzy transportowych autostrady i dróg ekspresowych.

Rysunek 1: Teren Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Bydgoszczy

1.4. Potencjał społeczny otoczenia

W latach objętych analizą (2010-2015) liczba ludności Torunia nieznacznie się zmniejszyła i wyniosła w 2015 roku 202 689 mieszkańców. Warto podkreślić, że spadek liczby mieszkańców we wskazanym czasie był obserwowany także w innych miastach o podobnej wielkości, a także na poziomie całego województwa i kraju. Procesy demograficzne obserwowane w Toruniu nie odbiegają zatem od ogólnokrajowych trendów.

Tabela 1: Liczba mieszkańców Torunia i jednostek porównywalnych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	38 529 866	38 538 447	38 533 299	38 495 659	38 478 602	38 437 239	99,76%
Woj. kujawsko-pomorskie	2 098 711	2 098 370	2 096 404	2 092 564	2 089 992	2 086 210	99,40%
Toruń	205 129	204 921	204 299	203 447	203 158	202 689	98,81%
Radom	221 658	220 602	219 703	218 466	217 201	216 159	97,52%
Rzeszów	179 199	180 031	182 028	183 108	185 123	185 896	103,74%
Kielce	202 450	201 815	200 938	199 870	198 857	198 046	97,82%
Bydgoszcz	364 443	363 020	361 254	359 428	357 652	355 645	97,59%
Gdynia	249 461	248 939	248 726	248 042	247 820	247 478	99,21%
Olsztyn	175 388	175 420	174 641	174 675	173 831	173 444	98,89%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

1.5. Potencjał ekonomiczny otoczenia

Potencjał ekonomiczny Torunia w pewnym stopniu może zostać zobrazowany przez pokazanie PKB oraz PKB per capita. Z uwagi na fakt niedostępności danych dla konkretnych miast wskaźnik ten został przedstawiony na poziomie podregionów. Zważywszy jednak na fakt, że Toruń stanowi jeden z dwóch kluczowych miast podregionu bydgosko-toruńskiego można takie przybliżenie uznać za wiarygodne i umożliwiające porównanie potencjału ekonomicznego samego Torunia z innymi jednostkami terytorialnymi. Warto zauważyć, że PKB podregionu w ciągu pięciu objętych analizą lat wzrósł o ponad 15%.

Tabela 2: PKB (produkt krajowy brutto ogółem) podregionu bydgosko-toruńskiego i jednostek porównywanych w latach 2010-2014

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	Dynamika (2010=100%)
	[mln zł]	[mln zł]	[mln zł]	[mln zł]	[mln zł]	
Polska	1 445 297	1 566 813	1 629 392	1 656 842	1 719 704	118,99%
Woj. kujawsko-pomorskie	65 327	69 722	72 092	73 880	76 063	116,43%
Podregion 6 - bydgosko-toruński	30 973	33 050	34 594	34 654	35 864	115,79%
Podregion 27 - radomski	17 328	18 676	19 074	19 480	20 366	117,53%
Podregion 35 - rzeszowski	19 343	21 395	22 828	23 679	24 514	126,73%
Podregion 52 - kielecki	24 441	26 117	26 814	26 719	27 509	112,55%
Podregion 43 - trójmiejski	39 624	43 732	46 891	46 227	46 250	116,72%
Podregion 56 - olsztyński	18 883	20 526	21 201	21 917	22 580	119,58%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Poniższa tabela przedstawia PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca w podregionie bydgosko-toruńskim, a także średni PKB per capita w województwie i w kraju. Warto zauważyć, że PKB na mieszkańca w całym analizowanym okresie na terenie podregionu bydgosko-toruńskiego był wyraźnie wyższy niż poziom wskaźnika per capita obliczony dla całego województwa i kraju.

Tabela 3: PKB per capita podregionu bydgosko-toruńskiego i jednostek porównywanych w latach 2010-2014

Jednostka terytorialna	PKB na 1 mieszkańca					PKB na 1 mieszkańca, Polska = 100					Dynamika (2010=100%)
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014	
Polska	37 524	40 669	42 285	43 033	44 686	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	119,09%
Woj. kujawsko-pomorskie	31 127	33 231	34 365	35 280	36 379	83,0	81,7	81,3	82,0	81,4	116,87%
Podregion 6 - bydgosko-toruński	40 105	42 733	44 641	44 730	46 307	106,9	105,1	105,6	103,9	103,6	115,46%
Podregion 27 - radomski	27 628	29 867	30 575	31 324	32 844	73,6	73,4	72,3	72,8	73,5	118,88%
Podregion 35 - rzeszowski	31 277	34 478	36 640	37 840	39 029	83,4	84,8	86,7	87,9	87,3	124,78%
Podregion 52 - kielecki	31 159	33 384	34 367	34 357	35 487	83,0	82,1	81,3	79,8	79,4	113,89%
Podregion 43 - trójmiejski	52 896	58 450	62 743	61 868	61 880	141,0	143,7	148,4	143,8	138,5	116,98%
Podregion 56 - olsztyński	30 274	32 908	33 987	35 236	36 350	80,7	80,9	80,4	81,9	81,3	120,07%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Potencjał ekonomiczny Torunia można również zobrazować za pomocą przeciętnego wynagrodzenia brutto. Dane te są bardziej obiektywne w stosunku do wyżej wymienionych wskaźników, gdyż dotyczą konkretnych miast, jednak obejmują tylko część zatrudnionych. Średnie wynagrodzenie brutto jest niższe od tego na terenie całego kraju, lecz warto zauważyć, że w ciągu 5 lat przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Toruniu wzrosło o ponad 23% z 3220 zł w 2010 roku do ponad 3991 zł w 2015 roku. Na tle miast porównawczych widać, że trend wzrostowy wynagrodzeń utrzymuje się na zbliżonym poziomie, a Toruń zaraz za Gdynią, jest miastem z największym wzrostem procentowym przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto.

Tabela 4: Przeciętne miesięczne wynagrodzenia mieszkańców Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	Ogółem						Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100) %						Dynamika (2010=100 %)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Polska	3 435,00	3 625,21	3 744,38	3 877,43	4 003,99	4 150,88	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	120,84%
Woj. kujawsko-pomorskie	2 910,82	3 062,32	3 182,31	3 322,09	3 439,06	3 540,25	84,7	84,5	85,0	85,7	85,9	85,3	121,62%
Toruń	3 220,95	3 414,28	3 545,32	3 719,69	3 876,00	3 991,61	93,8	94,2	94,7	95,9	96,8	96,2	123,93%
Radom	3 136,45	3 258,68	3 411,51	3 523,34	3 598,94	3 743,89	91,3	89,9	91,1	90,9	89,9	90,2	119,37%
Rzeszów	3 428,12	3 532,66	3 702,54	3 859,86	4 087,48	4 231,81	99,8	97,4	98,9	99,5	102,1	101,9	123,44%
Kielce	3 200,80	3 381,09	3 467,85	3 597,04	3 669,64	3 845,52	93,2	93,3	92,6	92,8	91,6	92,6	120,14%
Bydgoszcz	3 184,45	3 363,68	3 468,51	3 589,06	3 677,79	3 850,09	92,7	92,8	92,6	92,6	91,9	92,8	120,90%
Gdynia	3 662,62	3 938,74	4 067,07	4 298,33	4 457,62	4 566,82	106,6	108,6	108,6	110,9	111,3	110,0	124,69%
Olsztyn	3 443,21	3 546,91	3 649,18	3 795,30	3 954,40	4 104,05	100,2	97,8	97,5	97,9	98,8	98,9	119,19%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Ważnym miernikiem, który pośrednio oddaje potencjał gospodarczy regionu jest także stopa bezrobocia. Stopa bezrobocia w Toruniu w 2015 roku wynosiła 6,9% i była niższa o 1,3% od stopy bezrobocia w 2010 roku. Na przestrzeni całego analizowanego okresu była także istotnie niższa od stopy bezrobocia w Polsce i całym województwie.

Tabela 5: Stopa bezrobocia rejestrowanego w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	12,4	12,5	13,4	13,4	11,4	9,7	78,23%
Woj. kujawsko-pomorskie	17,0	17,0	18,1	18,2	15,5	13,2	77,65%
Toruń	8,2	8,1	9,6	10,4	8,1	6,9	84,15%
Radom	22,7	21,7	22,6	22,8	20,2	18,4	81,06%
Rzeszów	7,6	7,6	8,1	8,4	7,5	7,3	96,05%
Kielce	10,6	9,9	10,7	11,3	9,8	8,8	83,02%
Bydgoszcz	8,0	7,9	8,6	8,8	7,4	5,4	67,50%
Gdynia	5,5	5,5	6,5	6,3	5,8	4,9	89,09%
Olsztyn	6,9	7,2	8,4	8,4	6,8	5,8	84,06%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

1.6. Powiązania transportowe

Miasto od początku swojego istnienia dzięki korzystnemu położeniu pełniło istotną rolę strategiczną i handlową. Również dzisiaj, ze względu na swe centralne położenie Toruń stanowi atrakcyjną lokalizację zapewniającą sprawne połączenia z różnymi regionami kraju. Usytuowanie miasta umożliwia dogodne połączenia drogowe i kolejowe m.in. z Warszawą (ok. 200 km), Gdańskiem (ok. 180 km), Łodzią (ok. 180 km), Poznaniem (ok. 150 km) i Szczecinem (ok. 300 km).

Dogodna lokalizacja jest jednak jedynie potencjałem, którego wykorzystanie umożliwiają drogowe i kolejowe szlaki komunikacyjne. Przez Toruń przebiega międzynarodowa droga E75, tożsama z drogą krajową nr 1 oraz drogi krajowe nr 10,15 i 80. W bezpośrednim sąsiedztwie miasta przebiega autostrada A1 łącząca Łódź z Trójmiastem. Połączenia lotnicze możliwe są obecnie dzięki międzynarodowym lotniskom w Gdańsku, Ławica w Poznaniu i Okęcie w Warszawie oraz portowi lotniczemu w Bydgoszczy, oddalonemu o ok. 50 km od Torunia.

1.7. Inne powiązania infrastrukturalne

Toruń jest miastem bezpiecznym pod względem dostępu do wody pitnej. Miasto korzysta z dwóch ujęć gruntowych („Mała Nieszawka”, „Czerniewice”), ujęcia infiltracyjnego („Jedwabno”) i ujęcia powierzchniowego („Drwęca”). Zdolności produkcyjne ujęć komunalnych pokrywają zapotrzebowanie miasta. Jednostką dostarczającą wodę są Toruńskie Wodociągi Sp. z o. o. W tej chwili największą grupę odbiorców wody stanowią odbiorcy indywidualni (gospodarstwa domowe). Z przeprowadzonych analiz dotyczących zasięgu sieci systemu miejskich wodociągów wynika, że rozbudowy sieci wymagają rejonu, gdzie zabudowa mieszkaniowa znajduje się w stanie rozproszonym (głównie dotyczy to obrzeży miasta).

W mieście eksploatowane są dwie mechaniczno-biologiczne oczyszczalnie ścieków: „Centralna” i „Czerniewice”. Sieć wodno-ściekowa swoim zasięgiem obejmuje niemal całe miasto. Prace

mające na celu jej rozbudowę oraz modernizację są prowadzone w ramach projektu: „Gospodarka wodno-ściekowa na terenie miasta Torunia”.

Także sieć gazowa jest bardzo dobrze rozbudowana i obejmuje swoim zasięgiem niemal całe miasto. Na terenie miasta działają trzy przedsiębiorstwa gazownicze: Operator Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM SA (przesyłki), Polska Spółka Gazownicza Sp. z o.o. (dystrybucja) oraz Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo Obrót Detaliczny Sp. z o.o. (obróć). Źródłem gazu dla miasta są cztery stacje redukcyjno-pomiarowe wysokiego ciśnienia: Rudak i Kaszczorek (w zarządzie OGP GAZ-SYSTEM SA) oraz Ostaszewo i Różankowo w gminie Lubicz (w zarządzie PSG Sp. z o.o.). W latach 2010-2014 przeprowadzono szereg działań polegających na budowie lub przebudowie gazociągów na terenie miasta Torunia.

Rysunek 2 System gazociągów przesyłowych zasilających miasto Toruń

Źródło: Aktualizacja założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla obszaru miasta Torunia, 2015

Potrzeby ciepłe mieszkańców w 58% pokrywane są ze źródeł systemu ciepłowniczego EDF Toruń oraz źródło wysokosprawnej kogeneracji i kotłowni indywidualnych. Wytwórcami i dystrybutorami są: EDF Toruń SA (właściciel miejskiego systemu ciepłowniczego i 14 lokalnych kotłowni) i Elana Energetyka Sp. z o. o. Na terenie miasta działa także szereg kotłowni lokalnych należących do przedsiębiorstw, obiektów użyteczności publicznej lub obiektów usługowych. Ze względu na używanie kotłowni węglowych, w mieście ciągle trwa proces ich modernizacji i przechodzenie na zasilanie z systemu ciepłowniczego lub zabudowę nowych urządzeń na paliwa ekologiczne.

Stan sieci elektrycznej jest oceniany jako dobry. W procesie zapewnienia dostaw energii elektrycznej uczestniczą przedsiębiorstwa energetyczne zajmujące się: wytwarzaniem (EDF Toruń SA, Miejskie Przedsiębiorstwo Oczyszczania Sp. z o. o. i Toruńskie Wodociągi Sp. z o.o.), przesy-

łaniem (Polskie Sieci Elektroenergetyczne SA), dystrybucją (ENERGA Operator SA, PKP Energetyka SA i Elana-Energetyka Sp. z o.o.) oraz obrotem (około 170 podmiotów). Dystrybucja energii elektrycznej na obszarze miasta siecią SN odbywa się na poziomie napięcia 15 kV, głównie za pomocą sieci SN należącej do ENERGA Operator SA.

2. MIESZKAŃCY MIASTA TORUNIA

2.1. Demografia

W Toruniu w 2015 roku było z 202 689 osób. Na przestrzeni lat 2010 – 2015 liczba mieszkańców zmniejszyła się. Spadek ten wpisuje się w ogólny trend obserwowany zarówno w skali całego kraju jak i w porównywanych miastach (wyjątkiem od tej reguły jest jedynie Rzeszów gdzie liczba ludności wzrosła).

Tabela 6: Liczba ludności Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	38 529 866	38 538 447	38 533 299	38 495 659	38 478 602	38 437 239	99,76%
woj. kujawsko-pomorskie	2 098 711	2 098 370	2 096 404	2 092 564	2 089 992	2 086 210	99,40%
Toruń	205 129	204 921	204 299	203 447	203 158	202 689	98,81%
Radom	221 658	220 602	219 703	218 466	217 201	216 159	97,52%
Rzeszów	179 199	180 031	182 028	183 108	185 123	185 896	103,74%
Kielce	202 450	201 815	200 938	199 870	198 857	198 046	97,82%
Bydgoszcz	364 443	363 020	361 254	359 428	357 652	355 645	97,59%
Gdynia	249 461	248 939	248 726	248 042	247 820	247 478	99,21%
Olsztyn	175 388	175 420	174 641	174 675	173 831	173 444	98,89%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

2.2. Struktura wieku i płci

Struktura ludności w Toruniu odbiega od tej właściwej dla całego kraju i województwa. Przede wszystkim zwraca uwagę duża ilość osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym, co jest negatywnym prognostykiem dla rozwoju demograficznego miasta. Niemniej należy mieć na uwadze duży potencjał Torunia jako miasta nie tylko przemysłowego, ale także akademickiego – zatem miasta mającego duży potencjał przyciągania mieszkańców z innych terenów Polski.

Tabela 7: Struktura wieku ludności Torunia i jednostek porównywanych w roku 2015

Jednostka terytorialna	w wieku przedprodukcyjnym [%]	w wieku produkcyjnym [%]	w wieku poprodukcyjnym [%]	przedprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Polska	17,96%	62,45%	19,60%	29	109	31
Woj. kujawsko-pomorskie	18,16%	62,75%	19,09%	29	105	30
Toruń	16,47%	62,36%	21,17%	26	129	34
Radom	17,18%	61,91%	20,91%	28	122	34
Rzeszów	17,70%	63,34%	18,96%	28	107	30
Kielce	15,54%	61,10%	23,36%	25	150	38
Bydgoszcz	15,68%	61,15%	23,17%	26	148	38
Gdynia	16,05%	60,25%	23,70%	27	148	39
Olsztyn	16,73%	62,93%	20,35%	27	122	32

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Udział ludności ogółem w rocznikach w przedziale 0-19 oraz 20-39 w mieście jest zbliżony do jednostek porównywanych. Obserwowane różnice są nieznaczne. Podobnie także jak w skali całego kraju, województwa i innych miastach obserwowany jest wzrost udziału kobiet w starszych grupach wiekowych, co wynika z ogólnej tendencji demograficznej charakteryzującej się krótszym przeciętnym życiem mężczyzn.

Tabela 8: Grupy wieku ludności Torunia i jednostek porównywanych w roku 2015

Jednostka terytorialna	Ogółem				Kobiety			
	0-19	20-39	40-59	60 i więcej	0-19	20-39	40-59	60 i więcej
Polska	20,12%	30,16%	26,82%	22,90%	18,98%	28,76%	26,22%	26,04%
Woj. kujawsko-pomorskie	20,44%	30,09%	27,08%	22,39%	19,29%	28,70%	26,59%	25,42%
Toruń	18,52%	30,95%	26,02%	24,51%	17,10%	29,37%	25,95%	27,59%
Radom	19,27%	29,74%	26,56%	24,43%	17,78%	27,46%	26,55%	28,21%
Rzeszów	19,97%	33,19%	24,72%	22,13%	18,69%	31,87%	24,74%	24,70%
Kielce	17,28%	29,55%	26,25%	26,92%	15,98%	27,75%	26,12%	30,15%
Bydgoszcz	17,57%	29,51%	26,25%	26,67%	16,12%	28,01%	25,81%	30,06%
Gdynia	17,78%	28,78%	26,25%	27,19%	16,50%	27,67%	25,67%	30,16%
Olsztyn	18,87%	31,15%	26,35%	23,63%	17,19%	30,23%	26,10%	26,49%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Udział kobiet w najmłodszych grupach wiekowych, 0-19 i 20-39, w większości porównywanych jednostek oscyluje wokół 50%, ale już w grupie osób mających 60 lub więcej lat udział kobiet wzrasta do ponad 60%, z przyczyn które wskazano wyżej.

Tabela 9: Udział kobiet w ogólnej liczbie ludności Torunia i jednostek porównywanych w roku 2015

Jednostka terytorialna	Udział kobiet w grupach wieku				Ogółem
	0-19	20-39	40-59	60 i więcej	
Polska	48,69%	49,23%	50,45%	58,68%	51,61%
Woj. kujawsko-pomorskie	48,65%	49,16%	50,60%	58,52%	51,54%
Toruń	49,38%	50,77%	53,34%	60,24%	53,50%
Radom	48,43%	48,45%	52,45%	60,61%	52,48%
Rzeszów	49,34%	50,63%	52,77%	58,85%	52,72%
Kielce	49,03%	49,80%	52,78%	59,42%	53,04%
Bydgoszcz	48,57%	50,27%	52,07%	59,67%	52,95%
Gdynia	48,87%	50,65%	51,51%	58,42%	52,67%
Olsztyn	48,74%	51,92%	52,98%	59,98%	53,50%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Liczebność poszczególnych roczników najmłodszych mieszkańców jest bardzo podobna, choć można zauważyć niewielką przewagę udziału roczników starszych. Wśród mieszkańców mających nie więcej niż 21 lat, 19 letni mieszkańcy stanowią 5,18%, 20 letni - 5,22%, zaś 21 letni - 5,67% tej grupy.

Tabela 10: Liczba i udział roczników osób mających od 0 do 21 lat Torunia w roku 2015

Wiek	Liczba ludności			Udział %		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyzn	Kobiet	W przedziale dla wybranych roczników
0	1 893	962	931	50,82%	49,18%	4,49%
1	1 882	948	934	50,37%	49,63%	4,47%
2	1 829	903	926	49,37%	50,63%	4,34%
3	1 968	1 028	940	52,24%	47,76%	4,67%
4	1 949	1 005	944	51,56%	48,44%	4,63%
5	1 993	1 001	992	50,23%	49,77%	4,73%
6	2 164	1 097	1 067	50,69%	49,31%	5,14%
7	2 054	1 033	1 021	50,29%	49,71%	4,87%
8	1 915	944	971	49,30%	50,70%	4,54%
9	1 825	970	855	53,15%	46,85%	4,33%
10	1 777	875	902	49,24%	50,76%	4,22%
11	1 583	824	759	52,05%	47,95%	3,76%
12	1 633	837	796	51,26%	48,74%	3,88%
13	1 590	784	806	49,31%	50,69%	3,77%
14	1 723	895	828	51,94%	48,06%	4,09%
15	1 758	885	873	50,34%	49,66%	4,17%
16	1 873	923	950	49,28%	50,72%	4,45%
17	1 975	1 017	958	51,49%	48,51%	4,69%
18	1 978	1 008	970	50,96%	49,04%	4,69%
19	2 183	1 067	1 116	48,88%	51,12%	5,18%
20	2 200	1 047	1 153	47,59%	52,41%	5,22%
21	2 391	1 157	1 234	48,39%	51,61%	5,67%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

2.3. Ruch naturalny

W latach 2010-2012 przyrost naturalny w Toruniu był dodatni, lecz z widoczną tendencją spadkową, która doprowadziła do ujemnego przyrostu już w 2013 roku. Ten sam rok stanowi jednocześnie punkt odroczenia i początek niewielkiego wzrostu wskaźnika.

Tabela 11: Przyrost naturalny ludności Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015

Zmienna	2010	2011	2012	2013	2014	2015
urodzenia żywe na 1000 ludności	10,2	9,6	9,8	9,0	9,4	9,6
zgoni na 1000 ludności	9,03	8,84	9,29	9,27	9,46	9,41
przyrost naturalny na 1000 ludności	1,1	0,8	0,5	-0,3	0,0	0,2

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Wskaźnikiem który można traktować jako częściową prognozę demograficzną jest także liczba nowo zawieranych małżeństw. Choć w 2013 roku można było zaobserwować niewielki wzrost ich ilości, to na przestrzeni lat 2010-2015 zwraca uwagę znaczący spadek liczby zawieranych małżeństw. Co ważne, jest to spadek o ok. 10% większy niż ten obserwowany na terenie całego województwa i kraju.

Tabela 12: Liczba zawieranych małżeństw w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	228 337	206 471	203 850	180 396	188 488	188 832	82,70%
Woj. kujawsko-pomorskie	12 447	11 299	11 207	9 814	10 294	10 354	83,18%
Toruń	1 207	1 046	1 022	887	934	944	78,21%
Radom	1 394	1 194	1 193	996	1 095	1 076	77,19%
Rzeszów	1 154	1 013	890	860	907	948	82,15%
Kielce	1 235	1 037	1 008	863	863	859	69,55%
Bydgoszcz	2 102	1 876	1 865	1 564	1 699	1 760	83,73%
Gdynia	1 509	1 250	1 122	1 033	1 202	1 294	85,75%
Olsztyn	943	905	842	713	753	722	76,56%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

2.4. Ruch wędrowny (migracje na pobyt stały)

Saldo migracji w Toruniu w 2014 roku wyniosło -2,1 było wyraźnie niższe niż analogiczny wskaźnik dla całego województwa i kraju. Ujemny poziom wskaźnika migracji wskazuje, że więcej osób decyduje się na stałe opuścić miasto niż w nim zamieszkać. Dynamika tego wskaźnika w ciągu 5 lat objętych analizą nie formułuje wyraźnego trendu, a raczej cechuje się swoistą cyklicznością rocznych wzrostów i spadków (choć niezmiennie jest ujemna).

Ustalenie przyczyn tego zjawiska wymagałoby przeprowadzenie pogłębionych studiów na temat motywacji i kierunków migracji. Tym niemniej należy podkreślić, że w przypadku ośrodków o zbliżonej do Torunia charakterystyce ekonomicznej i społecznej ujemne saldo migracji nie musi być symptomem zjawisk negatywnych.

W przypadku małych i oddalonych od metropolii ośrodków miejskich o homogenicznym typie gospodarki migracja wynika najczęściej z odpływu z regionu młodych osób, dla których brak

miejsca na lokalnym rynku pracy. Chęć rozwoju edukacyjnego, czy zawodowego wypycha zatem młodsze pokolenie poza miejsce zamieszkania, powodując stałą liczbę mieszkańców wielu gmin wiejskich w Polsce.

W przypadku Torunia ujemne saldo migracji może być paradoksalnie wskaźnikiem sukcesu miasta oznaczając przenoszenie się ludności, która osiągnęła wyższy status materialny poza samo miasto. Wiąże się to najczęściej ze zmianą adresu meldunkowego na adres, w którejś z obrzeżnych gmin czy powiatów. Nie zmienia to jednak faktu, że osoby takie wciąż są aktorami na miejskim rynku pracy, czy korzystają z toruńskich sklepów, punktów usługowych, etc.

Tabela 13: Saldo migracji w Toruniu na 1000 mieszkańców i jednostkach porównywanych w latach 2010-2014

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	-0,1	-0,1	-0,2	-0,5	-0,4
Woj. kujawsko-pomorskie	-0,8	-0,8	-1,0	-1,3	-1,4
Toruń	-3,1	-1,8	-2,1	-3,4	-2,1
Radom	-4,5	-4,4	-3,8	-4,8	-4,5
Rzeszów	1,0	1,5	3,8	2,1	2,3
Kielce	-5,5	-3,5	-3,4	-4,4	-2,9
Bydgoszcz	-3,5	-3,1	-3,0	-2,7	-3,1
Gdynia	-2,5	-1,4	-1,4	-2,1	-0,2
Olsztyn	-2,3	-1,6	-0,2	-0,6	0,3

Źródło: Bank Danych Lokalnych

2.5. Kapitał ludzki

Kapitał ludzki to wiedza, umiejętności, zdolności oraz inne właściwe jednostce atrybuty ułatwiające tworzenie osobistego, społecznego oraz ekonomicznego dobrostanu. Kapitał ludzki to cechy jakościowe, które trudno jest zobrazować za pomocą danych ilościowych. Najistotniejszym miernikiem kapitału ludzkiego jest poziom wykształcenia ludności. Dane na temat wykształcenia mieszkańców zostały zebrane podczas Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w 2011 r.

Najliczniejszą grupę wśród mieszkańców Torunia w 2011 roku stanowili mieszkańcy z wykształceniem średnim stanowiącym ponad 34% ludności. Drugą najliczniejszą grupą były osoby posiadające wykształcenie wyższe, stanowiące 23% mieszkańców. Pod tym względem miasto znacząco odstaje od województwa i całego kraju, gdzie odnotowano znacznie mniejszy udział osób posiadających średnie i wyższe wykształcenie.

Tabela 14: Wykształcenie ludności Torunia i jednostek porównywanych w 2011 roku

Jednostka terytorialna	wyższe	średnie	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia	nieustalone
Polska	16,99%	31,56%	21,67%	4,93%	18,31%	1,36%	5,18%
Woj. kujawsko-pomorskie	14,07%	29,50%	25,24%	5,26%	19,90%	1,15%	4,88%
Toruń	23,09%	34,14%	18,93%	4,07%	12,41%	0,77%	6,57%
Radom	21,74%	33,48%	18,20%	5,19%	15,70%	0,77%	4,92%
Rzeszów	30,61%	37,28%	11,27%	4,05%	8,72%	0,59%	7,48%
Kielce	29,93%	35,19%	12,90%	3,73%	11,16%	0,64%	6,45%
Bydgoszcz	21,72%	34,26%	20,94%	4,21%	12,88%	0,74%	5,26%
Gdynia	26,80%	36,86%	15,21%	3,64%	10,59%	0,59%	6,32%
Olsztyn	29,03%	37,00%	11,31%	3,73%	10,67%	0,79%	7,47%

Źródło: Bank Danych Lokalnych (Diagnoza Społeczna 2011)

Kapitał ludzki można zobrazować również poprzez przedstawienie danych dotyczących czytelnictwa i ilości bibliotek publicznych, które zapewniają nieodpłatny dostęp do literatury. W Toruniu funkcjonują 42 placówki biblioteczne (w tym 15 bibliotek i ich filii, a także 27 punktów bibliotecznych). Placówki te posiadają łącznie 753,6 tys. woluminów, które w 2015 roku wypożyczono 507,9 tys. razy.

Toruń posiada przeciętnie mniej bibliotek na jednego mieszkańca niż wynosi średnia dla województwa i kraju, choć już sama wielkość księgozbioru jest wyraźnie większa (nieznacznie większy posiadają Kielce). Warto zauważyć, że choć liczba czytelników na 1000 mieszkańców jest najmniejsza w porównaniu do jednostek porównawczych, to częściej niż przeciętnie w skali kraju i województwa wypożyczają oni książki, co pokazuje wskaźnik liczby wypożyczonych egzemplarzy na 1 czytelnika w danym roku. W porównaniu do innych miast Toruń osiąga wysoki poziom, zbliżony do sytuacji w Rzeszowie i Olsztynie. Może to świadczyć o tym, że dominują w tej grupie wierni czytelnicy regularnie korzystający z usług bibliotek.

Tabela 15: Wykorzystanie potencjału bibliotek publicznych w Toruniu i jednostkach porównywanych w roku 2015

Jednostka terytorialna	ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi)	księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach
Polska	4 113	3 379,7	162	18,0
Woj. kujawsko-pomorskie	3 814	3 502,9	131	19,5
Toruń	4 826	3 718,1	117	21,3
Radom	12 009	1 648,2	126	15,2
Rzeszów	8 082	2 936,6	199	21,6
Kielce	14 146	3 378,9	209	23,2
Bydgoszcz	11 114	2 614,8	129	17,8
Gdynia	10 312	1 847,6	185	15,9
Olsztyn	4 818	3 211,7	228	21,9

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Potwierdzać tą obserwację może także fakt, że stale rośnie liczba wypożyczeń księgozbioru na jednego czytelnika. W latach 2010 – 2015 wzrosła ona o blisko 11%. Można domniemywać, że za ten wzrost odpowiada także proaktywna postawa toruńskich bibliotekarzy organizujących liczne wydarzenia kulturalne takie jak: kiermasz Lelewela, Rynna poetycka, czy regularnie organizowane spotkania autorskie. Działalność taka w realny sposób zmienia nie tylko wizerunek bibliotek, ale sprawia także, że stają się one nie tylko wypożyczalniami książek, ale aktorami realnie wpływającymi na krajobraz kulturalny i edukacyjny miasta, tym samym przyczyniając się do wzrostu ogólnego kapitału społecznego. Pamiętając jednak o sprzecznych tendencjach – spadku czytelników i wzroście wypożyczeń należy przypuszczać, że tego rodzaju działalność wpływa głównie na osoby już kulturą zainteresowane.

Tabela 16: Wykorzystanie potencjału bibliotek publicznych w Toruniu w latach 2010-2015

Działalność bibliotek	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100 %)
ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi)	5 003	5 393	5 675	4 962	4 955	4 826	96,46%
księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	3 718,7	3 672,8	3 649,9	3 682,0	3 752,7	3 718,1	99,98%
czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności	149	146	142	130	124	117	78,94%
wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	19,3	19,6	19,5	20,9	21,1	21,3	110,84%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Istotne znaczenie dla podnoszenia kapitału intelektualnego ludności mają także placówki muzealne. W 2015 roku w Toruniu funkcjonowało 9 obiektów muzealnych (7 czynnych) posiadających szeroką i zróżnicowaną ofertę mogącą być atrakcyjną zarówno dla mieszkańców jak i turystów. Ratusz Staromiejski i Dom Kopernika są najbardziej znanymi i najpopularniejszymi oddziałami Muzeum Okręgowego w Toruniu. Pierwszy z nich, poza pięknymi wnętrzami, pokazuje na kilku wystawach stałych kulturę artystyczną miasta okresu do rozbiorów w 1793 roku. Dom Kopernika umożliwia zapoznanie się z życiem i dziełami wielkiego astronoma. Sama kamienica, w której znajduje się ten oddział jest najdoskonalszym przykładem tzw. toruńskiej kamienicy mieszczańskiej okresu średniowiecza. Kolejnym oddziałem Muzeum Okręgowego jest Muzeum Historii w Domu Eskenów, którego tematyka jest w pełni poświęcona bogatej historii miasta Torunia.

Wiele niezwykle cennych dzieł dawnej sztuki toruńskiej, zwłaszcza gotyckiej, prezentuje także Muzeum Diecezjalne.

2.6. Kapitał społeczny

Według Roberta Putnama, amerykańskiego politologa i profesora Harvard University, kapitał społeczny to te cechy organizacji społecznych, takich jak sieci (układy) jednostek lub gospodarstw domowych oraz powiązanych z nimi norm i wartości, które kreują efekty zewnętrzne dla całej wspólnoty.

Podobnie, jak dla kapitału ludzkiego, wskaźnikami kapitału społecznego są cechy jakościowe. Jako mierniki ilustrujące pewien aspekt kapitału społecznego można zastosować wskaźnik frekwencji wyborczej, liczby stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji na 10 000 ludności, a także aktywność przedsiębiorczą mieszkańców.

W analizie wzięto pod uwagę:

- wybory samorządowe w roku 2010
- wybory do rad gmin i miast w roku 2014
- wybory wójtów, burmistrzów i prezydentów w roku 2014.

Zwraca uwagę, że w kolejnych wyborach samorządowych frekwencja na terenie Torunia była znacznie mniejsza niż średnia w kraju i województwie. Frekwencja była także niższa niż w większości z porównywanych miast. Tak niski poziom frekwencji należy traktować jako symptom niewielkiego zainteresowania wśród mieszkańców sprawami ich najbliższego otoczenia. Sygnał ten jest tym bardziej niepokojący, że wybory do władz samorządowych są najbliższe mieszkańcom, gdyż dotyczą osób sprawujących władzę na poziomie najbliższym codziennym sprawom miasta, takim jak jakość infrastruktury, czy polityka transportowa.

Tabela 17: Frekwencja wyborcza w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010 i 2014

Jednostka terytorialna	wybory samorządowe 2010	wybory do rad gmin i rad miast na prawach powiatu 2014	wybory wójtów, burmistrzów i prezydentów miast (I tura wyborów) 2014
Polska	47,32	45,54	47,34
Woj. kujawsko-pomorskie	45,03	42,85	44,82
Toruń	40,10	39,57	39,77
Radom	41,78	41,79	41,83
Rzeszów	49,15	47,23	47,24
Kielce	44,73	40,58	40,58
Bydgoszcz	39,13	37,37	37,42
Gdynia	46,93	45,23	45,22
Olsztyn	45,64	46,32	46,32

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Elementem zdecydowanie pozytywnie wyróżniającym Toruń jest natomiast liczba organizacji pozarządowych. Ilość fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców jest wyraźnie wyższa niż w porównywanych jednostkach, a także co warto podkreślić stale rośnie. W 2016 r. zarejestrowanych było 1 232 organizacji pozarządowych (1 144 – 2015 r., 1 077-2014 r.). W 2016 r. w Krajowym Rejestrze Sądowym było niemal trzykrotnie więcej zarejestrowanych stowarzyszeń (779) aniżeli fundacji (267).

Tabela 18: Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	27	28	30	32	33	35	129,38%
Woj. kujawsko-pomorskie	25	26	27	28	29	31	125,06%
Toruń	41	43	45	48	51	56	136,58%
Radom	21	22	24	25	26	27	127,47%
Rzeszów	39	41	43	46	48	51	128,67%
Kielce	37	37	39	41	43	47	129,20%
Bydgoszcz	27	28	29	30	32	34	127,57%
Gdynia	30	31	33	35	37	39	132,67%
Olsztyn	44	46	48	51	54	58	131,99%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Tabela 19: Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych w Toruniu (dane na dzień 31.12.2016 r.)

	2014	2015	2016
fundacje zarejestrowane w KRS	186	224	267
stowarzyszenia zarejestrowane w KRS	720	743	779 (w tym stowarzyszenia i związki kultury fizycznej – 84)
stowarzyszenia zwykłe bez osobowości prawnej zgłoszone do ewidencji prowadzonej przez Prezydenta Miasta Torunia	59	61	72 (w tym 10 stowarzyszeń zwykłych wpisanych po dniu 20.05.2016 r. do nowej ewidencji stowarzyszeń zwykłych)
kluby sportowe działające w formie stowarzyszenia, których statuty nie przewidują prowadzenia działalności gospodarczej	85	89	89
uczniowskie kluby sportowe wpisane do ewidencji PMT	27	27	25

Źródło: Pełnomocnik Prezydenta Miasta Torunia ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi, Wydział Komunikacji Społecznej i Informacji Urzędu Miasta Torunia

W 2016 r. liczba organizacji pozarządowych, które otrzymały wsparcie finansowe od Gminy Miasta Toruń wzrosła o 23% w porównaniu z 2014 r. Z kolei liczba projektów zrealizowanych przez organizacje pozarządowe w 2016 r. w porównaniu z 2014 r. wzrosła o 11%. Na uwagę zasługuje fakt, iż z roku na rok coraz więcej projektów realizowanych jest w ramach inicjatywy lokalnej. W 2016 r. było ich trzy razy więcej niż w 2014 r.

Tabela 20: Organizacje, które otrzymały wsparcie finansowe od Gminy Miasta Toruń

	2014	2015	2016
Liczba organizacji, które otrzymały wsparcie finansowe od Gminy Miasta Toruń w tym:	261	283	323
– w ramach otwartych konkursów w formie wsparcia realizacji zadania: 281	-	260	296
– w formie powierzenia realizacji zadania: 19	-	16	27
– w ramach trybu art. 19a ustawy (tryb pozakonkursowy)	-	7	13
– inicjatywa lokalna ²	-		

Źródło: Pełnomocnik Prezydenta Miasta Torunia ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi, Wydział Komunikacji Społecznej i Informacji Urzędu Miasta Torunia

² Inicjatywa lokalna to forma współpracy samorządu z mieszkańcami, aby wspólnie zrealizować zadanie publiczne na rzecz społeczności lokalnej. Jeżeli mieszkańcy mają pomysł na konkretne, ważne dla swojej okolicy przedsięwzięcie, to mogą złożyć wniosek do Miasta, aby wspólnie ten pomysł zrealizować. Źródło definicji: przewodnik „Działaj w swojej okolicy! Inicjatywy lokalne – krok po kroku”.

Tabela 21: Liczba zrealizowanych projektów przez organizacje pozarządowe w Toruniu

	2014	2015	2016
Liczba zrealizowanych projektów przez organizacje pozarządowe w tym:	481	521	535
– w ramach otwartych konkursów w tym: w formie wsparcia realizacji zadania: 484 w formie powierzenia realizacji zadania: 9	448	494	493
– w ramach trybu art. 19a ustawy:	33	18	29
– inicjatywa lokalna	4	9	13

Źródło: Pełnomocnik Prezydenta Miasta Torunia ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi, Wydział Komunikacji Społecznej i Informacji Urzędu Miasta Torunia

Samorząd lokalny oraz jednostki organizacyjne Urzędu Miasta Torunia mogą część zadań zlecić organizacjom pozarządowym. Organizacje pozarządowe mogą w drodze konkursu zgłosić swój udział oraz wykonać zadania zlecone przez Gminę. W 2016 r. Gmina ogłosiła 27 konkursów. Pozytywnym sygnałem jest rosnąca liczba długoterminowych projektów realizowanych przez organizacje samorządowe, zlecone przez samorząd. Współpraca Urzędu Miasta z trzecim sektorem uwidoczni się szczególnie poprzez udział podmiotów w konsultacjach społecznych, w 2016 r. przeprowadzono 21 konsultacji dotyczących projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji (w 2015 r. było ich 18).

Trzeci sektor wzmacnia się poprzez udział coraz większej liczby osób w prowadzonych projektach, w tym rosnącej liczby i działalności wolontariuszy (1626 osób w 2016 r., 1066 osób w 2014 r.).

Tabela 22: Działalność organizacji pozarządowych w Toruniu

	2014	2015	2016
Liczba ogłoszonych konkursów	14 (bez konkursów MOPR)	26 (w tym 9 konkursów ogłoszonych przez MOPR)	27 (w tym 8 ogłoszonych przez MOPR) – w formie wsparcia realizacji zadania: 21 – w formie powierzenia realizacji zadania: 6
Liczba realizowanych umów partnerskich	2	0	3
Liczba podpisanych umów na zadania wieloletnie	3	7 (w tym 2 podpisane przez MOPR)	24 (w tym 11 podpisanych przez MOPR) – w formie wsparcia realizacji zadania: 13 – w formie powierzenia realizacji zadania: 11
Liczba realizowanych zadań wieloletnich	5	14 (w tym 5 w ramach zadań MOPR)	25, w tym 6 w ramach zadań MOPR – w formie wsparcia realizacji zadania: 22 – w formie powierzenia realizacji zadania: 3
Liczba przeprowadzonych konsultacji społecznych z NGO dot. projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji	9	18	21

	2014	2015	2016
Liczba dokumentów i publikacji powstałych we współpracy ze środowiskiem pozarządowym	-	4	4
Liczba osób zaangażowanych w realizację projektów:	4 648	5 641	6 778
W tym wolontariuszy	1066	1433	1626
Szacunkowa liczba odbiorców wszystkich dotowanych przedsięwzięć	783 423	967 296	2 799 866*
Szacunkowa liczba wolontariuszy zaangażowanych w działania realizowane przez jednostkę organizacyjną Urzędu Miasta Torunia/Gminy Miasta Toruń	-	453	373
Liczba organizacji, które wynajmowały w 2016 r. lokale korzystając z obniżek w czynszu	56	60	58 w tym 50 wynajmujących lokale administrowane przez ZGM

* poszczególne osoby mogą się powtarzać w różnych projektach. Znaczny wzrost liczby odbiorców zadań w 2016 r. wynika z uwzględnienia projektów dotowanych po raz pierwszy w 2016 r. z zakresu promocji marki Toruń w kraju i za granicą

Źródło: Pełnomocnik Prezydenta Miasta Torunia ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi, Wydział Komunikacji Społecznej i Informacji Urzędu Miasta Torunia

Organizacje pozarządowe mogą liczyć na preferencyjne warunki wynajmu lokali na działalność statutową, w 2016 r. 58 podmiotów skorzystało z obniżek w czynszu w wynajmowanych lokalach. Łączna kwota wsparcia finansowego udzielonego przez Gminę Miasta Toruń wyniosła 22 214 868 zł, z czego największa kwota dotacji została udzielona na dotacje w ramach otwartych konkursów na zadania zlecone przez Gminę. Największa liczba dotacji (pod względem ilości i wartości) udzielona została przez trzy jednostki organizacyjne Urzędu Miasta Torunia: Wydział Sportu i Turystyki, Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej oraz Wydział Kultury. Odrębną kategorią są dotacje przydzielane przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu, w 2016 r. wyniosły 7 567 453 zł.

Zadania zlecone NGO w 2016 r.

- wspieranie rozwoju kultury, ochrony jej dóbr oraz podtrzymywania tradycji narodowej
- profilaktyka uzależnień i przeciwdziałanie patologiom społecznym;
- ochrona i promocja zdrowia;
- działania na rzecz osób niepełnosprawnych;
- działania na rzecz ochrony zdrowia psychicznego:
- zadania w zakresie: wspierania i upowszechniania kultury fizycznej, turystyki i krajoznawstwa:
  - rozwój sportu
  - wspieranie edukacji i wychowania
  - działania na rzecz integracji europejskiej, rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami

- ekologia i ochrona zwierząt oraz ochrona dziedzictwa przyrodniczego:
  - działalność wspomagająca rozwój techniki, wynalazczości i innowacyjności oraz rozpowszechnianie i wdrażanie nowych rozwiązań technicznych w praktyce gospodarczej
  - bezpieczeństwo na wodach w granicach administracyjnych miasta Torunia w latach 2014-2016
- działania na rzecz osób w wieku emerytalnym
- promocja marki Toruń w kraju i za granicą
- inicjatywa lokalna (w ramach inicjatyw lokalnych mieszkańcy jednostki samorządu terytorialnego bezpośrednio bądź za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie mogą złożyć wniosek o realizację zadania publicznego do jednostki samorządu terytorialnego, na terenie której mają miejsce zamieszkania lub siedzibę)
  - wspieranie integracji i aktywizacji mieszkańców obszaru Toruńskiego Centrum Miasta
  - zadania zlecone na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (MOPR w Toruniu)
  - promocja zatrudnienia i aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy oraz na działania wspomagające rozwój gospodarczy, w tym rozwój przedsiębiorczości (CWB w Toruniu)

Tabela 23: Dotacje dla organizacji pozarządowych w Toruniu

	2015	2016
łącznie kwota udzielonej obniżki na wynajem lokali:	573 598,66 zł	556 348,19 zł (w tym 398 251,41 zł na wynajem lokali administrowanych przez ZGM)
– w skali miesiąca:	47 799,88 zł	46 361,72 zł
łącznie kwota wsparcia finansowego udzielonego przez Gminę Miasta Toruń w tym:	20 368 070 zł (bez zadań zleczanych przez MOPR)	22 214 868 zł
łącznie kwota udzielonych dotacji w ramach otwartych konkursów	22 59 107 zł	22 033 356 zł w tym: – w formie wsparcia realizacji zadania: 15 481 636 zł – w formie powierzenia realizacji zadania: 6 551 720 zł
łącznie kwota udzielonych dotacji w ramach trybu art. 19a ustawy:	96 863 zł	153 812 zł
łącznie kwota udzielonego dofinansowania w ramach inicjatywy lokalnej	12 100 zł	27 700 zł
łącznie kwota wykorzystanych dotacji w ramach otwartych konkursów	20 061 294,33 zł	21 980 594,89 zł w tym – w formie wsparcia realizacji zadania: 15 420 052,27 zł – w formie powierzenia realizacji zadania: 6 560 542,62 zł
łącznie kwota wykorzystanych dotacji w ramach trybu art. 19a ustawy	96 224,81 zł	151 202,27 zł
łącznie kwota wykorzystanego dofinansowania w ramach inicjatywy lokalnej	12 100 zł	27 700 zł
Średnia wysokość wykorzystanej dotacji	38 713,28 zł	41 419,62 zł
Największa liczba dotacji (pod wzgl. ilości i wartości) udzielona została przez jednostki organizacyjne Urzędu Miasta Torunia:		
Wydział Sportu i Turystyki	8 411 141	9 457 280
Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej	2 401 661	2 486 094
Wydział Kultury	1 910 500 zł	1 956 550
Liczba dotacji udzielonych przez:		
Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu	7 087 973,50 zł	7 567 453 zł
Liczba zrealizowanych zadań publicznych wybranych w ramach budżetu partycypacyjnego, powierzonych w drodze konkursu organizacjom pozarządowym	2	4

Źródło: Pełnomocnik Prezydenta Miasta Torunia ds. współpracy z organizacjami pozarządowymi, Wydział Komunikacji Społecznej i Informacji Urzędu Miasta Torunia

Dodatkową działalnością na rzecz organizacji pozarządowych przez Urząd Miasta Torunia jest wsparcie w zakresie dofinansowania wkładu własnego do projektów realizujących zadania własne Gminy Miasta Toruń finansowanych z funduszy Unii Europejskiej i innych środków zagranicznych o podobnym charakterze oraz z funduszy krajowych (innych niż samorządu gminnego, powiatowego i wojewódzkiego).

W Toruniu już czwartą kadencję funkcjonuje Rada Działalności Pożytku Publicznego Miasta Torunia (RDPP). W skład 18-osobowej RDPP wchodzi za każdym razem 9 przedstawicieli toruńskich organizacji pozarządowych wybieranych podczas Toruńskiego Forum Organizacji Pozarządowych, 2 przedstawicieli Rady Miasta Torunia desygnowanych przez ten organ, a także siedmiu przedstawicieli Urzędu Miasta Torunia desygnowanych przez Prezydenta, reprezentujących działy merytoryczne. Do jej podstawowych zadań należy: opiniowanie projektów strategii rozwoju Gminy Miasta Toruń, opiniowanie projektów uchwał i aktów prawa miejscowego dotyczących sfery zadań publicznych oraz współpracy z organizacjami pozarządowymi, wyrażanie opinii w sprawach dotyczących funkcjonowania sektora NGO, inicjowanie działań wspierających i poprawiających jakość współpracy miasta i organizacji pozarządowych.

Wsparciem dla osób podejmujących oddolną działalność społeczną jest miejski serwis dla organizacji pozarządowych Miasto Ludzie Organizacje (www.orbitorun.pl), który skupia w jednym miejscu wszystkie istotne informacje dla III sektora oraz bazę organizacji pozarządowych i aktualne wydarzenia.

Przedsiębiorczość jest jedną z tych aktywności społecznych, która zapewnia lokalnym środowiskom rozwój w wymiarze zarówno finansowym, jak i społecznym. Badania pokazują, że miasta aktywne cechujące się zaradnością gospodarczą swoich obywateli, charakteryzują się niższym bezrobociem, wyższymi dochodami budżetowym i skutecznie przyciągają inwestorów zewnętrznych. Dlatego należy odnotować, że w Toruniu liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON (czyli także firm) jest wyższa niż wynosi średnia w kraju, województwie i większości porównywanych miast. W latach 2010 – 2015 wzrosła o ponad 10%, co zdaje się potwierdzać rolę Torunia jako ośrodka będącego motorem lokalnej gospodarki. Warto zauważyć, że liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców jest nie tylko wyższa niż w pobliskiej Bydgoszczy, ale także zdecydowanie większe jest tempo wzrostu ich ilości.

Tabela 24: Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100 %)
Polska	1014,75	1004,17	1031,66	1057,33	1070,64	1088,63	107,28%
Woj. kujawsko-pomorskie	886,29	878,61	896,75	913,96	919,04	927,38	104,64%
Toruń	1159,03	1170,89	1209,16	1247,30	1265,03	1279,65	110,41%
Radom	1144,60	1099,85	1118,37	1131,11	1136,60	1141,89	99,76%
Rzeszów	1189,07	1196,63	1230,91	1294,48	1341,43	1379,70	116,03%
Kielce	1410,13	1389,69	1420,49	1442,79	1443,00	1457,24	103,34%
Bydgoszcz	1200,35	1181,73	1201,40	1208,31	1194,60	1205,25	100,41%
Gdynia	1421,75	1414,00	1466,35	1508,13	1525,46	1560,66	109,77%
Olsztyn	1253,51	1238,06	1271,58	1300,24	1312,31	1331,78	106,24%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

3. ZASPOKAJANIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW

3.1. Pomoc społeczna

Celem pomocy społecznej jest umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężenia niekorzystnych dla nich sytuacji życiowych, których nie są oni w stanie pokonać wykorzystując własne środki, możliwości i uprawnienia. Zadania realizowane są poprzez wykwalifikowaną kadrę pracowników socjalnych.

Zadania z zakresu pomocy społecznej realizuje w Toruniu Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie (MOPR), który jest jednostką organizacyjną miasta powołaną do realizacji zadań określonych przez ustawę o pomocy społecznej, tj.: wykonywania zadań samorządu gminnego i powiatowego z zakresu pomocy społecznej, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych, świadczeń wychowawczych, świadczeń rodzinnych i opiekuńczych, udzielania pomocy osobom uprawnionym do alimentów i zaliczki alimentacyjnej oraz podejmowania działań wobec dłużników alimentacyjnych, a także dodatków mieszkaniowych i energetycznych.

Istotnym wydarzeniem w historii działalności tej instytucji było przyjęcie w roku 2013 „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Torunia na lata 2014 – 2020”. Strategia jest jednym z kluczowych dokumentów, na podstawie których realizowana jest polityka społeczna w mieście. Zawiera ona cele strategiczne i operacyjne oraz wskaźniki służące do monitorowania działań podejmowanych na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie współpracuje z wieloma instytucjami i organizacjami. W zakresie realizacji usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych, usług specjalistycznych jednostka współpracuje z:

- Polskim Komitetem Pomocy Społecznej,
- Polskim Czerwonym Krzyżem,
- Centrum Pielęgnacji „Caritas” Diecezji Toruńskiej,
- Fundacją Agencja Służby Społecznej.

W zakresie spraw obywatelskich z MOPR współpracuje z:

- Urzędem Stanu Cywilnego w Toruniu,
- Policją i Strażą Miejską,
- Prokuraturą,
- Zakładem Ubezpieczeń Społecznych,
- Kasą Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego,
- Sanepidem,
- Urzędem Miasta Torunia,

- Ośrodkami Pomocy Społecznej na terenie całego kraju,
- Fundacjami na terenie całego kraju.

W zakresie świadczenia pomocy w formie rzeczowej MOPR współpracuje z:

- Składnicą Opałową Trans-bud,
- Polskim Komitetem Pomocy Społecznej,
- Centrum Pielęgnacji „Caritas” Diecezji Toruńskiej,
- Bankiem Żywności,
- sklepem spożywczo-przemysłowym w rejonie Lubicka,
- placówkami oświatowymi funkcjonującymi na terenie Gminy Miasta Toruń oraz z terenu gmin ościennych.

W zakresie spraw związanych z zatrudnieniem MOPR współpracuje z:

- Powiatowym Urzędem Pracy dla m. Torunia,
- Powiatowym Urzędem Pracy dla powiatu ziemskiego,
- Centrum Integracji Społecznej CISTOR.

W zakresie spraw związanych ze stanem zdrowia MOPR współpracuje z:

- Poradnią Zdrowia Psychicznego,
- Miejskim Zespołem ds. Orzekania o Niepełnosprawności,
- Szpitalem Miejskim,
- Miejskim Ośrodkiem Edukacji i Profilaktyki Uzależnień,
- Zakładami pielęgnacyjno-opiekuńczymi na terenie całego kraju.

W zakresie sprawienia pogrzebów MOPR współpracuje z:

- Zakładem Pogrzebowym ALPA,
- Urzędem Stanu Cywilnego w Toruniu,
- Policją i Prokuraturą.

W zakresie spraw mieszkaniowych MOPR współpracuje z:

- Zakładem Gospodarki Mieszkaniowej,
- Spółdzielniami Mieszkaniowymi na terenie całego miasta.

W zakresie problemów opiekuńczo-wychowawczych MOPR współpracuje z:

- Sądem Rejonowym Wydziałem Rodzinnym i Nieletnich,
- świetlicami środowiskowymi,
- szkołami na terenie całego Torunia w tym z pedagogami, wychowawcami,
- kuratorami społecznymi i zawodowymi.

Od 2014 realizowany jest w Toruniu także program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”, który będzie realizowany do 2020 roku. W ramach ww. programu realizowane są działania, które mają na celu:

- ograniczenie zjawiska niedożywienia dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów oraz osób dorosłych, w szczególności osób samotnych, w podeszłym wieku, chorych lub niepełnosprawnych,
- poprawę poziomu życia rodzin o niskich dochodach,
- poprawę stanu zdrowia dzieci i młodzieży,
- kształtowanie właściwych nawyków żywieniowych. Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu realizuje ten program w dwóch formach: jako pomoc w formie posiłku dla osób dorosłych oraz dzieci realizujących obowiązek szkolny, a także jako świadczenie pieniężne w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności.

W okresie trwania programu, wzrost liczby osób objętych dożywianiem rósł w latach 2012-2014, w kolejnych latach liczba znacząco zmalała. W dużej mierze odbiorcami programu dożywiania były dzieci i młodzież w wieku szkolnym.

Tabela 25: Pomoc w formie posiłku w latach 2012-2016

Działanie	2012	2013	2014	2015	2016	Dynamika (2012=100%)
Ogólna liczba osób objęta dożywianiem, w tym:	2 187	2 482	2 346	2 092	1 831	83,72%
liczba uczniów realizujących obowiązek szkolny	1 854	2 229	2 123	1 897	1 621	87,43%
Koszty wyżywienia w zł	1 007 404	1 079 984	1 042 145	1 024 166	950 000	94,30%

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu

W 2015 roku w ramach zadań własnych i zleconych z pomocy Ośrodka skorzystało 5 454 rodzin osób tj. 3,02% mniej niż w 2014 roku. Zdecydowanie największa liczba osób skorzystała z zasiłków celowych, tę formę pomocy przyznano 4 519 rodzinom. Znaczna była również liczba osób i rodzin korzystających z zasiłków okresowych. Wynosiła ona 4 400 i w stosunku do roku 2014 r. nastąpił spadek o 7,68%.

Tabela 26: Rzeczywista liczba rodzin i osób objętych w latach 2014-2015 pomocą społeczną

Wyszczególnienie	2014			2015		
	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenie	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych i własnych	10.887	5.624	11.510	10 177	5.454	10.769
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych	14	14	33	18	18	52
Świadczenia przyznane w ramach zadań własnych	10.884	5.621	11.499	10.164	5.442	10.732
Pomoc udzielana w postaci pracy socjalnej /pomoc finansowa i praca socjalna/	-	5.774	12.009	-	5.144	11.401
W tym: wyłącznie w postaci pracy socjalnej	-	1.150	3.758	-	723	1.578
Praca socjalna prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny	Liczba kontraktów socjalnych - 113 Liczba osób objęta kontraktami socjalnymi - 139			Liczba kontraktów socjalnych - 90 Liczba osób objęta kontraktami socjalnymi - 114		

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu

Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, poza trudną sytuacją materialną, dotknięte są różnymi dysfunkcjami takimi jak: bezrobocie, długotrwała choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych zwłaszcza w rodzinach wielodzietnych i niepełnych, sieroctwo, potrzeba ochrony macierzyństwa, samotności osób starszych, różnego rodzaju dysfunkcje i trudności w przystosowaniu się do życia po opuszczeniu zakładu karnego. Zadaniem pomocy społecznej jest nie tylko doraźne wsparcie osób potrzebujących, ale także prowadzenie kompleksowej polityki mającej na celu długofalowe działanie prowadzące do pełnego usamodzielnienia się podopiecznych.

Najczęstszym powodem przyznania pomocy jest ubóstwo (4 255 rodzin) oraz bezrobocie. W 2015 roku z tego powodu przyznano wsparcie 2 673 rodzinom i dotyczy 6 102 osób wchodzących w skład tych rodzin. Równie charakterystyczną przyczyną trudnej sytuacji życiowej jest długotrwała choroba (2 462 rodzin) oraz niepełnosprawność (1 758 rodzin).

Tabela 27: Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w roku 2015

Powód trudnej sytuacji życiowej	2015	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Ubóstwo	4 255	9 607
Bezdomność	323	355
Potrzeba ochrony macierzyństwa	745	2 986
w tym:	151	847
Bezrobocie	2 673	6 102
Niepełnosprawność	1 758	3 038
Długotrwała choroba	2 462	4 334
Bezradność w sprawach opiekuńczo- wychowawczych	875	2 858
w tym:	740	2 175
	141	816
Przemoc w rodzinie	21	56
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0
Alkoholizm	175	236
Narkomania	38	60

Powód trudnej sytuacji życiowej	2015	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
Trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego	138	189
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy	0	0
Zdarzenie losowe	7	11
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu

Ośrodek poza udzielaniem wsparcia finansowego wspiera potrzebujących także szeregiem świadczeń niepieniężnych. Do najczęściej realizowanej pomocy w formie świadczeń niepieniężnych zalicza się:

- pracę socjalną,
- poradnictwo specjalistyczne,
- interwencję kryzysową,
- schronienie,
- posiłek dla osób dorosłych i dzieci realizujących obowiązki szkolny,
- usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania i w ośrodku wsparcia oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze świadczone w miejscu zamieszkania osobom z zaburzeniami psychicznymi,
- mieszkanie chronione,
- opłacenie składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- pobyt i usługi w domu pomocy społecznej.

W 2016 roku pomocą w formie pracy socjalnej objęto 4 749 środowisk o łącznej liczbie 10 216 osób w tych rodzinach i w stosunku do roku poprzedniego nastąpił spadek o 7,68%. W 2016 roku pracownicy socjalni przeprowadzili 18 217 wywiadów środowiskowych co, w stosunku do roku ubiegłego, stanowi wzrost o 2,14%.

Tabela 28: Statystyka wywiadów środowiskowych w Toruniu w latach 2012-2016

Działanie	2012	2013	2014	2015	2016	Dynamika (2012=100%)
Liczba wywiadów środowiskowych	17 694	19 700	18 392	17 835	18 217	102,96%

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu

Istotnym wsparciem dla rodzin w kryzysie jest także wsparcie stosunkowo nowego typu pracowników socjalnych, tj. asystentów rodziny. W Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Toruniu specjaliści pracy z rodziną pracują od 2006 r. z rodzinami przeżywającymi trudności opiekuńczo-wychowawcze. Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej od roku 2012 w MOPR w Toruniu zatrudniani są asystenci rodziny. W 2016 roku zatrudnionych było 12 asystentów rodziny. Asystenci rodziny podejmują działania mające na celu przywrócenie ro-

dzinie zdolności do prawidłowego wypełniania funkcji opiekuńczo- wychowawczych. Przydzielenie wsparcia asystenta rodziny stwarza szansę na poprawę funkcjonowania rodziny, a czasem także na powrót dzieci z pieczy zastępczej pod opiekę rodziców biologicznych. Praca asystenta rodziny ukierunkowana jest na:

- wzmacnianie roli i funkcji rodziny,
- rozwijanie umiejętności opiekuńczo- wychowawczych,
- pomoc w integracji rodziny,
- pomoc w reintegracji rodziny w przypadku, kiedy dzieci przebywają w pieczy zastępczej.

W latach 2012-2016 pracą asystenta rodziny obejmowanych było ok. 200 rodzin rocznie.

Tabela 29: Środowiska objęte wsparciem asystenta rodziny w latach 2012-2016

Działalność asystentów rodzin	2012	2013	2014	2015	2016	Dynamika (2012=100%)
Liczba środowisk łącznie	162	208	188	220	217	133,95%
Liczba rodzin, z którymi praca została zakończona	24	98	54	66	58	241,67%

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu

W sytuacjach szczególnie trudnych i wymagających szybkiej interwencji wsparcia mieszkańcom udziela działający całą dobę Zespół Interwencji Kryzysowej, składający się z dwunastu osób. Zespół świadczy następujące usługi:

- poradnictwo specjalistyczne, w szczególności pedagogiczne, psychologiczne, prawne i socjalne,
- zabezpieczenie tymczasowego miejsca bezpiecznego schronienia,
- elementy terapii indywidualnej oraz grupowej i rodzinnej,
- rzecznictwo, czyli działania mające na celu reprezentowanie interesów klientów,
- współpracę z instytucjami działającymi na rzecz osób potrzebujących pomocy,
- przygotowanie i wdrażanie projektów socjalnych,
- pracę na rzecz Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Rozwiązywania Problemów Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Toruniu.

W związku ze zgłaszanymi sytuacjami kryzysowymi pracownicy Zespołu podejmowali różnorodne działania mające m.in. charakter rozmów indywidualnych z klientami, konsultacji, terapii, wizyt w środowisku zamieszkania podopiecznych, kontaktów z różnymi instytucjami pomocowymi. Liczba korzystających z oferty Zespołu Interwencji Kryzysowej od 01.01.2016 r. do 31.12.2016 r. wyniosła 884 środowiska, natomiast liczba działań interwencyjnych podejmowa-

nych przez pracowników Zespołu Interwencji Kryzysowej wyniosła 1 886. Na podstawie poniższej tabeli wynika, że na przestrzeni ostatnich kilku lat dwukrotnie wzrosła liczba zgłoszeń dotyczących przemocy domowej. Pozostałe problemy z roku na rok były zgłaszane rzadziej. Największy spadek zauważalny jest w zakresie problemów prawnych, myśli i prób samobójczych.

Tabela 30: Rodzaj obszarów problemowych oraz ilość podejmowanych działań interwencyjnych przez Zespół Interwencji Kryzysowej w latach 2012-2016

Sytuacja kryzysowa	2012	2013	2014	2015	2016	Dynamika (2012=100%)
Przemoc domowa	217	178	208	344	426	196,31%
Alkoholizm	47	24	54	26	20	42,55%
Problemy finansowe	23	4	-	2	4	17,39%
Problemy prawne	369	320	245	81	104	28,18%
Sprawy rodzinne	49	30	31	43	45	91,84%
Problemy zdrowotne	74	56	58	64	49	66,22%
Problemy opiekuńczo-wychowawcze	129	121	115	142	90	69,77%
Bezdomność	44	38	83	63	50	113,64%
Sytuacja mieszkaniowa	9	17	58	45	23	255,56%
Problemy małżeńskie	53	19	10	49	21	39,62%
Strata bliskiej osoby	8	-	9	3	8	100,00%
Myśli i próby samobójcze	30	5	19	7	4	13,33%
Inne	115	69	61	41	40	34,78%

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu

Jak ilustrują dane szczególnie częstą przyczyną udzielenia pomocy w stanie kryzysowym jest wystąpienie przemocy w rodzinie, która wciąż jest istotnym wyzwaniem nie tylko dla służb publicznych, ale też całego społeczeństwa, bowiem skutki przemocy w rodzinie nie ograniczają się jedynie do negatywnego wpływu na stan zdrowia i jakość życia osób w nią uwikłanych. Destrukcyjne efekty tego zjawiska odczuwa cała rodzina, zwłaszcza najmłodszy jej członek. Przemoc w rodzinie może przybierać różne formy, są wśród nich:

- przemoc fizyczna – działania z użyciem siły, których rezultatem jest nieprzypadkowe zranienie,
- przemoc emocjonalna – działania prowadzące do zniszczenia pozytywnego obrazu własnej osoby,
- przemoc seksualna – działania nieakceptowane przez osobę doświadczającą przemocy w obszarze zachowań seksualnych,
- przemoc ekonomiczna – działania prowadzące do uzależnienia finansowego od osoby stosującej przemoc,
- zaniedbanie – działania polegające na niezaspokajaniu potrzeb fizycznych i emocjonalnych członków rodziny,
- bycie świadkiem przemocy (dotyczy szczególnie dzieci).

Kierunki działań w przeciwdziałaniu przemocy domowej wyznacza: „Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Toruniu na lata 2017-2020” który jest spójny z:

- „Krajowym Programem Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020” przyjętym uchwałą Nr 76 Rady Ministrów z dnia 29 kwietnia 2014 r. (M.P. z 2014 r. poz. 445),
- „Wojewódzkim programem przeciwdziałania przemocy w rodzinie dla województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020” przyjętym uchwałą Nr 24/899/13 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 19 czerwca 2013 r.,
- Uchwałą Nr 650/13 Rady Miasta Torunia z dnia 21 listopada 2013 r. w sprawie „Strategii rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Torunia na lata 2014-2020”,
- uchwałą Rady Miasta Torunia w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Narkomanii oraz Innych Uzależnień” (przyjmowaną corocznie).

Głównym założeniem Programu jest kompleksowość i interdyscyplinarność działań ujętych w ramy sprawnie funkcjonującego systemu ukierunkowanego na wsparcie i ochronę osób doświadczających przemocy w rodzinie, edukację i pomoc w korygowaniu zachowań sprawców, edukację kadr instytucji zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie oraz szeroko rozumianą edukację społeczności lokalnej. Podstawą działań systemowych są następujące założenia:

- przemoc w rodzinie jest przestępstwem ściganym z urzędu,
- najważniejsze jest bezpieczeństwo ofiary i zatrzymanie przemocy (bez tego pomoc jest zazwyczaj nieskuteczna),
- za przemoc zawsze odpowiedzialny jest sprawca,
- zrozumiałe są wahania i niekonsekwencje w zachowaniu i decyzjach ofiary przemocy, bowiem wynikają one z doznanych urazów i są konsekwencją bycia ofiarą przemocy domowej.

Choć ze względu na dużą liczbę niezgłaszanych przypadków przemocy jest to zjawisko trudne do pomiaru i analizy to cenną przesłanką do określenia rozmiaru zjawiska jest liczba uruchomionych procedur Niebieskiej Karty. W latach 2013-2015 liczba wszczętych procedur przez pomoc społeczną zwiększyła się czterokrotnie.

Tabela 31: Liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty” w latach 2013-2015

Liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty”	2013	2014	2015	Dynamika (2013=100%)
Policja	129	145	168	130,23%
Pomoc Społeczna	5	8	22	440,00%
Oświata	6	4	5	83,33%

Liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty”	2013	2014	2015	Dynamika (2013=100%)
Ochrona Zdrowia	1	1	2	200,00%
Łącznie	141	158	197	139,72%

Źródło: Zespół Interdyscyplinarny ds. Rozwiązywania Problemów Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Toruniu

Choć przemoc domowa nie jest wyłącznie związana z chorobą alkoholową któregoś z członków rodziny, to alkoholizm jest czynnikiem istotnie podwyższającym ryzyko wystąpienia przemocy. W Toruniu kierunki działań związane z przeciwdziałaniem alkoholizmowi i innych uzależnień określa „Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Narkomanii oraz Innych Uzależnień na rok 2017”, który określa lokalną strategię działań w zakresie:

- profilaktyki uzależnień oraz minimalizacji szkód zdrowotnych i społecznych wynikających z używania papierosów, alkoholu, narkotyków, dopalaczy i innych środków uzależniających,
- praktycznej realizacji w Toruniu zadań własnych gminy i priorytetów wynikających z ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Głównymi celami programu są:

- ograniczanie popytu i podaży środków psychoaktywnych,
- kształtowanie właściwych postaw wobec picia alkoholu, używania narkotyków oraz podejmowania innych zachowań ryzykownych przez dzieci i młodzież,
- redukcja szkód zdrowotnych i społecznych związanych z używaniem środków psychoaktywnych oraz przeciwdziałanie innemu rodzajowi uzależnieniom (m.in. internet, hazard),
- przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

W Toruniu poza MOPR wsparcie potrzebującym w szczególnie trudnej sytuacji świadczy także 6 instytucji niepublicznych prowadzonych głównie przez Kościół Rzymsko-Katolicki:

- Środowiskowy Dom Samopomocy „Caritas”,
- Środowiskowy Dom Samopomocy Fundacji im. Brata Alberta,
- Środowiskowy Dom Samopomocy prowadzony przez Toruńskie Stowarzyszenie „Współpraca”,
- Środowiskowy Dom Samopomocy PRTON – Fundacja im. Wandy Szuman,
- Dzienny Dom Pomocy Społecznej prowadzony przez Parafię Rzymskokatolicką p. w. Miłosierdzia Bożego i św. Faustyny,
- Całodobowy Ośrodek Wsparcia przy Dziennym Domu Pomocy Społecznej prowadzony przez Parafię Rzymskokatolicką p.w. Miłosierdzia Bożego i św. Faustyny.

Instytucją mającą nieco inny profil działalności niż wcześniej wymienione, lecz także pełniącą istotną rolę w procesie wspierania mieszkańców jest Toruńskie Centrum Świadczeń Rodzinie, które zajmuje się m.in. realizacją programu „500+”, a także Ogólnopolską i Toruńską Kartą Dużej Rodziny.

3.2. Zdrowie

W 2015 roku pod opieką lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej było 89 614 osób w wieku 19 lat i więcej, u których stwierdzono różnego rodzaju schorzenia. Oznacza to, że na 10 tys. ludności w tej grupie wiekowej przypadało 4 623 osoby z różnymi schorzeniami.

Podobnie jak w latach poprzednich najczęstszymi problemami zdrowotnymi były choroby układu krążenia. Znaczącą grupę pacjentów stanowią osoby leczące się z powodu chorób układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej, cukrzycy, przewlekłych chorób układu trawiennego, choroby obwodowego układu nerwowego oraz dychawicy oskrzelowej.

Tabela 32: Dane o stanie zdrowia osób w wieku 19 lat i więcej (u których stwierdzono schorzenie będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej w Toruniu)

Rozpoznanie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nowotwory	2 437	2 822	3 788	3 910	4 339	5 381
Gruźlica	59	140	67	56	47	46
Choroby tarczycy	3 837	4 326	5 742	6 144	6 956	7 451
Cukrzyca	7 618	8 002	9 480	8 390	9 055	8 956
Niedokrwistość	1 466	1 728	2 039	2 175	2 416	2 810
Choroby obwodowego układu nerwowego	6 677	8 372	10 234	10 209	11 269	11 741
Choroby układu krążenia w tym:	39 267	41 916	51 417	52 531	50 830	45 579
- przewlekła choroba reumatyczna	1 361	1 169	1 167	522	545	507
- choroba nadciśnieniowa	26 600	29 394	38 700	39 134	38 056	33 891
- choroby naczyń mózgowych	1 115	1 455	1 528	1 521	1 721	1 856
- niedokrwienność serca	8 992	8 635	10 460	8 254	8 803	7 076
Przewlekły nieżyt oskrzeli, dychawica oskrzelowa	5 609	6 088	7 221	6 305	6 509	6 679
Przewlekłe choroby układu trawiennego	8 612	10 485	11 815	13 328	15 270	16 115
Choroby układu mięśniowo-kostnego i tkanki łącznej	13 492	16 987	22 178	23 672	26 795	30 181
Pacjenci z innymi schorzeniami wymagający opieki czynnej	2 993	3 031	3 920	3 716	4 761	4 232
Ogółem	65 047	77 622	96 327	96 577	92 922	89 614

Źródło: Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Torunia

Choroby układu krążenia są także podstawowymi przyczynami zgonów w Toruniu, tak jak w woj. kujawsko-pomorskim i Polsce stanowiące 37,5% oraz nowotwory stanowiące ok. 30,2% ogółu przyczyn przedwczesnej śmierci. W chorobach układu krążenia najwięcej zgonów powodowała miażdżycy, choroba niedokrwienność serca, zawał serca oraz choroby naczyń mózgowych. Wśród nowotworów dominują umiejscowione w obrębie narządów oddechowych (oskrzela i płuca), narządów trawiennych oraz piersi i narządów płciowych kobiet.

3.2.1 Stan zdrowia mieszkańców

W 2015 roku w Toruniu udzielono 909 710 porad medycznych. Choć w analizowanym okresie, tj. w latach 2010-2015 liczba porad wzrosła, to nie jest to przyrost duży, bo jedynie o 3,47%. Dla porównania w skali całego kraju w tym samym okresie liczba udzielonych porad wzrosła o 8,43%, zaś w Rzeszowie o 44,42.

Tabela 33: Porady medyczne udzielone mieszkańcom Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	152 225 012	156 954 237	154 328 324	157 968 921	159 733 890	165 064 460	108,43%
Woj. kujawsko-pomorskie	9 031 353	9 300 375	9 095 784	9 196 918	9 247 148	9 583 041	106,11%
Toruń	879 201	936 083	921 362	922 210	934 475	909 710	103,47%
Radom	818 373	811 371	865 875	887 733	883 958	928 410	113,45%
Rzeszów	754 821	855 412	992 686	1 087 045	1 111 800	1 090 101	144,42%
Kielce	768 603	845 011	831 508	876 008	912 249	958 871	124,76%
Bydgoszcz	1 492 547	1 494 522	1 574 898	1 616 981	1 589 687	1 701 620	114,01%
Gdynia	981 378	943 790	952 080	921 448	919 658	966 329	98,47%
Olsztyn	784 624	801 009	796 103	798 627	808 500	835 801	106,52%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Niepokoić może natomiast fakt stosunkowo dużej liczby zgonów niemowląt. 5,1 promila to wartość negatywnie odbiegająca od wartości wskaźnika dla kraju i województwa. Należy także zwrócić uwagę, że analizując zmianę ilości zgonów na przestrzeni lat objętych analizą nie rysuje się tendencja spadkowa.

Tabela 34: Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych (promil) w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	5,0	4,7	4,6	4,6	4,2	4,0	80,30%
Woj. kujawsko-pomorskie	5,8	6,0	4,8	4,4	4,6	4,1	70,11%
Toruń	5,7	4,1	6,5	2,2	3,1	5,1	89,40%
Radom	6,0	5,6	2,9	6,0	3,0	5,5	92,64%
Rzeszów	6,5	2,1	7,0	3,1	4,6	3,7	56,82%
Kielce	3,6	5,4	1,6	5,9	1,8	2,9	81,76%
Bydgoszcz	6,8	6,2	3,4	6,3	4,0	3,6	52,04%
Gdynia	5,9	4,5	1,8	4,2	2,7	1,3	22,25%
Olsztyn	4,4	5,8	1,8	2,5	4,1	3,7	82,89%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

3.2.2 Usługi medyczne i ich baza materialna i instytucjonalna

Na terenie miasta Torunia funkcjonują publiczne i niepubliczne podmioty lecznicze realizujące świadczenia zdrowotne finansowane ze środków Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ). Dostępność świadczeń zdrowotnych uzależniona jest od kontraktów z Wojewódzkim Oddziałem Kujawsko-Pomorskiego NFZ. Ponadto podmioty te mogą realizować programy zdrowotne finansowane ze środków NFZ oraz programy polityki zdrowotnej finansowane przez jednostki samorządu terytorialnego.

W Toruniu funkcjonują 3 szpitale: Szpital Miejski im. Mikołaja Kopernika, Wojewódzki Szpital Zespolony im. L. Rydygiera, MATOPAT Szpital Specjalistyczny Niepubliczny. W ramach stacjonarnej opieki zdrowotnej w Toruniu działa również Wojewódzki Ośrodek Lecznictwa Psychiatrycznego.

Tabela 35: Stacjonarna opieka zdrowotna w latach 2014-2015

Wyszczególnienie	2014	2015
Szpitale ogólne (łącznie z psychiatrycznymi) ^a	4	4
Łóżka w szpitalach ogólnych ^b	1348	1346
na 10 tys. Ludności	66,4	66,4
Hospicja stacjonarne	1	1
Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze	2	2
Zakłady opiekuńczo-lecznicze (łącznie z psychiatrycznymi)	-	4

Źródło: Kujawsko-Pomorskie Centrum Zdrowia Publicznego, Ministerstwa Zdrowia oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, łącznie z danymi US.

a - dane Ministerstwa Zdrowia i Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, b - łącznie z łózkami i inkubatorami dla noworodków.

Istotnym składnikiem powszechnej opieki zdrowotnej są także przychodnie i praktyki lekarskie.

Tabela 36: Ambulatoryjna opieka zdrowotna i porady udzielone w 2015 r.

Wyszczególnienie	2015
Przychodnie (stan w dniu 31 XII)	93
Praktyki lekarskie ^a (stan w dniu 31 XII)	32
Porady udzielone ^b w tys.	2153,8
lekarskie	1927,5
stomatologiczne	226,3
Porady udzielone na 1 mieszkańca	11

Źródło: Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Torunia

a - dane obejmują podmioty, które podpisały kontrakt z Narodowym Funduszem Zdrowia lub z przychodniami, b - łącznie z poradami finansowanymi przez pacjentów (środki niepubliczne); bez porad udzielonych w izbach przyjęć szpitali ogólnych.

W sytuacjach wymagających nagłej interwencji medycznej mieszkańcom służą Szpitalne Oddziały Ratunkowe (SOR) i zespoły ratownictwa medycznego.

Tabela 37: Placówki pomocy doraźnej i ratownictwa medycznego w 2015 r. (stan w dn. 31 XII)

Wyszczególnienie	2015
Zespoły ratownictwa medycznego	9
Specjalistyczne	2
Podstawowe	7
Szpitalne oddziały ratunkowe ^a	1
Izby przyjęć	1

Źródło: Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Torunia

a - oddział szpitalny będący komórką organizacyjną szpitala w rozumieniu przepisów o zakładach opieki zdrowotnej, zarejestrowany w systemie ratownictwa medycznego.

Największy odsetek kadry medycznej w Toruniu stanowią pielęgniarki (54,64%). W latach 2010-2015 występowały wahania wielkości zatrudnienia we wszystkich grupach personelu ochrony zdrowia. W ostatnim analizowanym okresie wzrost zatrudnienia odnotowano we wszystkich analizowanych grupach zawodowych. Najwyższy wzrost zanotowano wśród lekarzy. W analizowanym okresie liczba personelu służby zdrowia przypadająca na 10 000 mieszkańców również wzrosła.

Tabela 38: Personel służby zdrowia na 10.000 ludności w latach 2010-2015

Profesja medyczna	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Lekarze	29,3	33,7	34,1	32,8	32,00	35,00
Lekarze stomatolodzy	4,3	5,7	5,2	5,3	4,8	5,3
Pielęgniarki	70,4	67,5	68,6	68,6	67,9	69,1
Położne	7,5	7,8	7,4	7,7	7,8	8,1

Źródło: Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Torunia

Tabela 39: Liczba i udział personelu medycznego w Toruniu i Polsce w roku 2015

Profesja medyczna	Toruń (%)	Polska (%)
Lekarze	27,61	25,34
Lekarze stomatolodzy	4,77	3,61
Farmaceuci	6,72	8,06
Pielęgniarki	54,64	56,56
Położne	6,26	6,44

Źródło: Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Torunia

W Toruniu w 2015 roku funkcjonowało 67 aptek, co oznacza, że na jedną aptekę w mieście przypada 3 tys. osób. Liczba ludności w analizowanym okresie nieznacznie spadła.

Tabela 40: Liczba aptek w Toruniu w roku 2015

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Apteki	60	66	64	64	64	67
Liczba ludności w tys. na 1 aptekę	3,4	3,1	3,1	3,1	3,1	3,0

Źródło: Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Torunia

3.2.3 Profilaktyka zdrowotna, promocja zdrowia

Jednym z najistotniejszych zadań Gminy z zakresu ochrony zdrowia jest zapewnienie mieszkańcom miasta dostępności do usług medycznych w zakresie profilaktyki i promocji zdrowia. Kluczowym elementem samorządowej polityki zdrowotnej jest przyjęty w 2015 roku: „Program profilaktyki i promocji zdrowia dla miasta Torunia na lata 2015-2020”. Zakłada on, że każdego roku w budżecie gminy planowane będą środki na realizację programów z zakresu profilaktyki i promocji zdrowia m.in. z zakresu profilaktyki uzależnień, profilaktyki chorób nowotworowych, zakaźnych, obejmujące również edukację zdrowotną nakierowaną na podnoszenie świadomości prozdrowotnej i odpowiedzialności za własne zdrowie. Oczekiwanym efektem podejmowanych interwencji powinna być poprawa sytuacji zdrowotnej mieszkańców Torunia.

„Program profilaktyki i promocji zdrowia dla miasta Torunia na lata 2015-2020” jest jednym z programów służących realizacji „Strategii rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Torunia na lata 2015 – 2020”. Program ten nawiązuje do pozostałych programów przyjętych do realizacji, a będących integralną częścią Strategii, a w szczególności:

- „Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Innych Uzależnień na rok 2015”,
- „Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Toruniu na lata 2013 – 2016”,
- „Ochrony Zdrowia Psychicznego na lata 2012 – 2015 dla Gminy Miasta Toruń”.

Promocja zdrowia jest procesem umożliwiającym poprawę zdrowia poprzez podejmowanie działań sprzyjających zdrowiu fizycznemu i psychicznemu, dającym możliwość:

- wypracowania własnego prozdrowotnego stylu życia,
- wzięcia odpowiedzialności za własne zdrowie,
- identyfikacji własnych problemów zdrowotnych.

Promocja zdrowia obejmuje następujące obszary działań:

- tworzenie sprzyjającego zdrowiu środowiska życia i pracy,
- zachęcanie społeczeństwa do działań na rzecz zdrowia,
- rozwijanie indywidualnych umiejętności służących zdrowiu psychicznemu i fizycznemu.

Do najistotniejszych programów profilaktycznych na rzecz mieszkańców miasta Torunia należą:

- Program promocji zdrowia wśród toruńskiej młodzieży,
- Program profilaktyki próchnicy i urazów zębów mlecznych i stałych skierowanego do dzieci i młodzieży, ich rodziców i opiekunów oraz pracowników oświaty pt. „Toruń olśniewa uśmiechem”,
- Program profilaktyki zakażeń wirusem brodawczaka ludzkiego HPV.

Dodatkowo w trakcie przygotowywania lub na etapie oceny przez AOTMiT (Agencja Oceny Technologii Medycznych i Taryfikacji) są:

- Program profilaktyki wad postawy wśród młodzieży szkolnej „Postawa to podstawa”,
- Program szczepień ochronnych przeciwko grypie dla mieszkańców Torunia po 65 roku życia na lata 2015 – 2020.

3.3. Mieszkania

W Toruniu w 2015 roku oddano 5,46 nowych mieszkań na 1 000 mieszkańców. Istotnym jest także wskazanie, że w tym samym okresie oddano 1 175 mieszkań na 1 000 zawartych małżeństw, co jest istotną informacją zważywszy na fakt, że w tej grupie dostęp do mieszkania jest jednym z podstawowych priorytetów wpływających m.in. na decyzje prokreacyjne.

Tabela 41: Liczba oddanych nowych mieszkań na 1 000 mieszkańców Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	mieszkania na 1 000 ludności						Dynamika (2010=100%)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Polska	3,53	3,40	3,97	3,77	3,72	3,84	108,78%
Woj. kujawsko-pomorskie	2,77	3,06	3,03	3,19	2,99	3,22	116,25%
Toruń	3,64	6,66	4,45	3,89	4,46	5,46	150,00%
Radom	5,30	2,09	2,10	2,59	1,57	2,52	47,55%
Rzeszów	5,24	8,71	8,72	7,37	8,98	12,88	245,80%
Kielce	3,66	4,33	4,02	3,33	6,90	4,75	129,78%
Bydgoszcz	2,73	2,38	2,82	2,90	3,42	2,63	96,34%
Gdynia	4,48	4,42	4,56	4,29	3,76	4,48	100,00%
Olsztyn	5,67	5,46	6,98	6,80	4,99	4,02	70,90%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Tabela 42: Liczba oddanych nowych mieszkań na 1 000 nowo zawartych małżeństw w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	mieszkania na 1 000 zawartych małżeństw						Dynamika (2010=100%)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Polska	595	634	750	805	760	782	131,43%
Woj. kujawsko-pomorskie	467	569	567	680	607	648	138,76%
Toruń	620	1 305	891	895	971	1 175	189,52%
Radom	844	387	387	569	312	507	60,07%
Rzeszów	812	1 545	1 771	1 565	1 818	2 523	310,71%
Kielce	602	845	804	772	1 596	1 098	182,39%
Bydgoszcz	474	461	549	668	721	534	112,66%

Jednostka terytorialna	mieszkania na 1 000 zawartych małżeństw						Dynamika (2010=100%)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Gdynia	742	880	1 010	1 032	775	857	115,50%
Olsztyn	1 054	1 057	1 454	1 665	1 159	970	92,03%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W Toruniu zarówno przeciętna powierzchnia mieszkań, jak też liczba izb w nich jest niższa od analogicznych wskaźników dla całej Polski i województwa kujawsko-pomorskiego.

Tabela 43: Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m²] i przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu w Toruniu i jednostkach porównywanych w roku 2015

Jednostka terytorialna	przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²]	przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu
Polska	73,60	3,82
Woj. kujawsko-pomorskie	69,60	3,77
Toruń	58,60	3,49
Radom	60,80	3,40
Rzeszów	66,90	3,70
Kielce	58,50	3,33
Bydgoszcz	57,90	3,44
Gdynia	61,50	3,44
Olsztyn	58,10	3,48

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Najwięcej z oddanych mieszkań, bo aż 70,17 % stanowiły mieszkania przeznaczone na sprzedaż lub wynajem (4 094 mieszkań). Łączna powierzchnia użytkowa mieszkań indywidualnych wynosiła 217 777 m², co stanowiło 58,70% powierzchni użytkowej wszystkich mieszkań. Stosunkowo najmniej zarówno pod względem ilości, jak też powierzchni użytkowej, oddano w tym okresie mieszkania komunalnych i społecznych czynszowych.

Tabela 44: Liczba wybudowanych nowych mieszkań według typów w Toruniu w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Razem	Dyna- mika (2010=1 00%)	Udział
Ogółem	748	1 365	911	794	907	1 109	5 834	148,26%	100,00%
Komunalne	40	151	40	82	0	35	348	87,50%	5,97%
Spółeczne czynszowe	114	0	144	0	126	147	531	128,95%	9,10%
Przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	450	1 092	553	587	638	774	4 094	172,00%	70,17%
Indywidualne	144	122	173	125	143	153	860	106,25%	14,74%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Tabela 45: Łączna powierzchnia wybudowanych nowych mieszkań według typów w Toruniu w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Razem	Dyna- mika (2010=1 00%)	Udział
Ogółem	49 731	80 488	60 252	53 957	59 787	66 777	370 992	134,28%	100,00%
Komunalne	2 214	6 456	1 603	2 584	0	1 715	14 572	77,46%	3,93%
Spółeczne czynszowe przeznaczone na sprzedaż lub wynajem	5 176	0	6 579	0	6 130	6 999	24 884	135,22%	6,71%
Indywidualne	21 858	57 328	31 955	31 950	35 792	38 894	217 777	177,94%	58,70%
	20 483	16 704	19 993	19 423	17 865	19 169	113 637	93,58%	30,63%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Opisując warunki mieszkaniowe należy również nadmienić fakt, iż na ich stan wpływa również wyposażenie w instalacje. Niemal wszystkie mieszkania w Toruniu mają dostęp do sieci wodociągowej, co jednak nie powinno dziwić w przypadku dużego miasta.

Tabela 46: Udział gospodarstw domowych mających dostęp do wodociągu w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	wodociągi						Dynamika (2010=100 %)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Polska	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0	99,0	100,07%
Woj. kujawsko-pomorskie	99,4	99,4	99,4	99,4	99,4	99,4	100,06%
Toruń	99,6	99,6	99,6	99,6	99,6	99,6	100,03%
Radom	98,5	98,6	98,6	98,6	98,6	98,6	100,04%
Rzeszów	99,3	99,3	99,3	99,3	99,3	99,4	100,10%
Kielce	98,4	98,4	98,4	98,6	98,6	98,6	100,24%
Bydgoszcz	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	99,5	100,03%
Gdynia	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	100,06%
Olsztyn	99,9	99,9	99,9	99,9	99,9	100,0	100,05%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Także niemal wszystkie lokale mieszkalne są wyposażone w łazienkę. Pod tym względem Toruń wpisuje się w ogólny trend właściwy dla polskich miast. We wszystkich porównywanych jednostkach (w tym na poziomie województwa i kraju) procent gospodarstw domowych wyposażonych w łazienki jest nie mniejszy niż 94,6%.

Tabela 47: Udział gospodarstw domowych wyposażonych w łazienkę w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	łazienka						Dynamika (2010=100 %)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Polska	95,2	95,2	95,3	95,3	95,4	95,4	100,25%
Woj. kujawsko-pomorskie	94,4	94,5	94,5	94,5	94,6	94,6	100,24%
Toruń	95,8	95,9	95,9	95,9	96,0	96,0	100,27%
Radom	94,4	94,4	94,5	94,5	94,5	94,6	100,20%
Rzeszów	98,5	98,5	98,6	98,6	98,6	98,7	100,21%
Kielce	96,6	96,6	96,7	96,7	96,7	96,8	100,21%

Jednostka terytorialna	łazienka						Dynamika (2010=100)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Bydgoszcz	95,3	95,3	95,3	95,4	95,4	95,4	100,17%
Gdynia	98,6	98,6	98,6	98,6	98,6	98,7	100,10%
Olsztyn	98,8	98,8	98,9	98,9	98,9	98,9	100,08%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Dostęp do centralnego ogrzewania ma 89% mieszkańców. Wskaźnik ten pozostaje na stałym poziomie na przestrzeni lat. Na przestrzeni lat 2010-2015 jedynie nieznacznie wzrósł udział mieszkańców mających dostęp do centralnego ogrzewania. Należy w tym miejscu wskazać, że przeważnie lokale mieszkalne nie mające dostępu do systemu centralnego ogrzewania korzystają z własnych przydomowych kotłowni (indywidualne źródła ciepła). W przypadku odbiorców zlokalizowanych w takich odległościach od systemu ciepłowniczego i gazowniczego nieopłacalna jest rozbudowa sieci dla ich obsługi. W takich przypadkach racjonalnym rozwiązaniem jest popularyzacja ekologicznych źródeł indywidualnych tj. głównie wykorzystanie rozwiązań opartych o wykorzystanie OZE, w tym kolektory słoneczne, pompy ciepła oraz energia elektryczna, paliwa niskoemisyjne: gaz płynny, olej opałowy oraz inne.

Tabela 48: Udział mieszkańców mających dostęp do centralnego ogrzewania w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	centralne ogrzewanie						Dynamika (2010=100)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Polska	86,4	86,5	86,6	86,8	86,9	87,1	100,87%
Woj. kujawsko-pomorskie	84,5	84,6	84,7	84,8	84,9	85,1	100,73%
Toruń	88,3	88,5	88,6	88,8	88,9	89,0	100,78%
Radom	86,1	86,1	86,2	86,3	86,4	86,5	100,54%
Rzeszów	95,3	95,4	95,5	95,6	95,7	96,0	100,80%
Kielce	94,0	94,0	94,1	94,3	94,4	94,4	100,50%
Bydgoszcz	87,0	87,1	87,2	87,3	87,4	87,5	100,61%
Gdynia	93,6	93,6	93,7	93,8	93,8	93,9	100,36%
Olsztyn	95,6	95,6	95,7	95,8	95,8	95,9	100,32%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

3.4. Rynek pracy

W Toruniu w 2015 roku stopa bezrobocia wynosiła 6,9%. To o 1,3 pkt % mniej niż w 2010 roku. Warto także zauważyć, że to wskaźnik zdecydowanie niższy niż stopa bezrobocia dla całego województwa kujawsko-pomorskiego.

Wśród bezrobotnych w województwie, podobnie jak w kraju, dominują osoby bez zawodu oraz z zawodami należącymi do grup robotników przemysłowych i rzemieślników oraz pracowników usług i sprzedawców. Struktura bezrobotnych według zawodów jest różnicowana w zależności od płci. Bezrobotne kobiety to przede wszystkim osoby z zawodami: sprzedawca, technik ekonomista, krawiec i kucharz, natomiast bezrobotni mężczyźni to przedstawiciele następujących profesji: ślusarz, murarz, robotnik budowlany i robotnik gospodarczy.

Tabela 49: Stopa bezrobocia rejestrowanego w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	12,4	12,5	13,4	13,4	11,4	9,7	78,23%
Woj. kujawsko-pomorskie	17,0	17,0	18,1	18,2	15,5	13,2	77,65%
Toruń	8,2	8,1	9,6	10,4	8,1	6,9	84,15%
Radom	22,7	21,7	22,6	22,8	20,2	18,4	81,06%
Rzeszów	7,6	7,6	8,1	8,4	7,5	7,3	96,05%
Kielce	10,6	9,9	10,7	11,3	9,8	8,8	83,02%
Bydgoszcz	8,0	7,9	8,6	8,8	7,4	5,4	67,50%
Gdynia	5,5	5,5	6,5	6,3	5,8	4,9	89,09%
Olsztyn	6,9	7,2	8,4	8,4	6,8	5,8	84,06%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Niepokoić może stały wzrost udziału kobiet w wieku 18-24 pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy. Świadczy to o postępującej feminizacji bezrobocia w tej grupie wiekowej. W znacznie lepszej sytuacji są kobiety mające od 55 do 64 lat, od 2013 roku w tej grupie udział bezrobotnych stale spada.

Tabela 50: Bezrobotni w wieku 18-24 pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy w Toruniu w latach 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem	227	334	412	516	378	164	184
Kobiety	136	200	222	257	189	113	144
Udział kobiet (%)	59,91%	59,88%	53,88%	49,81%	50,00%	68,90%	78,26%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Tabela 51: Bezrobotni w wieku 55-64 pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 1 rok w Toruniu w latach 2010-2016

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ogółem	281	288	492	767	844	630	532
Kobiety	101	112	195	305	330	212	166
Udział kobiet (%)	35,94%	38,89%	39,63%	39,77%	39,10%	33,65%	31,20%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Najliczniejszą grupę bezrobotnych w Toruniu stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Udział tej grupy bezrobotnych w ogólnej liczbie osób pozbawionych stałej pracy na przestrzeni lat 2010-2016 pozostaje względnie stały wahając się od 28,27% do 29,85%. Stosunkowo najmniejszy odsetek wśród bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem wyższym i średnim.

Tabela 52: Poziom wykształcenia bezrobotnych w Toruniu w latach 2010-2016

Poziom wykształcenia	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Wyższe	15,12%	14,70%	14,66%	14,00%	15,45%	15,91%	17,92%
Policealne, średnie zawodowe	23,23%	23,56%	22,05%	21,61%	21,18%	20,87%	21,55%
Średnie ogólnokształcące	10,00%	9,54%	9,46%	9,24%	8,83%	9,35%	9,91%
Zasadnicze zawodowe	22,99%	23,93%	25,18%	25,29%	24,91%	24,03%	21,78%
Gimnazjalne i poniżej	28,66%	28,27%	28,66%	29,85%	29,62%	29,84%	28,84%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Najliczniejszą grupę bezrobotnych w Toruniu stanowiły osoby w wieku 25-34 lata. Osoby te stanowiły w 2016 roku 27,74% wszystkich bezrobotnych. Drugą pod względem udziału była grupa bezrobotnych w wieku 35-44 lat.

Tabela 53: Wiek bezrobotnych w Toruniu w latach 2010-2016

Wiek	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
24 lata i mniej	16,88%	14,97%	14,95%	14,88%	14,85%	10,29%	9,70%
25-34	29,46%	30,83%	29,90%	28,90%	26,61%	26,17%	27,74%
35-44	19,78%	20,84%	21,49%	21,66%	22,11%	23,16%	25,62%
45-54	23,13%	21,30%	20,06%	18,31%	17,81%	21,08%	17,67%
55 i więcej	10,75%	12,06%	13,59%	16,25%	18,63%	19,29%	19,27%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W celu optymalizacji działań miejskich służb zatrudnienia w Toruniu prowadzony jest monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych. Monitoring pozwala określać na jakie profesje jest obecnie i będzie w przyszłości szczególne zapotrzebowanie, a popyt na które będzie niewielki. Począwszy od 2005 r. monitoring zawodów prowadzony jest według jednolitych zasad, opracowanych przez Ministerstwo Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej (aktualnie Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej). W ramach monitoringu analizowane są struktury osób bezrobotnych oraz zgłaszanych do powiatowych urzędów pracy, wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej według zawodów i specjalności. Jest to cenny materiał wskazujący m.in. w jaki sposób dopasowywać kwalifikacje osób bezrobotnych by zmaksymalizować ich szanse na znalezienie zatrudnienia. Tym niemniej należy pamiętać, że wskazywanie zawodów deficytowych na podstawie analizy wolnych miejsc pracy i miejsc aktywizacji zawodowej zgłaszanych do powiatowych urzędów pracy jest trudnym zadaniem z uwagi na to, że tylko część dostępnych na rynku pracy miejsc zgłaszanych jest do powiatowych urzędów pracy za pośrednictwem publicznych służb zatrudnienia. Rzadko poszukiwane są osoby o wysokich kwalifikacjach zawodowych (lekarze, inżynierzy, specjaliści zastosowań informatyki, itp.), znaczna część zgłaszanych do powiatowych urzędów pracy miejsc dotyczy zatrudnienia subsydiowanego lub pozazatrudnieniowych form aktywizacji (staże, prace społecznie użyteczne, przygotowanie zawodowe dorosłych) mających na celu łagodzenie negatywnych skutków bezrobocia i związanych z czasową aktywizacją osób bezrobotnych.

Poza szkoleniami i organizacją staży dla osób poszukujących pracy bezrobotni mogą także skorzystać z dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Powiatowy Urząd Pracy dla Miasta Torunia przyznaje średnio ok. 150 dotacji w roku. W 2016 roku zostało udzielonych 101 jednorazowych środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej, a w 2010 r. – 256 dotacji. Z badań

trwałości podmiotów utworzonych w 2010 r. wynika, że jest to efektywna forma aktywizacji – 66,4% osób, które otrzymały dotację nie wróciło do rejestru osób bezrobotnych, a działalność gospodarczą prowadziło 47,4%. Ponadto ponad połowa przedsiębiorców zatrudniła pracowników (54,7%).

3.5. Opieka nad dziećmi (w tym żłobki), osobami starszymi i niepełnosprawnymi

Istotnymi instytucjami z obszaru polityki zdrowotnej miasta i kraju są także żłobki. W 2010 r. funkcjonowały w Toruniu 3 żłobki miejskie. W 2011 r. liczba żłobków powiększyła się o 2 placówki niepubliczne – przybyło 112 miejsc. W 2015 roku na terenie Torunia funkcjonowało już 19 żłobków (3 miejskie i 16 prywatnych) na łączną liczbę miejsc 752, a także 2 kluby dziecięce. Łączna liczba miejsc w obu typach instytucji wyniosła 813. Należy podkreślić gwałtowny wzrost liczby tych instytucji. Od roku 2012 do 2015 liczba żłobków niemal potroiła się. Wykorzystanie miejsc w 2015 roku wyniosło ok. 87%. Miasto wspiera rozwój oddolnych inicjatyw dotując prywatne żłobki w wysokości 400 zł miesięcznie na dziecko objęte opieką. W 2017 (stan na 05.01.2017) roku funkcjonowało 18 żłobków prywatnych, 3 żłobki miejskie, 2 Kluby Malucha. Łącznie w placówkach było 1 858 miejsc.

Tabela 54: Opieka nad najmłodszymi dziećmi w Toruniu w latach 2012 - 2015

	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2012=100%)
Żłobki	7	10	15	19	271,43%
Oddziały żłobkowe	0	0	1	0	0,00%
Kluby dziecięce	1	2	3	2	200,00%
Miejsca ogółem (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi)	443	564	692	813	183,52%
Dzieci przebywające w ciągu roku ogółem (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi)	642	915	993	1 111	173,05%
Dzieci ogółem (łącznie z oddziałami i klubami dziecięcymi) 31 XII	423	611	634	727	171,87%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Istotną funkcję w Toruniu pełni Powiatowa Społeczna Rada do spraw Osób Niepełnosprawnych. To ciało doradcze w sprawach dotyczących środowiska osób niepełnosprawnych w Toruniu, składa się z 5 osób - powołanych spośród przedstawicieli działających na terenie miasta organizacji pozarządowych oraz przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego. Osoby niepełnosprawne w Toruniu mogą korzystać z indywidualnych przewozów specjalnie przystosowanymi mikrobusami. Przewozy te są organizowane przez Gminę Miasta Toruń i wykonywane na zamówienie przez firmy przewozowe wybrane w przetargu.

Gmina Miasta Toruń oferuje także istotne wsparcie dla swoich najstarszych mieszkańców. Każdy mieszkaniec Torunia, który ma 65 lub więcej lat może skorzystać z Toruńskiej Karty Seniora. Na jej podstawie osoby uprawnione mogą korzystać z wielu ulg i zniżek oferowanych przez przedsiębiorców, którzy przystąpili do programu. Toruńska Karta Seniora to jeden z elementów miejskiego programu „Rodzina Razem – Toruń dla Pokoleń”, którego realizacja rozpoczęła się z początkiem 2017 roku. Celem jest integracja środowiska seniorów, zwiększenie ich aktywności społecznej oraz fizycznej, ułatwienie im dostępu do dóbr kultury, turystyki, rekreacji, sportu, a także wzrost poczucia bezpieczeństwa socjalnego i wzmocnienie więzi międzypokoleniowych.

Kierunki działań miasta związane z integracją i wsparciem osób niepełnosprawnych określa „Program Działań Miasta Torunia Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych w latach 2014-2020”. Kierunki określone w Programie dotyczą sfery integracji społecznej, a więc obejmują działania mające na celu możliwie najszersze włączenie osób niepełnosprawnych do aktywnego uczestnictwa we wszystkich dziedzinach życia społecznego naszego miasta. Codziennym wyzwaniem dla osób niepełnosprawnych jest zmaganie się z wszelkiego rodzaju barierami: architektonicznymi, technicznymi, transportowymi i informacyjnymi. Osoby niepełnosprawne są bardzo zróżnicowaną grupą, konieczna jest zatem polityka, która będzie respektować tę różnorodność. Szczególnej uwagi wymagają osoby o złożonych, wielorakich potrzebach uzależniających je od pomocy innych oraz ich rodziny. Rodziny posiadające niepełnosprawne dzieci wymagają szczególnej uwagi jeżeli chodzi o ich edukację i aktywny udział w społeczeństwie. Sporych wysiłków wymaga rehabilitacja społeczna i zawodowa osób chorych psychicznie, których systematycznie przybywa oraz budowa dla tej grupy osób systemu wsparcia. Wsparcie osób niepełnosprawnych powinno skupiać się na umożliwieniu im prowadzenia aktywnego i samodzielnego trybu życia. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera nie tylko rehabilitacja czy wsparcie procesu terapeutycznego, ale także:

- rehabilitacja zawodowa: Powiatowy Urząd Pracy dla Miasta Torunia realizuje zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, których źródłem finansowania są środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych przekazywane według algorytmu samorządom. Celem rehabilitacji zawodowej jest ograniczenie bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych bezrobotnych i poszukujących pracy. Ilość aktywizowanych osób niepełnosprawnych uzależniona jest od limitu przydzielonych środków PFRON. Wysokość otrzymanych środków PFRON w latach 2010 – 2012 kształtowała się następująco: w 2010 r. – 1 100 tys. zł, w 2011 r. – 850,7 tys. zł, w 2012 r. – 1 629,6 tys. zł
- rehabilitacja społeczna realizowana przez Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Toruniu, głównym celem jest umożliwianie osobom niepełnosprawnym uczestnictwa w życiu społecznym; realizowana jest przede wszystkim poprzez: wyrabianie zaradności osobistej i pobudzanie aktywności społecznej osoby niepełnosprawnej, wyrabianie umiejętności samodzielnego wypełniania ról społecznych, likwidację barier, w szczególności architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, w komunikowaniu się i w dostępie do informacji oraz kształtowanie w społeczeństwie właściwych postaw i zachowań sprzyjających integracji z osobami niepełnosprawnymi.

Ważnym elementem działalności miasta jest także znoszenie barier architektonicznych i dostosowywanie taboru komunikacji publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych.

3.6. Edukacja

Edukacja i zapewnienie odpowiednich warunków do funkcjonowania systemu oświaty to jedno z większych wyzwań dla każdego samorządu. Praca na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego w dzisiejszych czasach wymaga zwrócenia szczególnej uwagi na rolę innowacyjnej i efektywnej edukacji, przygotowującej młodych ludzi oraz osoby dorosłe do wyzwań zmieniającego się świata i uczenia się przez całe życie. Dlatego tak istotne jest prowadzenie polityki przemysłanej i nastawionej na konkretny cel. Dokumentem, który wyznacza kierunki toruńskiego systemu edukacyjnego jest „Strategia Rozwoju Edukacji Miasta Torunia na lata 2016-

2023”. Strategia jest dokumentem określającym główne kierunki rozwoju edukacji wyrażone poprzez cel strategiczny i trzy cele szczegółowe. Problemem kluczowym, wymienianym w Strategii, jest niewystarczający wpływ edukacji na rozwój Torunia i jego otoczenia oraz na kompetencje mieszkańców. Natomiast problemami szczegółowymi są:

- niedostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy,
- niezadawalające efekty kształcenia, wychowania i opieki,
- niedostosowanie organizacji oświaty do potrzeb edukacji.

Samorząd wspomaga uczniów programami stypendialnymi, które przybierają formę:

- dofinansowania zakupu podręczników szkolnych w ramach rządowego programu „Wyprawka szkolna” (dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnościami),
- stypendium szkolnego finansowanego z budżetu miasta (uczniowie w trudnej sytuacji materialnej i rodzinnej),
- stypendia dla zdolnych uczniów – uczniowie szkół podstawowych i gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych zamieszkali w Toruniu mogą ubiegać się o stypendium Prezydenta Miasta - warunkiem przyznania stypendium jest spełnienie określonych wymagań w regulaminie (dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych średnia ocen co najmniej 5,50 oraz co najmniej bardzo dobra ocena zachowania, osiągnięcie znaczących osiągnięć edukacyjnych, w tym osiągnięcie nagrody w olimpiadach lub konkursach o zasięgu wojewódzkim lub ponadwojewódzkim; dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych średnia ocen co najmniej 4,50 oraz co najmniej bardzo dobra ocena zachowania oraz znaczące osiągnięcia edukacyjne).

3.6.1 Przedszkola (publiczne i prywatne)

W Toruniu w 2015 roku działało 87 przedszkoli i punktów przedszkolnych sprawujących opiekę nad blisko 6 tys. dzieci. Choć liczba przedszkoli i dostępnych w nich miejsc na przestrzeni lat 2010-2015 wzrosła, to wciąż pozostaje niewystarczająca. Z danych Urzędu Miasta, w roku szkolnym 2016/2017 funkcjonuje 17 przedszkoli publicznych i 25 oddziałów przedszkolnych prowadzonych w Szkołach Podstawowych lub w Zespole Szkół.

Tabela 55: Opieka przedszkolna w Toruniu w latach 2010-2015

Pozycja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Przedszkola i punkty przedszkolne	68	73	79	81	85	87	127,94%
Oddziały	275,00	284,00	304,00	326,00	320,00	309,00	112,36%
Miejsca	4 905	5 071	5 421	5 787	5 671	5 571	113,58%
Liczba dzieci	5 886	6 361	6 546	7 016	6 568	5 977	101,55%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

3.6.2 Szkoły podstawowe publiczne

W 31 szkołach podstawowych w 2015 roku uczyło się 12 541 uczniów. Średnia liczba uczniów w oddziale wynosiła w badanych okresie od 21 do 22. Z danych Urzędu Miasta Torunia wynika, że w roku szkolnym 2016/2017 funkcjonowało 29 szkół podstawowych, w tym ogólnokształcąca szkoła muzyczna I stopnia, dwie szkoły specjalne oraz jedna szkoła dla dorosłych.

Tabela 56: Szkoły podstawowe w Toruniu w latach 2010-2015

Pozycja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Ogółem	33	33	35	36	36	38	115,15%
Liczba oddziałów	478,00	481,00	490,00	483,00	538,00	601,00	125,73%
Liczba uczniów	10 549	10 560	10 754	10 564	11 383	12 541	118,88%
Średnia liczba uczniów w oddziale	22	22	22	22	21	21	95,45%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

3.6.3 Gimnazja publiczne

Na terenie miasta w latach 2010 – 2015 liczba gimnazjów spadła z 34 do 30, lecz towarzyszył temu także stały spadek liczby uczących się w nich uczniów. W analizowanym okresie liczba dzieci pobierających naukę na tym poziomie zmniejszyła się o blisko 10%.

Tabela 57: Szkoły gimnazjalne w Toruniu w latach 2010-2015

Pozycja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Ogółem	34	33	31	32	31	30	88,24%
Liczba oddziałów	273,00	265,00	253,00	252,00	246,00	240,00	87,91%
Liczba uczniów	6 194	5 992	5 815	5 840	5 812	5 698	91,99%
Średnia liczba uczniów w oddziale	23	23	23	23	24	24	104,35%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

3.6.4 Kształcenie na poziomie ponadgimnazjalnym młodzieży i dorosłych

W Toruniu w 2015 roku funkcjonowało 25 szkół ogólnokształcących, w których naukę pobierało w 220 oddziałach 6 382 uczniów. W roku szkolnym 2016/2017 według danych Urzędu Miasta funkcjonuje: dwanaście liceów ogólnokształcących, dziesięć szkół technicznych (Technikum), siedem zasadniczych szkół zawodowych, jedna Ogólnokształcąca Szkoła Muzyczna II stopnia, dwa licea dla dorosłych (jedno ogólnokształcące i jedno uzupełniające), dwa technika dla dorosłych (w tym jedno uzupełniające), jedna szkoła policealna dla dorosłych.

Tabela 58: Szkoły ogólnokształcące w Toruniu w latach 2010-2015

Pozycja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Ogółem	28	28	28	31	25	25	89,29%
Liczba oddziałów	270	260	247	236	222	220	81,48%
Liczba uczniów	7675	7302	7124	6919	6635	6382	83,15%
Średnia liczba uczniów w oddziale	28	28	29	29	30	29	102,05%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W 2015 roku w mieście działało 12 średnich szkół profilowanych i techników, w których uczyło się 3 539 osób. Warto zauważyć, że liczba szkół tego typu znacząco się zmniejszyła. W ciągu stosunkowo krótkiego okresu lat 2010-2015 ich liczba spadła z 19 do 12.

Tabela 59: Licea profilowane i technika w Toruniu w latach 2010-2015

Pozycja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Ogółem	19	19	19	18	17	12	63,16%
Liczba oddziałów	190	187	181	165	150	141	74,21%
Liczba uczniów	4802	4746	4442	3985	3721	3539	73,70%
Średnia liczba uczniów w oddziale	25	25	25	24	25	25	99,31%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W mieście w roku 2015 działało jedynie 7 szkół zawodowych, w których uczyło się 780 uczniów.

Tabela 60: Zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży bez specjalnych potrzeb edukacyjnych w Toruniu w latach 2010-2015

Pozycja	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Ogółem	9	9	9	8	9	7	77,78%
Liczba oddziałów	43	43	39	33	35	29	67,44%
Liczba uczniów	1145	1099	1015	881	856	780	68,12%
Średnia liczba uczniów w oddziale	27	26	26	27	24	27	101,01%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

3.6.5 Kształcenie dorosłych w Toruniu i otoczeniu

Toruń posiada także szeroką ofertę kształcenia dla dorosłych. Prócz licznych centrów kształcenia ustawicznego funkcjonują także placówki publiczne:

- Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych,
- Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych,
- Technikum dla Dorosłych,
- Technikum Uzupełniające dla Dorosłych,
- Szkoła Policealna dla Dorosłych,
- Szkoła Podstawowa dla Dorosłych.

Warto także wspomnieć o Toruńskim Uniwersytecie Trzeciego Wieku, który co prawda nie pełni funkcji stricte edukacyjnej, lecz nauka jest istotną częścią jego aktywizacyjnej działalności. Na terenie miasta funkcjonuje również Centrum Kształcenia Ustawicznego, w skład którego wchodzi Toruński Ośrodek Doradztwa Metodycznego i Doskonalenia Nauczycieli. W skład Centrum Kształcenia Ustawicznego w Toruniu wchodzi następujące szkoły:

- Szkoła Stacjonarna w ramach, której funkcjonują szkoły średnie ogólnokształcące i zawodowe oraz szkoły policealne dla dorosłych, kształcące w systemie wieczorowym, trzy dni w tygodniu,

- Szkoła Zaoczna w ramach tej szkoły funkcjonują szkoły średnie ogólnokształcące i zawodowe oraz szkoły policealne dla dorosłych. Pracują w soboty i niedziele w godzinach od 8:00 do 15:45 w ramach konsultacji zbiorowych oraz w środy i piątki po południu w ramach konsultacji indywidualnych.

W ramach działalności pozaszkolnej prowadzone są kursy dla bezrobotnych oraz z „wolnego naboru”, zajęcia odbywają się w soboty i niedziele w godzinach przedpołudniowych lub pozostałe dni tygodnia w godzinach przedpołudniowych lub popołudniowych, w zależności od propozycji zgłoszonych przez uczestników³.

Dodatkowo na terenie miasta funkcjonuje Centrum Kształcenia Praktycznego, które wspiera szkoły zawodowe oraz Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, wspierająca rodziców i dzieci oraz wspomaga w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych wszystkie szkoły na terenie miasta.

3.6.6 Kształcenie na poziomie wyższym

Toruń jest miastem akademickim, jednym z czołowych polskich ośrodków naukowych. Działają na jego terenie zarówno uczelnie mające długą historię jak też placówki, które powstały odpowiadając na rosnące zainteresowanie kontynuowaniem nauki po zakończeniu edukacji na poziomie średnim:

- Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu jest jedną z największych uczelni w Polsce, zarówno pod względem liczby studentów, jak i oferowanych kierunków studiów. Uczelnia ma uprawnienia do nadawania stopnia doktora w 25 dyscyplinach naukowych oraz stopnia doktora habilitowanego w 22 dyscyplinach,
- Wyższa Szkoła Bankowa to pierwsza w Toruniu niepubliczna uczelnia o profilu ekonomicznym. Prowadzi studia I i II stopnia,
- Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Toruńskiej im. bł. ks. Stefana W. Frelichowskiego jest wyższą uczelnią kościelną. Jest instytucją konieczną i przystosowaną do przygotowania alumnów do posługi kapłańskiej,
- Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej jest uczelnią niepubliczną powstałą w 2001 roku. Została utworzona jako niepaństwowa wyższa szkoła zawodowa,
- Kolegium Jagiellońskie - Toruńska Szkoła Wyższa jest uczelnią niepubliczną istniejącą od 2003 roku. W początkowym okresie działalności funkcjonowała pod nazwą Toruńska Szkoła Wyższa. Obecną nazwę przyjęła w 2013 roku,
- Toruńska Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości została utworzona w 2009 roku, obecnie prowadzi działalność pod nazwą Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości im. Księcia Kazimierza Kujawskiego.

W Toruniu mieszczą się cztery placówki naukowe:

---

³ Źródło: www.cku.torun.pl

- Polska Akademia Nauk, Centrum Astronomiczne im. M. Kopernika, Zakład Astrofizyki,
- Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyńskiego, Zakład Zasobów Środowiska i Geozagrożeń,
- Polska Akademia Nauk Instytut Badań Literackich PAN. Pracownia Słownika Polszczyzny XVI wieku,
- Towarzystwo Naukowe w Toruniu.

Toruń jest atrakcyjnym miastem dla studentów także dzięki programom skierowanym do studentów i absolwentów toruńskich uczelni, których celem jest zachęcenie do zamieszkiwania w Toruniu po ukończeniu studiów. Samorząd wspiera studentów toruńskich uczelni poprzez:

- przyznawane stypendia i nagrody dla sportowców oraz stypendia w dziedzinie kultury,
- Miejski Program Stypendialny – to wsparcie dla najlepszych studentów, którzy kontynuują lub rozpoczynają studia w Toruniu. Stypendia przyznawane są w formie finansowej na okres jednego roku akademickiego, tj. na 9 miesięcy, od 1 października każdego roku do dnia 30 czerwca roku następnego. Wysokość stypendium wynosi 400 zł miesięcznie. Program ruszył w 2015 r.; formularze zgłoszeniowe można składać do 15 października każdego roku,
- Mikrowsparcie - program wsparcia rzeczowego dla organizatorów wydarzeń kulturalnych, do kwoty 2500 zł, organizowany przez Toruńską Agendę Kulturalną; nabory ogłoszane są cztery razy w roku,
- Program „Mieszkanie dla absolwenta” – każdego roku jest przyznawanych pięć mieszkań dla najlepszych absolwentów toruńskich uczelni. Są to mieszkania o wysokim standardzie, wyznaczone w nowo realizowanym budownictwie mieszkaniowym lub wyremontowane. Umowa najmu zawierana jest na 5 lat, jednak nie dłużej niż na czas trwania zatrudnienia na warunkach umowy o pracę. Udział w programie mogą wziąć absolwenci toruńskich uczelni wyższych, którzy:
  - nie ukończyli 30 r.ż.,
  - są zatrudnieni na podstawie umowy o pracę,
  - ukończyli studia ze średnią ocen co najmniej 4,7
  - prowadzili działalność naukową lub artystyczną mogącą wnieść znaczący wkład w rozwój nauki lub sztuki,
  - nie posiadają prawa własności lokalu mieszkalnego, spółdzielczego prawa do lokalu mieszkalnego lub umowy najmu lokalu z mieszkaniowego zasobu Gminy Miasta Toruń.

3.7. Kultura, rekreacja i sport

Na terenie miasta funkcjonuje pięć teatrów, cztery kina oraz dziewięć galerii sztuki. Mieszkańcy i turyści odwiedzający miasto mogą odwiedzić siedem placówek muzealnych:

- Muzeum Okręgowe w Toruniu, w skład którego wchodzi: Ratusz Staromiejski z Wieżą Ratuszową, Dom Mikołaja Kopernika, Kamienica pod Gwiazdą, Dom Eskenów, Muzeum Podróżników im. Tony' ego Halika, Dział Archeologii i Biblioteka Naukową, Muzeum Toruńskiego Piernika,
- Muzeum Etnograficzne,
- Fundacja prof. gen. Elżbiety Zawackiej, Archiwum i Muzeum Pomorskie AK oraz Wojskowej Służby Polek,
- Muzeum Uniwersyteckie,
- Żywe Muzeum Piernika,
- Muzeum Diecezjalne w Toruniu,
- Muzeum Piśmiennictwa i Drukarstwa.

Placówki muzealne Torunia na tle miast porównawczych wyróżniają się liczbą organizowanych imprez oświatowych oraz liczbą osób zwiedzających ekspozycje. Obie kategorie stanowią niemal połowę imprez oświatowych organizowanych w woj. kujawsko-pomorskim, podobnie kształtuje się liczba osób zwiedzających muzea.

Tabela 61: Muzea – imprezy oświatowe w muzeach ogółem

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	105 670	103 074	108 405	117 263	132 405	140 752
Woj. kujawsko-pomorskie	6 139	6 117	7 048	7 158	5 981	8 509
Toruń	3 495	3 333	3 851	4 104	2 719	4 280
Radom	563	677	782	519	1 149	927
Rzeszów	549	881	453	1 269	813	554
Kielce	904	1 365	1 352	1 286	2 396	2 017
Bydgoszcz	493	918	683	652	739	1 586
Gdynia	194	267	208	326	391	737
Olsztyn	1 150	889	787	773	784	836

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Tabela 62: Zwiedzający muzea i odziały – liczba osób (placówki samorządu gminy, powiatu, miast na prawach powiatu)

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Polska	5 858 797	8 016 024	6 190 134	7 025 080	7 550 350	8 514 562
Woj. kujawsko-pomorskie	426 512	503 677	475 379	526 628	518 781	709 684
Toruń	198 410	235 396	236 198	291 245	292 426	353 779
Radom	bd	bd	bd	bd	bd	bd
Rzeszów	21 584	24 813	24 841	23 664	24 113	25 352
Kielce	146 555	179 482	56 024	67 436	54 463	58 685
Bydgoszcz	58 719	74 907	63 200	64 507	90 080	77 514
Gdynia	23 311	22 847	25 316	47 629	33 480	117 361
Olsztyn	35 227	bd	bd	bd	bd	bd

Źródło: Bank Danych Lokalnych (bd – brak danych)

Ponadto szczególnym wyróżnikiem Torunia są prężnie działające orkiestry i chóry:

- Najstarszy Chór "Lutnia", powstał w 1898 r.,
- Toruńska Orkiestra Symfoniczna,
- MultiCamerata,
- Chór Wyższej Szkoły Bankowej „Astrolabium”,
- Chór Akademicki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika,
- Chór Wydziału Teologicznego UMK „Tibi Domine”,
- Toruński Chór Nauczycielski „Con Anima”,
- Zespół Kameralny „Portamus Gaudium”, najmłodszy chór działający przy kościele oo. jezuitów od 2007 r.

Ofertę kulturalną rozwijają również centra kultury, skierowane do szerokiego grona odbiorców:

- Centrum Kultury „Dwór Artusa”,
- Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu”,
- Toruńska Agenda Kulturalna,
- Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy,
- Studencki Klub Pracy Twórczej „Od Nowa”,
- Centrum Kultury „Zamek Krzyżacki”,
- Miejska Instytucja Kultury „Dom Muz”,
- Młodzieżowy Dom Kultury,
- Wojewódzki Ośrodek Animacji Kultury.

Toruń jest miastem, w którym cyklicznie odbywają się masowe imprezy i wydarzenia o zróżnicowanej tematyce i randze (międzynarodowej i krajowej). Największe festiwale przykuwają uwagę zagranicznych turystów, co przekłada się na zwiększony ruch turystyczny. W Toruniu mają miejsce festiwale muzyczne, filmowe, książkowe. Łącznie w ciągu roku w Toruniu odbywa się 31 cyklicznych imprez. Kilka z nich zostało opisanych poniżej.

- Toruń Short Film Festival (TSFF) (termin: grudzień) – coroczny festiwal polskich filmów krótkometrażowych, podczas którego w ramach konkursu widzowie wybierają najlepszą produkcję. Obejmuje także przeglądy tematyczne, prezentacje dorobku artystów oraz spotkań z twórcami filmów i wydarzeniami specjalne,

- Koncert Specjalny Pamięci Grzegorza Ciechowskiego (termin: grudzień) - każdego roku w grudniu odbywa się w Klubie Od Nowa Koncert Specjalny Pamięci Grzegorza Ciechowskiego. Zaproszenie do udziału w wydarzeniu przyjmują największe gwiazdy polskiej estrady,
- Międzynarodowy Konkurs Skrzypcowy Toruń (termin: luty) - konkurs zainaugurowany został w 2007 r., odbywa się co trzy lata i skierowany jest do młodych skrzypków, którzy nie przekroczyli 30. roku życia,
- Toruński Festiwal Książki (termin: listopad-grudzień) - odbywa się zwykle na przełomie listopada i grudnia, jest to największa impreza literacka w Toruniu,
- Toruń Blues Meeting (termin: listopad) - impreza odbywa się zawsze w przedostatni weekend listopada w Klubie Od Nowa. Zwykle trwa dwa dni, podczas których na scenie pojawiają się artyści reprezentujący bluesa elektrycznego i akustycznego, boogie, jump, west coast, blues-rocka, country bluesa, bluesa chicagowskiego,
- Toruńskie Spotkania Teatrów Jednego Aktora (termin: listopad) – to trzydniowy przegląd najlepszych polskich i zagranicznych monodramów, które prezentowane były na innych, ogólnopolskich i międzynarodowych festiwalach teatrów jednego aktora. Stąd podtytuł „Festiwal Festiwal”. TSTJA nawiązują do tradycji odbywającego się w Toruniu przed laty Ogólnopolskiego Festiwalu Teatrów Jednego Aktora,
- Forte Artus Festival (termin: październik - listopad) – w Centrum Kultury „Dwór Artusa”, przez cały październik i listopad, dwa wieczory w tygodniu, w ramach imprezy odbywają się spotkania ze znanymi twórcami, koncerty o bardzo różnorodnym charakterze, pojawiają się również spektakle,
- Międzynarodowy Festiwal Teatrów Lalek Spotkania (termin: październik) – to jedna z największych międzynarodowych imprez odbywających się w Toruniu dotycząca animacji,
- Międzynarodowy Festiwal Filmowy Tofifest (termin: październik) - to jedna z największych i najciekawszych letnich imprez filmowych w Polsce, festiwal bywa nazywany "polskim Sundance". Wśród tytułów wyświetlanych w ramach przeglądu są produkcje nagradzane w Berlinie, Cannes czy Locarno oraz obiecujące debiuty,
- Międzynarodowy Festiwal Światła Bella Skyway Festival (termin: sierpień) - festiwal, na który składają się instalacje, których podstawową materią jest światło. Rozproszone w wielu punktach miasta świetliste dzieła sztuki, projekcje, interaktywne prezentacje przygotowane są przez międzynarodowe grono artystów specjalnie do prezentacji w Toruniu.

W 2011 roku powstała Toruńska Agenda Kulturalna - miejska instytucja kultury, zajmująca się organizacją wydarzeń kulturalnych w Toruniu, w tym festiwali o randze międzynarodowej (Bella Skyway Festival) i ogólnopolskiej (Festiwal Sztuki Faktu, Festiwal Piosenki i Ballady Filmowej). Placówka prowadzi również program „Mikrowsparcie”, który jest skierowany do organizatorów wydarzeń kulturalnych – osoby fizyczne, grupy nieformalne, organizacje pozarządowe. Jest to

program wsparcia finansowego w formie dotacji do 2 500 zł. Dzięki programowi zrealizowano m.in. działania edukacyjne, festiwale, gry miejskie, interwencje artystyczne, koncerty, publikacje, spotkania, warsztaty, itp. W 2016 r. Mikrowsparcie objęto działaniem 15 osiedli i obszarów, zorganizowano ponad 40 wydarzeń kulturalnych, liczba odbiorców zrealizowanych projektów wyniosła ponad 55 000 osób, udzielono 100 000 zł wsparcia rzeczowego. Co ważne, przedmioty zakupione w ramach Mikrowsparcia stanowią własność Toruńskiej Agencji Kulturalnej. Prowadzona jest lista posiadanych przedmiotów, które można wykorzystać do organizacji kolejnych inicjatyw. Wypożyczenie sprzętu jest bezpłatne, dzięki temu raz nabyte środki trwałe mogą służyć wielokrotnie, przy realizacji innych projektów kulturalnych. Partnerami programu Mikrowsparcia są trzy instytucje, które oferują zniżki dla organizatorów wydarzeń kulturalnych: Miejski Zakład Komunikacji w Toruniu sp. z o.o., DMI Media – dystrybucja ulotek, Studio Druku Kartel Press SA w Toruniu.

Liczba organizowanych imprez masowych z roku na rok rośnie. W 2015 r. odbyło się aż 286 imprez sportowych, co stanowi 90% ogółu imprez. Należy zwrócić uwagę, że zdecydowanie więcej jest uczestników wydarzeń płatnych niż otwartych imprez, gdzie obowiązuje wstęp wolny. Na podstawie poniższej tabeli widać, że zdecydowanie więcej uczestników imprez o charakterze artystyczno-rozrywkowych bierze udział w wydarzeniach bezpłatnych (w 2015 r. 76 000; wstęp płatny – 31 276 osób). Odwrotna sytuacja jest w sektorze imprez sportowych, gdzie w 2015 r. zdecydowana większość osób uczestniczyła w wydarzeniach płatnych (w 2015 r. - 983 208) niż nieodpłatnych (w 2015 r. - 9 702 osób).

Tabela 63: Organizacja imprez masowych w Toruniu

Pozycja	2013	2014	2015
Liczba imprez ogółem	160	193	316
Liczba imprez sportowych	143	169	286
Liczba koncertów	13	14	18
Uczestnicy imprez ogółem	692 408	782 133	1 100 186
Uczestnicy imprez artystyczno-rozrywkowych	74 920	102 000	107 276
Uczestnicy imprez sportowych	617 488	680 133	992 910
Uczestnicy imprez- wstęp wolny (ogółem)	76 000	82 600	85 702
Uczestnicy imprez - wstęp wolny; artystyczno - rozrywkowe	73 000	77 600	76 000
Uczestnicy imprez - wstęp wolny; sportowe	3 000	5 000	9 702
Uczestnicy imprez - wstęp płatny; ogółem	616 408	699 533	1 014 484
Uczestnicy imprez - wstęp płatny; artystyczno - rozrywkowe	1 920	24 400	31 276
Uczestnicy imprez - wstęp płatny; sportowe	614 488	675 133	983 208

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W mieście funkcjonują instytucje, stowarzyszenia oraz kluby sportowe statutowo zajmujące się sportem i rekreacją. Potencjał sportowo-rekreacyjny Torunia to blisko 200 stowarzyszeń. Miasto wspiera ok. 120 organizacji, z czego prawie 70 klubów sportowych korzysta ze stałej pomocy Miasta. W klubach zrzeszonych jest ponad 5 500 osób uprawiających ponad 40 dyscyplinach.

Kluczową instytucją moderującą aktywność sportową mieszkańców jest Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji. Podstawowym zadaniem zakładu jest prowadzenie działalności i świadczenie usług

w zakresie upowszechniania sportu, turystyki i rekreacji. MOSiR gospodaruje mieniem gminnym tworząc odpowiednie warunki do uprawiania sportu i rekreacji. Miejski Ośrodek zarządza obiektami sportowo-rekreacyjnymi: lodowiskami, stadionem żużlowym, mini aqua parkiem, basenami, halą sportową, halą tenisową, stadionami sportowymi, kompleksami ORLIK, boiskami wielofunkcyjnymi, siłowniami zewnętrznymi.

Z uwagi na zarządzanie gminną bazą sportową, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji jest także organizatorem i współorganizatorem wielu masowych i otwartych imprez sportowych oraz rekreacyjnych w trakcie całego roku. W okresie letnim organizuje sezonowe kąpielisko - baseny napowierzchniowe przy ul. Przy Skarpie, natomiast zimą dwa lodowiska sezonowe zapewniając atrakcyjną formę spędzenia wolnego czasu dla mieszkańców miasta, a w szczególności dzieci i młodzieży w okresie wakacji letnich i ferii zimowych.

Toruń może się także pochwalić posiadaniem wielofunkcyjnej hali sportowo-widowiskowej „Arena Toruń” zarządzanej przez Spółkę Toruńska Infrastruktura Sportowa, której udziałowcem jest Miasto Toruń. Podstawową funkcją hali jest obsługa zawodów sportowych. W 2015 roku w hali zorganizowanych zostało wiele wydarzeń sportowych. Szczególnym zainteresowaniem wśród toruńskich kibiców cieszyły się halowe imprezy lekkoatletyczne takie jak: Mityng COPERNICUS CUP; Mistrzostwa Polski Seniorów w LA, Mistrzostwa Europy Weteranów w LA.

W 2015 roku miasto wybudowało następujące obiekty sportowo-rekreacyjne:

- boisko wielofunkcyjne przy ul. Konstytucji 3 Maja 6,
- siłownie zewnętrzne na: ul. Łyskowskiego / ul. Szosa Lubicka, ul. Reja / ul. Szosa Bydgoska (przy Orliku), ul. Armii Ludowej, ul. Szubińska, ul. Wiązowa / ul. Wybickiego, ul. Prufferów/ ul. Iwanowskiej, ul. Szuwarów/ ul. Nenufarów, Park Piekarskie Góry przy ul. Słowackiego/ul. Kraszewskiego, ul. Donimirskiego/ ul. Filomatów Pomorskich (przy Strudze Toruńskiej), ul. Gościnną, ul. Świętopełka, ul. Bukowa/ ul. Niesiołowskiego, ul. Włocławska / ul. Zimowa (przy lesie), ul. Wojska Polskiego (na terenie ZS nr 1), ul. Szczecińska, ul. Narutowicza, ul. Dziewulskiego (na terenie ZS nr 6) ul. Gagarina (pomiędzy Domami Studenckimi).

Miasto realizowało również prace modernizacyjno-remontowe na obiektach sportowych. W ramach rozbudowy Centrum Sportowo-Rekreacyjnego na Skarpie powstało pełnowymiarowe boisko do piłki nożnej z nawierzchni trawiastej – syntetycznej wraz z kompletnym wyposażeniem, oświetleniem terenu, niezbędnym przełożeniem instalacji naziemnych i podziemnych, ogrodzeniem terenu oraz zapleczem szatniowo-sanitarnym.

Z uwagi na posiadaną nowoczesną i odpowiednią dla wielu dyscyplin sportu bazę sportową w Toruniu odbywa się coraz więcej wydarzeń sportowych o randze międzynarodowej i ogólnopolskiej. Bogaty kalendarz prestiżowych imprez sportowych wychodzi naprzeciw oczekiwaniom i gustom mieszkańców oraz sympatyków sportu, a światowe i europejskie wydarzenia przyciągają do Torunia kibiców nie tylko z całej Polski, ale i z zagranicy.

W 2015 r. najważniejsze sportowe wydarzenie rangi międzynarodowej i ogólnopolskiej to m.in.: zawody żużlowe: FIM Toruń Speedway Grand Prix of Poland, Speedway European Champions-

hips (SEC), Speedway Best Pairs CUP (SBPC); Międzynarodowe Zawody w Łyżwiarstwie Figurowym GAM NESTLE NESQUIK; Halowe Mistrzostwa Europy w Hokeju na Trawie U21 Mężczyzn; Międzynarodowy Turniej hokeja na lodzie pn. „Euro Ice Hockey Challenge”; I Halowy Europejski Mityng Lekkoatletyczny „Copernicus Cup”; Międzynarodowy Turniej w Piłce Siatkowej Mężczyzn - XIII Memoriał Huberta Jerzego Wagnera; Motorowodne Mistrzostwa Europy Formuły 4S i Międzynarodowe Motorowodne Mistrzostwa Polski; Międzynarodowy Turniej w boksie im. Zygmunta Krygiera; Międzynarodowy Turniej Tenisowy Kobiet „Bella CUP Finał Mistrzostw Polski Seniorów I ligi Hokeja na trawie; Gala Laur Królowej Sportu i „Złote Kolce” Mistrzostwa Polski Strażaków w Halowej Piłce Nożnej; Gala Boksu Zawodowego „Wojak Boxing Night”; Zawodowa Gala MMA X Cage; Mistrzostwa Polski Seniorów i Juniorów w lekkiej atletyce; Mistrzostwa Polski Kobiet w Kolarstwie Kryterium Uliczne; Mistrzostwa Polski Karate Shotokan; Międzynarodowe Mistrzostwa Polski w Futbolu Stołowym „Toruń Open”; Zawody Pucharu i Mistrzostwa Polski SUPERMOTO; Ogólnopolskie Zawody Lekkoatletyczne Memoriał im. Grzegorza Dunckiego; Memoriał Wojtka Michniewicza w koszykówce.

W 2015 r. w ramach „Programu Inwestycji o Szczególnym Znaczeniu Dla Sportu” miasto rozpoczęło realizację zadania pn. „Budowa budynku Przystani Sportów Wodnych” przy ul. Ks. Jerzego Popiełuszki 1-3. Podstawowym założeniem inwestycji jest stworzenie jak najlepszych warunków do prowadzenia szkolenia specjalistycznego w wioślarstwie. Przystań Sportów Wodnych stanowi bazę szkoleniową dla uczniów Szkoły Mistrzostwa Sportowego, wioślarzy AZS UMK, reprezentantów kadry realizujących program szkolenia wojewódzkiego i centralnego. Jest to również doskonała baza turystyczna dla żeglarzy i wodniaków. Obiekt został oddany do użytku 16 grudnia 2016 r.

Uruchomiony w 2014 r. Toruński Rower Miejski (TRM) liczący 13 stacji od maja 2015 r. powiększył się o kolejne 12 stacji, w tym 6 patronackich, a w trakcie roku jeszcze o dodatkowe 3 patronackie, umiejscowione w sąsiedztwie centrów handlowych. Łącznie użytkownicy w 2015 r. mieli do dyspozycji 28 stacji, z których mogli korzystać w okresie marzec-listopad każdego roku do listopada 2017 r. W 2015 r. zarejestrowało się 4 510 osób w tym 2 406 mężczyzn i 2 104 kobiety. Przedział wiekowy użytkowników: do 20 lat: 445; od 21 do 35 lat: 2 906; od 36 do 50 lat: 903; powyżej 50 lat: 256. Łącznie użytkownikami TRM od początku jego funkcjonowania zostało 8 765 osób.

Niezwykle cenną inicjatywą wspierającą popularyzację kultury i sportu jest także toruńskie Międzynarodowe Centrum Spotkań Młodzieży w Toruniu. Centrum oferuje mieszkańcom Torunia i turystom szeroką ofertę: hostel, restaurację, wypożyczalnię rowerów i sprzętu sportowego, boisko, a także przechowalnię bagażu i infokiosk. Międzynarodowe Centrum Spotkań Młodzieży to także miejsce na organizację konferencji, szkoleń i spotkań biznesowych oferujące 5 sal konferencyjnych mogących pomieścić od 14 do 250 osób. Podstawową misją MCSM jest prowadzenie aktywnej międzynarodowej wymiany dzieci i młodzieży szkolnej oraz akademickiej z całego świata, wspieranie procesu integracji europejskiej, rozwijanie i promowanie aktywnych form wypoczynku i turystyki wśród młodzieży, a także promowanie regionu jako miejsca spotkań różnych kultur i narodów.

3.8. Bezpieczeństwo

3.8.1 Przestępczość

W 2015 roku na terenie Torunia stwierdzono popełnienie 8 949 przestępstw. Większość z nich stanowiły przestępstwa kryminalne (58,39%). Wykrywalność przestępstw w tym samym roku wyniosła 68,91%.

Tabela 64: Rodzaj przestępstw stwierdzonych na terenie Torunia w 2015 roku

Rodzaj	Liczba	%
Kryminalne	5 225	58,39%
Gospodarcze	2 796	31,24%
Drogowe	598	6,68%
Inne	330	3,69%
Przestępstwa stwierdzone	8 949	100%

Źródło: Wydział Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Toruniu

3.8.2 Zagrożenia powodziowe

W granicach Torunia wyróżnić należy 3 zasadnicze jednostki morfogenetyczne różniące się charakterem rzeźby terenu. Są to: dolinne rozszerzenie Wisły (Kotlina Toruńska), dolina Drwęcy

i wysoczyzna morenowa. Te dwie pierwsze jednostki mają cechy podobne. Bezpośrednio nad korytem Wisły występuje terasa zalewowa. Wznosi się ona na wysokość 39 – 40 m n.p.m. w okolicy Złotorii i Kaszczorka oraz 35 – 36 m n.p.m. w rejonie Górską. Fragmenty terasy zalewowej przed powodzią chronione są wałami przeciwpowodziowymi. Wały w części lewobrzeżnej Wisły występują w rejonie Brzozy i Czerniewic oraz na zachód od mostu kolejowego. W części prawobrzeżnej występują w rejonie Portu Drzewnego. Na wielu odcinkach funkcję wałów przeciwpowodziowych pełnią krawędzie wysokich teras rzecznych. Największe zagrożenie powodziowe występuje w nieobwałowanych partiach doliny Wisły w Kaszczorku oraz na Bydgoskim Przedmieściu.

3.8.3 Zagrożenie pożarowe

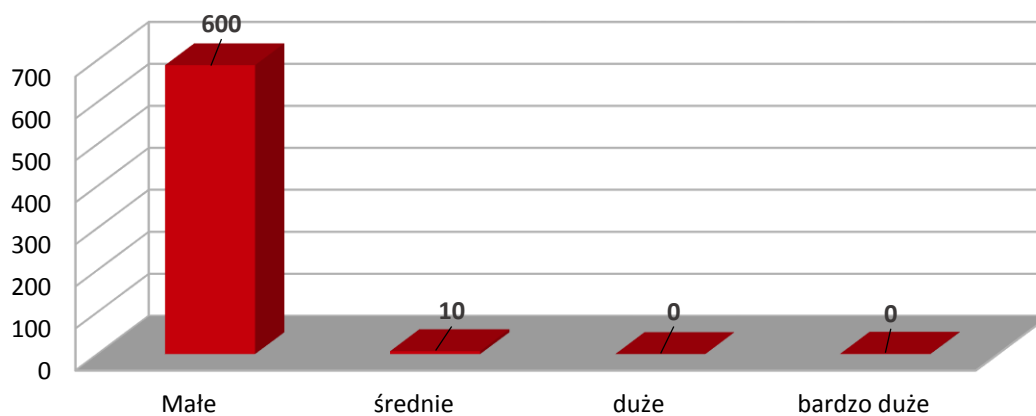
Na terenie Torunia funkcjonują 3 jednostki Ratowniczo-Gaśnicze. W 2016 roku doszło w mieście do 610 pożarów (spadek o 11,3% w stosunku do 2015 r.).

Podział ilości pożarów w zależności od obiektu w jakim pożar miał miejsce:

- pożary śmietników, traw i garaży: 334,
- pożary w obiektach mieszkalnych: 144,
- pożary w lasach: 27,
- pożary środków transportu: 63,
- pożary w obiektach produkcyjnych: 10
- pożary w obiektach użyteczności publicznej: 24
- pożary w obiektach magazynowych: 2
- pozostałe pożary: 6

Wykres 1. Pożary w Toruniu w 2016 r.

Źródło: Państwowa Straż Pożarna w Toruniu

Straż Pożarna zajmuje się także usuwaniem miejscowych zagrożeń, w 2016 roku zarejestrowano 996 takich zagrożeń (wzrost o 0,84% w stosunku do 2015 r.)

Ograniczanie i usuwanie skutków miejscowych zagrożeń było prowadzone przede wszystkim w:

- obiektach mieszkalnych (312),
- obiekty lub grupa obiektów przyrody naturalnej np. pojedyncze drzewa, minerały, jaskinie, inne (281),
- obiektach użyteczności publicznej (106),
- środkach transportu (110),

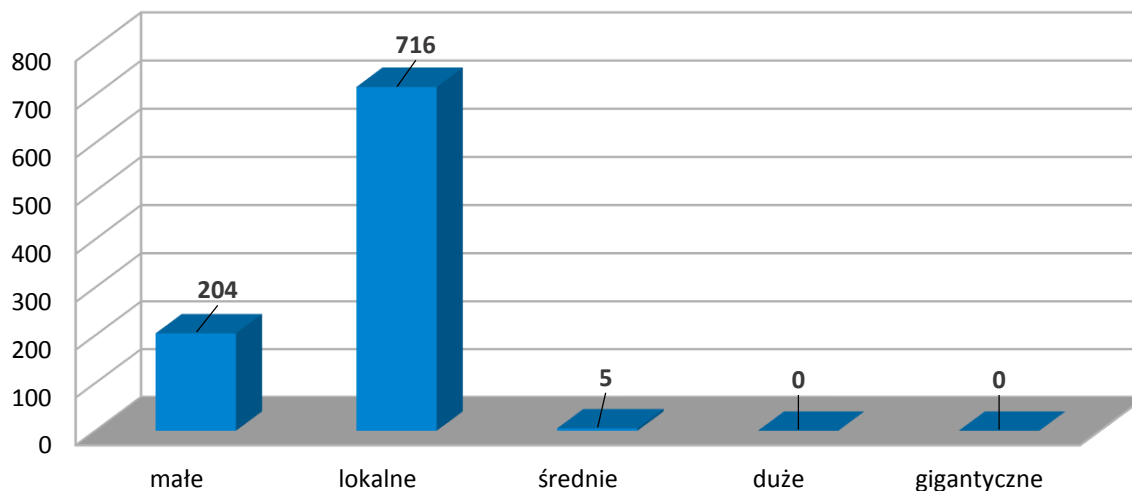
- płyty manewrowe i pasy lotnisk, szlaki kolejowe i manewrowe, drogi i ulice (63),
- obiektach produkcyjnych (38).

Tabela 65: Przyczyny powstania miejscowych zagrożeń w 2016 roku na terenie miasta Torunia

Przyczyna miejscowego zagrożenia	Ilość
Huragany lub silne wiatry	250
Inne przyczyny	367
Nietypowe zachowania się zwierząt, owadów stwarzające zagrożenie	137
Niezachowanie zasad bezpieczeństwa ruchu środków transportu	93
Wady środków transportu	31
Celowe działanie człowieka	41
Nieumyślne działanie człowieka	36
Wady urządzeń ogrzewczych (innych niż elektryczne)	13
Nieprawidłowa eksploatacja urządzeń ogrzewczych (innych niż elektryczne)	7
Wady konstrukcji budowlanych	0
Nieustalone	21

Źródło: Państwowa Straż Pożarna w Toruniu

Wykres 2. Miejsce zagrożenia w Toruniu

Źródło: Państwowa Straż Pożarna w Toruniu

3.8.4 Zagrożenia chemiczne i ekologiczne

W ostatnich latach w Toruniu nie doszło do spektakularnych zdarzeń generujących istotne zagrożenia chemiczne lub ekologiczne. Należy jednak pamiętać o tym, że tego typu ryzyka nie wynikają wyłącznie np. z potencjalnych awarii na terenie zakładów przemysłowych, ale także z rozproszonych działań samych mieszkańców związanych np. z nieprawidłowym sposobem pozbywania się szkodliwych odpadów (np. substancji ropopochodnych, czy zawierających toksyczne związki baterii i akumulatorów). Odpowiedzią na to ryzyko jest selektywna zbiórka odpadów, która jest prowadzona na terenie miasta od 20 lat. Obejmuje ona różne frakcje, w tym właśnie szczególnie niebezpieczne takie jak: odpady zużytego sprzętu elektronicznego, baterie, leki i chemikalia. Istotną rolę w promocji prawidłowych zachowań pełni sam samorząd, który

m.in. na swojej stronie internetowej umożliwiła mieszkańcom zapoznanie się z informacjami w jaki sposób mogą się oni pozbyć niebezpiecznych odpadów tak by nie generować zagrożenia.

4. POTENCJAŁ PRZYRODNICZY I JEGO ZAGROŻENIA

4.1. Struktura środowiska przyrodniczego

Łączna powierzchnia terenów zieleni w Toruniu 2015 w roku wynosiła 1 458,40 ha. Największy udział w powierzchni terenów zieleni mają lasy gminne, a także parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej.

Tabela 66: Powierzchnia terenów zielonych [ha] w Toruniu i jednostkach porównywanych w roku 2015

Jednostka terytorialna	Powierzchnia terenów zieleni [ha]						
	parki spacerowo - wypoczynkowe	zielenie	zielenie uliczna	tereny zieleni osiedlowej	parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej	cmentarze	las gminne
Polska	23 861,24	10 444,02	14 908,18	23 467,63	57 772,89	18 089,85	84 192,98
Woj. kujawsko-pomorskie	1 553,90	569,99	673,38	1 416,10	3 539,99	923,91	3 591,82
Toruń	57,40	48,00	139,00	275,85	381,25	84,90	472,00
Radom	68,30	180,40	115,07	251,08	499,78	54,17	53,15
Rzeszów	81,62	72,30	218,00	175,38	329,30	48,54	9,00
Kielce	72,95	4,58	140,00	258,15	335,68	43,60	80,93
Bydgoszcz	879,40	71,60	287,10	380,66	1 331,66	98,90	157,10
Gdynia	40,80	15,25	141,38	203,01	259,06	39,78	419,50
Olsztyn	84,43	23,35	119,80	206,86	314,64	80,97	1 297,51

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Teren miasta Torunia położony jest w zasięgu obszarów podlegających ochronie prawnej. Są to: obszary Natura 2000, obszary chronionego krajobrazu 20, rezerваты przyrody. Do obszarów Natura 2000 znajdujących się w granicach administracyjnych miasta należy obszar Dolina Dolnej Wisły, obszary Fortów w Toruniu, obszar Dolina Drwęcy i obszar Leniec w Barbarce.

Na obszarze miasta Torunia znajdują się 2 rezerваты przyrody: rezerwat leśny „Kępa Bazarowa” i rezerwat ichtiologiczny „Rzeka Drwęca”. W granicach Torunia występują fragmenty następujących obszarów chronionego krajobrazu:

- obszar strefy krawędziowej Kotliny Toruńskiej obejmuje północne zalesione obrzeża miasta rozprzestrzeniając się w stronę Bydgoszcz na przestrzeni około 118 km²,
- obszar chronionego krajobrazu doliny Drwęcy rozpościera się wokół doliny środkowej i dolnej Drwęcy na przestrzeni około 85 km²,
- obszar wydmowy na południe od Torunia.

4.2. Stan środowiska

W Toruniu prowadzony jest stały monitoring jakości powietrza, którego wyniki są dostępne dla mieszkańców na m.in. tablicy przy Wałach gen. Sikorskiego 23, a także on-line. Oceny stanu powietrza atmosferycznego dokonuje się poprzez badania monitoringowe środowiska miasta. Pomiar emisji zanieczyszczeń powietrza odbywa się w stacjach pomiarowych:

- przy ul. Dziewulskiego 1 (stacja „Policja”),
- przy ul. Przy Kaszowniku (stacja „Kaszownik”),
- przy ul. Wały Gen. Sikorskiego 12 (stacja „Airpointer”).

Tablice informacyjne są jednym z elementów projektu „Rozwój infrastruktury Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Bydgoszczy w zakresie ochrony powietrza w wyniku termomodernizacji oraz tworzenia systemów pomiaru zanieczyszczeń w miastach i informowania mieszkańców o poziomie zanieczyszczeń”.

W przypadku pomiarów dotyczących pyłu zawieszonego PM10 w 2015 roku nie zanotowano przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego dla roku kalendarzowego (40 µg/m³). Przekroczenia wystąpiły natomiast dla poziomu 24-godzinnego (50 µg/m³) na wszystkich stacjach pomiarowych. Stwierdzono dwukrotnie wyższe stężenia pyłu zawieszonego PM10 w sezonie grzewczym niż w sezonie letnim na wszystkich stanowiskach pomiarowych, co jest charakterystyczne dla całego kraju.

Monitoringiem czystości objęte są także rzeki: Wisła, Drwęca i Struga Toruńska, jezioro Nagus oraz wody miejskich ujęć wód podziemnych. W 2003 r. rzeki w większości były wodami poza-klasowymi. W ostatnich latach obserwuje się poprawę jakości wód Wisły i Drwęcy. Korzystną jakością (II klasa) charakteryzują się wody jeziora Nagus. Monitorowane wody nie są obecnie zanieczyszczone substancjami niebezpiecznymi, takimi jak: metale ciężkie, pestycydy, związki WWA, PCB, fenole. Wody podziemne miejskich ujęć wód spełniają wymogi wysokiej jakości, oznaczanej klasą Ib.

5. POTENCJAŁ KULTUROWY

Bogata historia jednego z najstarszych miast w Polsce stanowi o wysokim potencjalne kulturowym Torunia. Dzięki temu rozwijana jest turystyka miejska, która rozwija się ze względu na historyczne zabudowania oraz tradycje. Miasto znane i identyfikowane jest przez najcenniejsze marki toruńskie tj. postać Mikołaja Kopernika, tradycyjne toruńskie pierniki oraz gotycki charakter miasta - Zespół Staromiejski, który został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dzięki swojej wyjątkowej atmosferze i architekturze Toruń nazywany jest niekiedy „małym Krakowem” lub „Krakowem północy”. W rejestrze zabytków nieruchomych widnieje 500 obiektów oraz jeden pomnik historii, co świadczy o wyjątkowości miasta oraz o szczególnie wysokim potencjale kulturowym. Atutem Torunia jest świadomość wartości dziedzictwa i kultury jako motoru rozwoju miasta oraz jego dobra kondycja finansowa, co przekłada się na stopień finansowania kultury, który jest jednym z najwyższych w skali Polski

(w ujęciu procentowym jako udział w budżecie ogółem)⁴. Wydatki Urzędu Miasta Torunia na sektor kultury oraz ochronę dziedzictwa narodowego w 2016 r. wyniosły 50 404 793 zł (w tym wydatki gminy 43 282 775 zł i powiatu 7 122 018 zł). Jest to suma niemal dwukrotnie wyższa niż w 2015 r., kiedy to na sektor kultury wydano 23 389 007 zł. Dane te świadczą o wysokim zaangażowaniu samorządu w podtrzymywanie dziedzictwa historycznego i kulturalnego miasta, a także jego rosnącego znaczenia jako jeden z filarów rozwoju miasta.

6. POTENCJAŁ INSTYTUCJONALNY

6.1. Władze i administracja i ich zasoby

Urzędem Miasta w Toruniu, przy pomocy trzech Zastępców, Skarbnika oraz Dyrektorów Wydziałów i Kierowników Referatów Wydziałów kieruje Prezydent Miasta. Jednostka działa na podstawie ustawy o samorządzie gminnym oraz innych przepisów prawa regulujących zadania i kompetencje organów gminy. Urząd Miasta Torunia składa się z tzw. jednostek organizacyjnych, to znaczy działów, biur, pełnomocników, którzy wykonują przypisane im zadania:

- Audytor Wewnętrzny,
- Biuro Ekonomiki i Nadzoru Właścicielskiego,
- Biuro Miejskiego Konserwatora Zabytków,
- Biuro Mieszkalnictwa,
- Biuro Rady Miasta,
- Biuro Toruńskiego Centrum Miasta,
- Kancelaria Prezydenta Miasta,
- Miejski Rzecznik Konsumentów,
- Pełnomocnik Prezydenta ds. Ochrony Informacji Niejawnych,
- Urząd Stanu Cywilnego,
- Wydział Architektury i Budownictwa,
- Wydział Budżetu i Planowania Finansowego,
- Wydział Edukacji,
- Wydział Ewidencji i Rejestracji,
- Wydział Geodezji i Kartografii,

---

⁴ Strategia Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020 s. 26

- Wydział Gospodarki Komunalnej,
- Wydział Gospodarki Nieruchomościami,
- Wydział Informatyki,
- Wydział Inwestycji i Remontów,
- Wydział Komunikacji Społecznej i Informacji,
- Wydział Księgowości,
- Wydział Kultury,
- Wydział Ochrony Ludności,
- Wydział Organizacji i Kontroli,
- Wydział Podatków i Windykacji,
- Wydział Prawny,
- Wydział Promocji,
- Wydział Rozwoju i Programowania Europejskiego,
- Wydział Sportu i Turystyki,
- Wydział Spraw Administracyjnych,
- Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej,
- Wydział Środowiska i Zieleni.

W mieście działają także punkty informacyjne:

- Punkt Informacyjny Urzędu Miasta – Centrum,
- Punkt Informacyjny Urzędu Miasta – Grudziądzka,
- Punkt Informacyjny Urzędu Miasta – Plaza,
- Punkt Informacyjny Urzędu Miasta – Podgórz,
- Punkt Informacyjny Urzędu Miasta – Rubinkowo.

W Toruniu od wielu lat funkcjonuje Młodzieżowa Rada Miasta (MRM), w której w kadencji 2015-2017 zasiada 31 radnych. Jest to organ opiniodawczy, wnioskodawczy i doradczy wobec działań organów samorządowych Torunia w sprawach dotyczących młodzieży. Obowiązki człon-

ków organizacji zostały określonych w statucie MRM, z czego najważniejszym jest rozpowszechnianie i propagowanie postaw demokratycznych wśród młodzieży. W skład Rady wchodzi po dwóch przedstawicieli uczniów z co najmniej połowy szkół ponadgimnazjalnych na terenie Miasta Torunia w wieku do 21 lat.

6.2. Inne podmioty instytucjonalne działające w gminie

W mieście działają Miejskie Jednostki Organizacyjne obejmujące swoimi kompetencjami poszczególne obszary funkcjonowania miasta i odpowiadające za realizację przypisanych samorządowi usług dla mieszkańców:

- bezpieczeństwa publicznego,
- edukacji,
- edukacji przyrodniczej,
- gospodarki komunalnej,
- kultury, turystyki i sportu,
- wsparcia dla biznesu,
- zdrowia i pomocy społecznej.

6.3. Inne działania prorozwojowe

Dokumentem wskazującym kierunki prorozwojowych działań Torunia jest „Program wspierania przedsiębiorczości w Toruniu na lata 2014-2020”, który został zatwierdzony w 2013 roku. Służy on realizacji działań sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości w Toruniu i ułatwieniu powstawania w nim nowych firm. Zadaniem programu jest także zwiększenie aktywności absolwentów szkół w podejmowaniu decyzji o rozpoczęciu działalności zawodowej. Program obejmuje 3 cele strategiczne:

- Toruń - miastem przyjaznym lokalnym przedsiębiorcom,
- Toruń - aktywnym centrum kongresowym,
- Toruń - dobrym miejscem do inwestowania w nowoczesne usługi.

Cele strategiczne podzielono na cele operacyjne, a każdy cel operacyjny opisano z kolei pod względem działań do realizacji oraz przewidywanych rezultatów. Wskazano je w Planie operacyjnym Programu. Działania te skierowane są do:

- przedsiębiorców działających lub zamierzających rozpocząć działalność na terenie miasta,
- osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą,
- organizacji pracodawców i przedsiębiorców, pracowników, samorządów zawodowych i gospodarczych,

- instytucji otoczenia biznesu, jednostek naukowo–badawczych oraz uczelni wyższych, uczniów i studentów.

Przed opracowaniem Programu przygotowano „Diagnozę przedsiębiorczości w Toruniu”, której wyniki stanowiły podstawę do sformułowania celów strategicznych i operacyjnych.

Program na etapie powstawania konsultowany był z instytucjami otoczenia biznesu oraz z toruńskimi uczelniami wyższymi. Dokument wpisuje się w zapisy ujęte w strategiach wyższego rzędu, tj. „Strategię Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020” oraz ponadto „Strategię Rozwoju Kultury Miasta Torunia do roku 2020”, „Strategię Rozwoju Turystyki dla miasta Torunia do 2020 roku”. Jest również ściśle powiązany z „Miejskim programem promocji zatrudnienia i aktywizacji lokalnego rynku pracy Torunia na lata 2014 – 2020”.

W strukturze Urzędu Miasta Torunia, od 1 stycznia 2009 r., działa Biuro Toruńskiego Centrum Miasta. Jego głównym zadaniem jest tworzenie dobrze prosperującego centrum miasta poprzez koordynację współpracy wszystkich podmiotów działających na terenie śródmieścia, zarówno publicznych jak i prywatnych – przy uwzględnieniu potrzeb społeczności i władz lokalnych⁵. Motywem dla którego powstało Biuro Toruńskiego Centrum Miasta jest równowaga usług skierowanych do mieszkańców, które ulokowane są w centrum miasta (poczta, bank, restauracja, biuro podróży, handel detaliczny - sklepy, apteka, a także działalność kulturalna). Obszar objęty działaniami obejmuje Zespół Staromiejski oraz Bulwar Filadelfijski i Kępę Bazarową na przestrzeni pomiędzy mostem kolejowym i drogowym wraz z terenem wokół ruin Zamku Dybowskiego na prawym brzegu Wisły. Łącznie jest to prawie 2,4 km² powierzchni, z czego ok. 55 ha stanowi obszar ścisłej Starówki. Zamieszkuje go ok. 7 tys. mieszkańców (dane na styczeń 2015 r.). W obszarze TCM działalność prowadzi ponad 2 tys. podmiotów gospodarczych. W obrębie Starego Miasta znajduje się 1 289 budynków, z czego nieco ponad 20 to budynki w 100% gminne. Gmina dysponuje w tym obszarze ok. 100 lokalami użytkowymi, z których wszystkie są wynajęte⁶.

Kolejnym działaniem wspierającym rozwój miasta i przedsiębiorczości są zwolnienia od podatku nieruchomości, które obowiązują od 1 lipca 2014 r. na terenie Torunia. Obecnie obowiązują cztery uchwały skierowane do przedsiębiorców:

- Uchwała Nr 769/14 Rady Miasta Torunia z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości w zakresie branż chronionych, zanikających i preferowanych (Dz. Urz. Woj. Kuj. – Pom. z dnia 23 maja 2014 r. poz. 1636);
- Uchwała Nr 770/14 Rady Miasta Torunia z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości (Dz. Urz. Woj. Kuj. – Pom. z dnia 23 maja 2014 r. poz. 1637);
- Uchwała Nr 771/14 Rady Miasta Torunia z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości nowych inwestycji na terenie Gminy Miasta Toruń w ramach pomocy de minimis (Dz. Urz. Woj. Kuj. – Pom. z dnia 23 maja 2014 r. poz. 1638);

---

⁵ Źródło: www.btcpm.torun.pl

⁶ tamże

- Uchwała Nr 772/14 Rady Miasta Torunia z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości w ramach pomocy de minimis na tworzenie nowych miejsc pracy (Dz. Urz. Woj. Kuj. – Pom. z dnia 23 maja 2014 r. poz. 1639).

6.4. Wspieranie inwestorów i promocja miasta

Jedną z kluczowych instytucji otoczenia biznesu w Toruniu jest Toruńska Agencja Rozwoju Regionalnego (TARR), której celem jest zachęcanie przedsiębiorców do rozwoju, wdrażania nowoczesnych technologii i ekspansji na nowe rynki. Spółka realizuje ten cel poprzez udzielanie przedsiębiorcom wsparcia szkoleniowego i doradczego. Flagowym projektem przygotowanym i realizowanym przez Agencję jest **Toruński Park Technologiczny**. To biznesowa przestrzeń kształtowania kultury innowacji oraz promocji kreatywności wśród przedsiębiorców. Największym projektem jest Centrum Przetwarzania Danych Exea Data Center – pierwsze w Polsce centrum zaprojektowane od podstaw z myślą o rozwiązaniach informatycznych w modelu *cloud computing*. Przy TARR działa Enterprise Europe Network – która współpracuje głównie z sektorem małych i średnich przedsiębiorstw oraz z osobami pragnącymi założyć działalność gospodarczą. Podstawowym celem działania jest podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw oraz ich potencjału do generowania zysków i miejsc pracy.

Pozostałe **instytucje otoczenia biznesu**, które wspierają rozwój przedsiębiorczości w mieście to:

- Toruński Fundusz Poręczeń Kredytowych Sp. z o. o. - wspierająca aktywność gospodarczą i przeciwdziałająca bezrobociu. Celem działalności spółki jest wspieranie rozwoju lokalnego poprzez udzielanie poręczeń mikro-, małym i średnim przedsiębiorstwom (MŚP) oraz organizacjom pożytku publicznego (OPP). O poręczenie TFPK mogą ubiegać się również firmy nowo powstające oraz we wczesnej fazie rozwoju, tzw. start-upy.
- Loża Toruńska Business Centre Club jest jedną z 24 regionalnych łóż BCC, skupia ponad czterdzieści osób reprezentujących podmioty gospodarcze. Do Łoży należą firmy o różnym profilu działalności: produkcja, usługi, szkolnictwo wyższe. Głównym zadaniem jest integrowanie członków w regionie ich pracy, współpraca i pomoc, ale także wymiana doświadczeń. Przesłaniem BCC jest tworzenie partnera dla państwowej i samorządowej władzy lokalnej współdecydującego o rozwoju regionu i regionalnych warunkach przedsiębiorczości.
- Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o.o. wspiera rozwój przedsiębiorczości oraz ekonomii społecznej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Cel ten realizowany jest poprzez ułatwianie dostępu dofinansowania, organizację szkoleń, doradztwo oraz promowanie współdziałania nauki i biznesu. Główną działalnością instytucji jest wspieranie przedsiębiorczości poprzez udzielanie pożyczek mikro, małym i średnim przedsiębiorcom z województwa kujawsko-pomorskiego ze środków europejskich oraz własnych.

- Rada Toruńska Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych Naczelnej Organizacji Technicznej skupia 14 Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych, w których zrzeszonych jest około 2000 inżynierów i techników z regionu toruńskiego. Główne cele organizacji to integracja środowiska inżynierów i techników oraz reprezentowanie ich interesów, wpływanie na rozwój naukowo-techniczny i ekonomiczny regionu, organizacja imprez technicznych i kulturalnych oraz umożliwianie doskonalenia zawodowego i szkoleń technicznych członkom stowarzyszeń.
- Powiatowy Urząd Pracy dla Miasta Torunia realizuje zadania w zakresie promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia oraz aktywizacji zawodowej. W tym celu stosuje różnorodne formy wsparcia dla pracodawców takie jak: udzielanie pomocy w pozyskiwaniu pracowników o poszukiwanych kwalifikacjach zawodowych, pozyskiwanie ofert pracy i ich upowszechnianie oraz informowanie pracodawców o aktualnej sytuacji i przewidywanych zmianach na lokalnym rynku pracy.
- Izba Przemysłowo-Handlowa w Toruniu jest organizacją samorządu gospodarczego, zrzeszającą przedsiębiorstwa z Torunia i województwa kujawsko-pomorskiego. Powstała w 1989 roku i skupia ok. 200 firm z regionu. Posiada oddziały regionalne we Włocławku i Rypinie. Podstawowym celem działania IPH w Toruniu jest reprezentowanie opinii środowiska gospodarczego wobec władz samorządu terytorialnego oraz kształtowanie polityki gospodarczej w regionie. To instytucja wspierająca rozwój gospodarczy i dialog społeczny. Konsultuje i opiniuje rozwiązania prawne oraz uczestniczy w zespołach opracowujących i opiniujących strategie rozwoju i inne dokumenty istotne dla rozwoju przedsiębiorczości. Ułatwia przedsiębiorcom dostęp do innowacyjnych rozwiązań.

W Toruniu funkcjonuje Centrum Wsparcia Biznesu. Jest to jednostka, której zadaniem jest wspieranie aktywności gospodarczej na terenie miasta oferująca pomoc na całym etapie procesu inwestycyjnego. Dodatkowo Centrum oferuje kompleksową opiekę poinwestycyjną. Centrum realizuje misję wspierania aktywności gospodarczej w Toruniu poprzez:

- kompleksową opiekę nad inwestorami, udzielanie informacji o warunkach inwestowania, obowiązujących przepisach i procedurach,
- doradztwo i pomoc w trakcie całego procesu inwestycyjnego,
- doradztwo w zakresie dostępnej pomocy publicznej, innych zagadnień podatkowych oraz prawnych,
- koordynację i monitorowanie realizacji Programu Wspierania Przedsiębiorczości w Toruniu,
- promocję nieruchomości miejskich przeznaczonych na sprzedaż oraz ofert inwestycyjnych miasta,
- współpracę ze szkołami, instytucjami otoczenia biznesu, jednostkami samorządu terytorialnego i instytucjami rynku pracy,

- koordynację przedsięwzięć realizowanych w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Sektor gospodarki jest również wspierany przez działalność pięciu **inkubatorów przedsiębiorczości** w Toruniu:

- Akademycki Inkubator Przedsiębiorczości przy Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu pomaga w założeniu działalności gospodarczej, wspomaga rozwój małych i średnich firm oraz tworzeniu innowacyjnych pomysłów biznesowych. Współpraca z AIP umożliwia każdej osobie założenie firmy najniższym kosztem przy minimalnym ryzyku. Działając w ramach AIP przedsiębiorca ma możliwość korzystania z bogatego zaplecza instytucji parasolowej zapewniającej m.in.: sale konferencyjne, możliwość uczestnictwa w spotkaniach z ekspertami biznesu, szkolenia, zniżki na promocję firmy, pełna obsługa księgową, wsparcie prawne.
- Inkubator nowych technologii Exea Smart Space – to miejsce skierowane dla start-upów, młodych firm technologicznych z obszaru e-biznesu. Placówka posiada zróżnicowaną przestrzeń biurową do wynajęcia, a także świadczy doradztwo w zakresie prawa, mentoringu, szkoleń i warsztatów o tematyce biznesowej i technologicznej.
- Regionalny Inkubatory Przedsiębiorczości Kujawsko-Pomorskiego Funduszu Pożyczkowego sp. z o.o. (KPFPP) – wspomagają rozwój firm poprzez wsparcie finansowe, techniczne i doradcze. Placówka dysponuje przestrzenią biurową do wynajęcia.
- Business Link Toruń Toruński Inkubator Technologiczny – wspiera powstawanie start-upów i firm poprzez organizację warsztatów, szkoleń, spotkania networkingowe, doradztwo mentorów, księgowość, coworking i szansę uczestniczenia w międzynarodowym programie akceleracji globalnej (darmowy wyjazd do Londynu, Doliny Krzemowej i Tel Awiwu)
- Akademycki Inkubator Przedsiębiorczości przy Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu – doradza i wspiera studentów i pracowników UMK, którzy prowadzą działalność badawczą, a także zajmuje się kształceniem i promocją przedsiębiorczości. Inkubator doradza i opiniuje w zakresie tworzenia polityki UMK zmierzającej do uczynienia z UMK innowacyjnego uniwersytetu opartego na ścisłej współpracy z przedsiębiorcami i władzami samorządowymi.

Istotnym podmiotem łączącym wiedzę akademicką z sektorem gospodarki jest Centrum Transferu Technologii UMK sp. z o.o., które stanowi formę ułatwienia współpracy między Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu i Collegium Medicum w Bydgoszczy a podmiotami zewnętrznymi – przedsiębiorcami. Jednostka jest spółką celową powstałą na podstawie art. 86 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, który to obliuguje uczelnie do tworzenia takich spółek w celu komercjalizacji wiedzy. Taka spółka jest równorzędnym partnerem w stosunku do innych podmiotów gospodarczych. Centrum rozpoczęło swoją działalność 23 marca 2014 r.⁷

---

⁷ <http://www.ctt.umk.pl>

Kolejnym podmiotem, który wspiera wymianę wiedzy i doświadczenia pomiędzy światem nauki a przedsiębiorcami jest Interdyscyplinarne Centrum Nowoczesnych Technologii UMK. Jest to placówka badawczo-naukowa prowadząca działalność w czterech zakresach tematycznych:

I Projekt badawczy: Genomika funkcjonalna w badaniach biologicznych i biomedycznych

II Projekt badawczy: Centrum Metod Separacyjnych i Bioanalitycznych BioSep

III Projekt badawczy: ZIFI - Zespół Interdyscyplinarnej Fizyki i Informatyki

IV Projekt badawczy: Innowacyjne techniki badania mózgu człowieka w zdrowiu i chorobie

Budowa Interdyscyplinarnego Centrum Nowoczesnych Technologii UMK w Toruniu została współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013. Realizacja tego projektu w sposób szczególny pozwala na rozwój konkurencyjnej gospodarki na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego, ale także na tle krajowym i europejskim. Dzięki jej działalności możliwa jest stała współpraca sektora B+R z gospodarką w Toruniu.

Toruń jest miastem intensywnie wspierającym rozwój biznesu i tworzącym korzystne warunki do jego funkcjonowania. Na terenie miasta funkcjonuje trzynaście lokalnych klastrów, które zajmują się zróżnicowaną tematyką: turystyką w tym zdrowotną, sektorem rolno-spożywczym, robotyzacją i automatyzacją, infrastrukturą wodno-kanalizacyjną, pojazdami szynowymi, budownictwem.

6.5. Współpraca regionalna i międzynarodowa

Miasto Toruń blisko współpracuje z następującymi miastami:

- Filadelfia w Stanach Zjednoczonych Ameryki, która oferuje toruńskim studentom studia na Uniwersytecie Drexel (rok podpisania umowy: 1976)
- Getynga (Niemcy, rok podpisania umowy: 1978); przykładem tej współpracy jest ustanowienie wspólnej Nagrody Literackiej im S.B. Lindego. Od roku 1996 przyznawana jest jednemu twórcy polskiemu i jednemu niemieckiemu, wybranemu przez kapitułę nagrody, w której skład wchodzi przedstawiciele Torunia i Getyngi. Wręczenie tej nagrody stało się ważnym świętem dla obu miast i jest jedyną tego typu inicjatywą na świecie, oryginalnym przykładem przenikania się kultur obu miast i narodów. Prócz tego oba miasta prowadzą wymianę młodzieżową (wymiana szkół, X-Lab, letnie obozy dla pokoju), wymianę kulturalną (grup muzycznych, plastycznych, fotograficznych), naukową (UMK) i kontakty stowarzyszeń i grup zawodowych (służby mundurowe, komunalnicy, bractwa kurkowe).
- Lejda (Holandia, rok podpisania umowy: 1988), współpraca polega na wzajemnych, corocznych wizytach dużych, 100-osobowych grup mieszkańców. Koordynuje tę wymianę Towarzystwo Współpracy z Miastami Bliźniaczymi Torunia oraz jego odpowiednik w Lejdzie, przy pomocy Urzędów Miast. Ponadto miasta wymieniają swoje doświadczenia w zakresie kultury oraz rekreacji i zdrowia.

- Hameenlinna (Finlandia, rok podpisania umowy: 1989) z którym Toruń wdraża program ukierunkowany na aktywizację mieszkańców na rzecz rozwoju lokalnego i integracji europejskiej.
- Kaliningrad (Federacja Rosyjska, 1995) to przede wszystkim współpraca w zakresie wymiany grup sportowych
- Czadca (Słowacja, rok podpisania umowy: 1996), z którą organizowane są Dni Kultury Czadcy w Toruniu i Dni Kultury Torunia w Czadcy. Ponadto prowadzona jest wymiana kulturalna, sportowa, turystyczna i gospodarcza (jedna z toruńskich firm otworzyła tam swoje przedstawicielstwo).
- Swindon (Wielka Brytania, 2003) współpraca dotyczy przede wszystkim edukacji oraz przedsiębiorczości, turystyki, integracji europejskiej, pracy i służby zdrowia, ochrony środowiska, współpracy instytucji o charakterze religijnym oraz kontaktów pomiędzy Wspólnotą Polską w Toruniu a Centrum Wspólnoty Polskiej w Swindon.
- Łuck (Ukraina, 2008); zakres współpracy w dziedzinie edukacji, organizacji imprez kulturalnych i ekologicznych, służb komunalnych
- Novo Mesto (Słowenia, 2009); zakres współpracy: edukacja, organizacja imprez sportowych i artystycznych
- Guilin (Chiny, 2010), współpraca gospodarcza i turystyczna.
- Angers (Francja 2016) współpraca w dziedzinach: edukacji i wymiany młodzieży, kultury i turystyki, ochrony środowiska oraz edukacji ekologicznej.

7. POTENCJAŁ GOSPODARCZY I STRUKTURA GOSPODARKI

7.1. Struktura podmiotowa i potencjał gospodarki

W Toruniu działa wiele firm notowanych w ogólnopolskich rankingach przedsiębiorstw z których coraz więcej legitymuje się certyfikatem jakości ISO. Toruń dla swojej działalności wybrały m.in.: Nestle, General Mills, Geant, Henkel & Sohnlein, Telia A.B. Seller, British Sugar oraz Shell, British Petroleum, Aral, Statoil.

Warto zauważyć, że stale wzrasta liczba nowych pomiotów gospodarczych na terenie Torunia. Między 2010 a 2015 rokiem ich liczba wzrosła o ponad 10%, znacząco więcej niż w samym województwie kujawsko-pomorskim.

Tabela 67: Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	1 015	1 004	1 032	1 057	1 071	1 089	107,28%
Woj. kujawsko-pomorskie	886	879	897	914	919	927	104,64%
Toruń	1 159	1 171	1 209	1 247	1 265	1 280	110,41%
Radom	1 145	1 100	1 118	1 131	1 137	1 142	99,76%

Rzeszów	1 189	1 197	1 231	1 294	1 341	1 380	116,03%
Kielce	1 410	1 390	1 420	1 443	1 443	1 457	103,34%
Bydgoszcz	1 200	1 182	1 201	1 208	1 195	1 205	100,41%
Gdynia	1 422	1 414	1 466	1 508	1 525	1 561	109,77%
Olsztyn	1 254	1 238	1 272	1 300	1 312	1 332	106,24%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Na przestrzeni lat zatrudnienie ogółem od 2010 roku sukcesywnie malało, nieznaczny wzrost zatrudnienia wystąpił w 2014 r. Natomiast zatrudnienie w sektorze prywatnym od 2010 roku do 2013 ulegało spadkowi, lecz już w 2014 roku powoli wzrastało. W sektorze publicznym od 2010 do 2015 roku zatrudnienie ogółem sukcesywnie się zmniejszało. Z poniższej tabeli wynika, że zatrudnienie mężczyzn nie zmieniło się znacząco w ciągu ostatnich kilku lat. Natomiast zatrudnienie kobiet od 2010-2013 roku sukcesywnie zmniejszało się, niewielki wzrost utrzymuje się od 2014 roku. Najwięcej osób zatrudnionych jest w przemyśle (15 306), w handlu hurtowym i detalicznym (12 465) i edukacji (8 271). Jednak instytucją, która samodzielnie zatrudnia największą liczbę osób jest Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Na podstawie poniższej tabeli widać, iż sektory takie jak: przemysł, budownictwo, transport i gospodarka magazynowa, działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, działalność profesjonalna naukowa i techniczna są częściej wykonywane przez mężczyzn, natomiast działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, działalność finansowa i ubezpieczeniowa, administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna, działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją znacznie częściej wykonywane są przez kobiety.

Tabela 68: Pracujący¹ w gospodarce narodowej według płci i sekcji PKD 2007 oraz sektorów własności w Toruniu w latach 2010-2015 (stan w dniu 31 XII 2015 r.)

Wyszczególnienie	2010			2011			2012			2013			2014			2015		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Ogółem	65 892	32 902	32 990	64 768	33 423	31 345	62 877	31 564	31 313	62 193	31 235	30 958	63 629	32 115	31 514	62 986	31 248	31 738
sektor publiczny	24 241	10 077	14 164	23 991	10 058	13 933	23 058	9 284	13 774	22 806	9 422	13 384	22 273	9 066	13 207	21 128	8 322	12 806
sektor prywatny	41 651	22 825	18 826	40 777	23 365	17 412	39 819	22 280	17 539	39 387	21 813	17 574	41 356	23 049	18 307	41 858	22 926	18 932
w tym:																		
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	152	95	57	143	90	53	60	36	24	65	43	22	80	50	30	94	55	39
sektor publiczny	134	85	49	#	#	#	#	#	#	52	38	14	52	38	14	48	35	13
sektor prywatny	18	10	8	#	#	#	#	#	#	13	5	8	28	12	16	46	20	26
Przemysł	15 306	94 55	5 851	14 952	9 405	5 547	14 533	9 253	5 280	13 694	8 851	4 843	13 931	9 081	4 850	13 571	8 818	4 753
sektor publiczny	1 566	1 163	403	1 549	1 134	415	1 309	945	364	1 273	974	299	1 469	1 117	352	1 358	1 005	353
sektor prywatny	13 740	8 292	5 448	13 403	8 271	5 132	13 224	8 308	4 916	12 421	7 877	4 544	12 462	7 964	4 498	12 213	7 813	4 400
w tym przetwórstwo przemysłowe	13 197	7 832	5 365	12 770	7 748	5 022	12 791	7 892	4 899	12 010	7 532	4 478	12 335	7 822	4 513	12 044	7 610	4 434
sektor publiczny	#	#	#	290	160	130	258	136	122	297	219	78	466	#	#	376	#	#
sektor prywatny	#	#	#	12 480	7 588	4 892	12 533	7 756	4 777	11 713	7 313	4 400	11 869	#	#	11 668	#	#
Budownictwo	4 457	3 948	509	4 994	4 408	586	4 144	3 619	525	3 739	3 240	499	3 803	3 339	464	3 918	3 415	503

Strategia Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020 z uwzględnieniem perspektywy do 2028 r. - aktualizacja

Wyszczególnienie	2010			2011			2012			2013			2014			2015		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
sektor publiczny	104	53	51	105	53	52	143	88	55	104	52	52	96	48	48	#	#	#
sektor prywatny	4 353	3 895	458	4 889	4 355	534	4 001	3 531	470	3 635	3 188	447	3 707	3 291	416	#	#	#
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle włączając motocykle	12 465	5 960	6 505	12 728	6 085	6 643	12 148	5 845	6 303	11 952	5 747	6 205	12 799	6 202	6 597	12 250	5 714	6 536
sektor publiczny	173	116	57	#	#	#	#	#	#	#	#	#	26	20	6	#	#	#
sektor prywatny	12 292	5 844	6 448	#	#	#	#	#	#	#	#	#	12 773	6 182	6 591	#	#	#
Transport i gospodarka magazynowa	3 534	2 592	942	3 479	2 568	911	3 364	2 466	898	3 249	2 442	807	3 301	2 449	852	3 320	2 565	755
sektor publiczny	2 463	1 745	718	2 366	1 684	682	2 222	1 551	671	2 059	1 487	572	2 078	1 498	580	2 018	1 532	486
sektor prywatny	1 071	847	224	1 113	884	229	1 142	915	227	1 190	955	235	1 223	951	272	1 302	1 033	269
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	1 214	392	822	1 254	468	786	1 248	415	833	1 215	411	804	1 189	399	790	1 249	374	875
sektor publiczny	#	#	#	#	#	#	#	#	#	44	#	#	43	#	#	43	#	#
sektor prywatny	#	#	#	#	#	#	#	#	#	1 171	#	#	1 146	#	#	1 206	#	#
Informacja i komunikacja	609	399	210	609	390	219	648	412	236	694	443	251	778	534	244	751	516	235
sektor publiczny	85	65	20	51	44	7	52	46	6	45	36	9	38	22	16	22	12	10
sektor prywatny	524	334	190	558	346	212	596	366	230	649	407	242	740	512	228	729	504	225

Strategia Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020 z uwzględnieniem perspektywy do 2028 r. - aktualizacja

Wyszczególnienie	2010			2011			2012			2013			2014			2015		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	2 618	590	2 028	2 017	679	1 338	1 993	667	1 326	2 409	828	1 581	2 273	769	1 504	2 278	783	1 495
sektor publiczny	478	131	347	670	243	427	640	232	408	702	275	427	694	248	446	538	183	355
sektor prywatny	2 140	459	1 681	1 347	436	911	1 353	435	918	1 707	553	1 154	1 579	521	1 058	1 740	600	1 140
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	1 395	946	449	1 361	936	425	1 393	480	913	1 407	460	947	1 516	505	1 011	1 508	517	991
sektor publiczny	430	297	133	449	318	131	445	166	279	393	135	258	451	155	296	463	168	295
sektor prywatny	965	649	316	912	618	294	948	314	634	1 014	325	689	1 065	350	715	1 045	349	696
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2 725	1 925	800	2 985	2 175	810	2 910	2 036	874	3 057	2 132	925	2 711	1 895	816	2 395	1 501	894
sektor publiczny	#	#	#	2 062	1 727	335	1 882	1 543	339	2 032	1 696	336	#	#	#	#	#	#
sektor prywatny	#	#	#	923	448	475	1 028	493	535	1 025	436	589	#	#	#	#	#	#
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2 707	1 282	1 425	2 050	1 120	930	2 614	1 407	1 207	2 852	1 572	1 280	3 164	1 706	1 458	3 852	1 935	1 917
sektor publiczny	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	61	#	#
sektor prywatny	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	#	3 791	#	#
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	5 160	1 831	3 329	5 013	1 762	3 251	5 045	1 733	3 312	5 089	1 744	3 345	5 125	1 733	3 392	4 987	1 689	3 298
sektor publiczny	5 160	1 831	3 329	5 013	1 762	3 251	5 045	1 733	3 312	#	#	#	#	#	#	4 987	1 689	3 298

Strategia Rozwoju Miasta Torunia do roku 2020 z uwzględnieniem perspektywy do 2028 r. - aktualizacja

Wyszczególnienie	2010			2011			2012			2013			2014			2015		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Edukacja	8 271	2 307	5 964	8 153	2 278	5 875	7 844	2 145	5 699	7 864	2 117	5 747	8 169	2 284	5 885	8 012	2 196	5 816
sektor publiczny	7 628	2 158	5 470	7 549	2 117	5 432	7 349	2 067	5 282	7 255	2 011	5 244	7 052	1 937	5 115	6 988	1 897	5 091
sektor prywatny	643	149	494	604	161	443	495	78	417	609	106	503	1 117	347	770	1 024	299	725
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	3 934	674	3 260	3 762	604	3 158	3 739	618	3 121	3 620	720	2 900	3 534	669	2 865	3 554	692	2 862
sektor publiczny	3 197	579	2 618	3 001	522	2 479	2 913	527	2 386	2 769	614	2 155	2 521	494	2 027	2 430	459	1 971
sektor prywatny	737	95	642	761	82	679	826	91	735	851	106	745	1 013	175	838	1 124	233	891
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1 016	368	648	1 075	374	701	1 038	366	672	1 096	410	686	1 070	401	669	1 079	385	694
sektor publiczny	871	318	553	876	300	576	855	298	557	882	305	577	882	320	562	896	315	581
sektor prywatny	145	50	95	199	74	125	183	68	115	214	105	109	188	81	107	183	70	113
Pozostała działalność usługowa	329	138	191	193	81	112	156	66	90	191	75	116	186	99	87	168	93	75
sektor prywatny	329	138	191	193	81	112	156	66	90	191	75	116	186	99	87	168	93	75

- oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Tabela 69: Pracujący ^a w gospodarce narodowej według sekcji PKD 2007 w Toruniu, stan w dniu 31 XII 2015 r.

Wyszczególnienie	2015
Ogółem	62 986
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	94
Przemysł	13 571
w tym przetwórstwo przemysłowe	12 044
Budownictwo	3 918
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle	12 250
Transport i gospodarka magazynowa	3 320
Informacja i komunikacja	751
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	1 249
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	1 508
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2 395
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	2 278
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	3 852
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	4 987
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	3 554
Edukacja	8 012
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1 079
Pozostała działalność usługowa	168
<i>a- według faktycznego (stałego) miejsca pracy; bez podmiotów gospodarczych do 9 osób oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.</i>	

Źródło: Urząd Miasta Torunia

7.2. Informacje o wybranych sekcjach i segmentach gospodarki

W 2015 r. w Toruniu było zarejestrowanych 25 930 podmiotów. Branżą dominującą była podmioty z sekcji G, skupiająca głównie firmy zajmujące się handlem hurtowym i detalicznym.

Tabela 70: Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w Toruniu w roku 2015

Podmioty gospodarcze według sekcji PKD 2007	Liczba zarejestrowanych w 2015	Liczba nowo zarejestrowanych w 2015
Ogółem	25 930	2 321
Sekcja A (Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo)	102	4
Sekcja B (Górnictwo i wydobywanie)	26	2
Sekcja C (Przetwórstwo przemysłowe)	2 061	134
Sekcja D (Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych)	79	5
Sekcja E (Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją)	63	3
Sekcja F (Budownictwo)	2 339	241
Sekcja G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle)	5 894	447
Sekcja H (Transport i gospodarka magazynowa)	1 576	144
Sekcja I (Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi)	715	73
Sekcja J (Informacja i komunikacja)	871	109
Sekcja K (Działalność finansowa i ubezpieczeniowa)	1 137	101
Sekcja L (Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości)	1 452	78
Sekcja M (Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna)	3 032	307
Sekcja N (Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca)	1 262	218
Sekcja O (Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne)	50	7
Sekcja P (Edukacja)	927	82
Sekcja Q (Opieka zdrowotna i pomoc społeczna)	1 853	157
Sekcja R (Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją)	682	54
Sekcje S (Pozostała działalność usługowa) i T (Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby)	1 809	155
Sekcja U (Organizacje i zespoły eksterytorialne)	0	0

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Handel hurtowy i detaliczny i naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, budownictwo i przemysł to branże, w których zanotowano najwięcej zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Poniżej przedstawione zostały wyniki finansowe przedsiębiorstw z tych sekcji. Najwyższy przychód ogółem zanotowano w handlu hurtowym, kolejno w budownictwie i w przemyśle. Natomiast wynik finansowy netto najwyższy osiąga przemysł, następnie handel, a w trzeciej kolejności budownictwo.

Tabela 71: Przychody, koszty i wyniki finansowe przedsiębiorstw^a według wybranych sekcji PKD 2007 w Toruniu w 2015 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	w tym					
		Przemysł ^b		budownictwo	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
		razem	w tym przetwórstwo przemysłowe				
w tysiącach złotych							
Przychody ogółem	22 347 958	5 056 594	4 701 642	735 814	14 903 180	243 734	379 452
w tym:							
przychody ze sprzedaży produktów	7 115 144	4 334 623	4 005 389	724 503	499 865	231 592	369 378
przychody ze sprzedaży towarów i materiałów	14 810 765	526 266	517 045	6 990	14 238 036	-	5 512
przychody finansowe	233 248	90 744	88 859	2 311	129 831	2 919	556
Koszty uzyskania przychodów	21 575 571	4 668 132	4 356 359	706 397	14 609 857	230 869	363 727
w tym:							
koszty własne sprzedaży produktów	7 978 125	4 058 250	3 761 053	695 454	1 688 737	227 034	355 778
wartość sprzedanych towarów i materiałów	13 188 697	460 475	451 873	6 406	12 686 812	1 237	5 461
koszty finansowe	244 554	68 210	66 994	1 696	161 893	1 226	1 791
Wynik finansowy brutto	772 382	388 459	345 280	29 417	293 321	12 865	15 725
Podatek dochodowy od osób prawnych i fizycznych	130 710	80 923	72 328	6 902	44 637	2 765	3 021
Wynik finansowy netto	641 672	307 536	272 952	22 515	248 684	10 100	12 704
<i>a</i> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, prowadzących księgi rachunkowe (z wyjątkiem podmiotów, których podstawowym rodzajem działalności jest działalność zaklasyfikowana według PKD 2007 do sekcji "Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo" oraz "Działalność finansowa i ubezpieczeniowa"), w których liczba pracujących przekracza 49 osób.							
<i>b</i> Obejmuje sekcje: Górnictwo i wydobywanie; Przetwórstwo przemysłowe; Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją.							
"- " - zjawisko nie wystąpiło							

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Tabela 72: Majątek obrotowy przedsiębiorstw^a według wybranych sekcji PKD 2007 w Toruniu w 2015 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	w tym					
		przemysł ^b		budownictwo	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
		razem	w tym przetwórstwo przemysłowe				
w tysiącach złotych							
Ogółem, w tym:	7 806 547	2 395 325	2 218 885	256 157	4 638 966	118 180	85 543
Zapasy, w tym:	3 195 817	1 053 916	1 015 977	27 754	2 085 930	286	1 751
materiały	322 907	2 12 793	177 395	3 985	81 856	201	771
półprodukty i produkty w toku	113 322	68 914	68 803	8 361	34 389	-	128
produkty gotowe	614 787	603 689	602 259	527	10 556	-	15
towary	2 101 448	148 632	148 632	12 552	1 938 381	71	834
Należności krótkoterminowe	2 946 887	787 191	733 143	72 823	1 837 532	19 925	63 974
w tym z tytułu dostaw i usług	2 611 404	678 694	631 550	65 588	1 701 217	11 565	58 607
Środki pieniężne i inne aktywa pieniężne	1 201 899	433 881	350 240	117 882	508 753	71 955	12 585
^a Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, prowadzących księgi rachunkowe (z wyjątkiem podmiotów, których podstawowym rodzajem działalności jest działalność zaklasyfikowana według PKD 2007 do sekcji "Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo" oraz "Działalność finansowa i ubezpieczeniowa"), w których liczba pracujących przekracza 49 osób.							
^b Obejmuje sekcje: Górnictwo i wydobywanie; Przetwórstwo przemysłowe; Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją.							
"- " - zjawisko nie wystąpiło							

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Relacja kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności do przychodów z całokształtu działalności jest największa w sekcji handlu, najniższa jest w przetwórstwie przemysłowym. Natomiast relacja wyniku finansowego netto do przychodów z całokształtu działalności procentowo największa jest w przetwórstwie przemysłowym, a najniższa w handlu.

Tabela 73: Relacje ekonomiczne w przedsiębiorstwach ^a według wybranych sekcji PKD 2007 w Toruniu w 2015 r.

Wyszczególnienie	Wskaźnik poziomu kosztów ^b	Wskaźnik rentowności obrotu	
		Brutto ^c	Netto ^d
		w %	
Ogółem	96,5	3,5	2,9
w tym: przemysł ^e	92,3	7,7	6,1
w tym:			
przetwórstwo przemysłowe	92,7	7,3	5,8
budownictwo	96,0	4,0	3,1
handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	98,0	2,0	1,7
działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	94,7	5,3	4,1
działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	95,9	4,1	3,3
<i>a</i> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, prowadzących księgi rachunkowe (z wyjątkiem podmiotów, których podstawowym rodzajem działalności jest działalność zaklasyfikowana według PKD 2007 do sekcji "Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo" oraz "Działalność finansowa i ubezpieczeniowa"), w których liczba pracujących przekracza 49 osób.			
<i>b</i> Relacja kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności do przychodów z całokształtu działalności.			
<i>c</i> Relacja wyniku finansowego brutto do przychodów z całokształtu działalności.			
<i>d</i> Relacja wyniku finansowego netto do przychodów z całokształtu działalności.			
<i>e</i> Obejmuje sekcje: Górnictwo i wydobywanie; Przetwórstwo przemysłowe; Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją.			

Źródło: Urząd Miasta Torunia

W 2015 roku sektor handlu miał największe zadłużenie zarówno długo jak i krótkoterminowe, w tym zobowiązania z tytułu dostaw i usług osiągnęły najwyższy poziom. W podobnej sytuacji były przedsiębiorstwa w sektorze przemysłu. Najniższe kwoty zobowiązań miał sektor usług administracyjnych.

Tabela 74: Kredyty i zobowiązania przedsiębiorstw^a według wybranych sekcji PKD 2007 w Toruniu w 2015 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	w tym					
		przemysł ^b		budownictwo	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
		razem	w tym przetwórstwo przemysłowe				
w tysiącach złotych							
Ogółem	6 505 862	1 319 327	1 185 622	93 352	4 428 043	172 388	69 729
Zobowiązania długoterminowe w tym:	984 569	188 808	131 147	3 410	497 277	128 637	22 691
kredyty bankowe i pożyczki	634 123	166 273	111 158	960	208 939	126 894	119
Zobowiązania krótkoterminowe	5 521 293	1 130 519	1 054 475	89 942	3 930 766	43 751	47 038
w tym:							
kredyty bankowe i pożyczki	548 091	257 207	239 674	3787	256 047	4 591	1 472
z tytułu dostaw i usług	3 764 927	573 423	543 033	66 840	2 998 682	32 826	16 926
z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych	173 203	75 391	62 575	8 122	49 947	1 603	15 194
<i>a</i> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, prowadzących księgi rachunkowe (z wyjątkiem podmiotów, których podstawowym rodzajem działalności jest działalność zaklasyfikowana według PKD 2007 do sekcji "Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo" oraz "Działalność finansowa i ubezpieczeniowa"), w których liczba pracujących przekracza 49 osób.							
<i>b</i> Obejmuje sekcje: Górnictwo i wydobywanie; Przetwórstwo przemysłowe; Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych; Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją.							

Źródło: Urząd Miasta Torunia

7.3. Działalność produkcyjna

Toruń jest jednym z ważniejszych w regionie ośrodków przemysłowych. Do największych zakładów produkcyjnych w Toruniu należą m.in. GK Neuca (farmaceutyka i kosmetyka), Toruńskie Zakłady Materiałów Opatrunkowych (farmaceutyka i kosmetyka), Krajowa Spółka Cukrowa (przemysł spożywczy), ThyssenKrupp Energostal (przemysł metalowy), GK Apator (przemysł elektrotechniczny), Cereal Partners Poland Toruń-Pacific (przemysł spożywczy), Nova Trading (przemysł metalowy), Geofizyka Toruń (górnictwo naftowe), Janus (przemysł spożywczy), RUG Riello Urządzenia Grzewcze (budownictwo), Rywał-RHC (przemysł elektrotechniczny).

Poniższa tabela przedstawia produkcję sprzedaną przemysłu według liczby zatrudnionych, podmioty w sektorze przemysłu, w których zatrudnionych jest 49 i mniej osób generują największy obrót w zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca Torunia. Największa produkcja sprzedana przemysłu zauważalna była w produkcji artykułów spożywczych.

Tabela 75: Produkcja sprzedana przemysłu ^a według liczby zatrudnionych w Toruniu w 2015 r.

Wyszczególnienie	Na 1 mieszkańca w zł
Ogółem	24908
49 i mniej	3283
50-249	6950
250-499	2460
500-999	#
1000 i więcej	#
<i>a-</i> Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.	
# - Oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej	

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Tabela 76: Produkcja sprzedana przemysłu ^a według wybranych sekcji i działów PKD 2007 w Toruniu w 2015 r. (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2015 w tys. zł
Ogółem	5121537,4
Przetwórstwo przemysłowe	4777257,2
w tym:	
produkcja artykułów spożywczych	2296119,6
produkcja napojów	82270,7
produkcja wyrobów tekstylnych	37308,8
produkcja odzieży	66367,2
produkcja skór i wyrobów ze skór wyprawionych	.
produkcja papieru i wyrobów z papieru	298549,7
poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	208901,7
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	163948,4
<i>a-</i> w jednostkach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.	
(.) - zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych	
Źródło: Na podstawie meldunku o działalności gospodarczej (sprawozdanie DG-1). Dane w podziale na sektory objęte są tajemnicą statystyczną.	

Przemysł to głównie sektor prywatny, gdzie najwięcej zatrudnionych było w produkcji artykułów spożywczych (ogółem). Średnie miesięczne wynagrodzenie w przemyśle to 3 889,72 zł, najwyższe natomiast jest w produkcji artykułów spożywczych i wynosi średnio 5 617,50 zł.

Tabela 77: Przeciętne zatrudnienie w przemyśle ^a według wybranych sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własności w 2015 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor	
		publiczny	prywatny
Ogółem	13 961	2 553	11 409
w tym:			
Przetwórstwo przemysłowe	12 775	#	#
w tym:			
produkcja artykułów spożywczych	3 005	#	#
produkcja wyrobów tekstylnych	340	-	340
produkcja odzieży	700	-	700
poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	770	-	770
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	#	-	#
produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych	1 002	-	1 002
produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	#	#	#
produkcja mebli	324	-	324
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	220	#	#
<i>a</i> - w jednostkach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób; bez osób zatrudnionych za granicą.			
# - oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej			
"- " zjawisko nie wystąpiło			

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Tabela 78: Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w przemyśle ^a według wybranych sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własności w 2015 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	Sektor	
		publiczny	prywatny
Ogółem	3 889,72	5 044,01	3 631,08
w tym:			
Przetwórstwo przemysłowe	3 880,48	#	#
w tym:			
produkcja artykułów spożywczych	5 617,50	#	#
produkcja wyrobów tekstylnych	2 375,25	-	2 375,25
produkcja odzieży	2 179,40	-	2 179,40
poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	3 589,71	-	3 589,71
produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	#	#	#
produkcja wyrobów gumowych i tworzyw sztucznych	3 643,81	-	3 643,81
produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych	#	#	#
produkcja mebli	3 952,47	-	3 952,47
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze od układów klimatyzacyjnych	#	#	#
<i>a</i> - w jednostkach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób; bez osób zatrudnionych za granicą			
# - oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej			
"- " zjawisko nie wystąpiło			

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Największa wartość produkcji budowlano-montażowej w przedsiębiorstwach budowlanych osiągnęła w sekcji: roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej, najmniejsza wartość została zanotowana w 2015 r. w zakresie wykonywania robót budowlanych wykończeniowych.

Tabela 79: Produkcja budowlano-montażowa w przedsiębiorstwach budowlanych ^a według grup PKD 2007 w Toruniu w 2015 r. (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	2015
	w tys. zł
Ogółem	724 607,4
Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków	198 175,0
realizacja projektów budowlanych związanych ze wznoszeniem budynków	.
roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych	198 175,0
Roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej	452 606,3
roboty związane z budową dróg kołowych i szynowych	#
roboty związane z budową rurociągów, linii telekomunikacyjnych i elektroenergetycznych	#
Roboty budowlane specjalistyczne	73 826,1
wykonywanie instalacji elektrycznych, wodno-kanalizacyjnych i pozostałych instalacji budowlanych.	67 275,9
wykonywanie robót budowlanych wykończeniowych	6 550,2
<i>a</i> - w jednostkach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.	
(.) - zupełny brak informacji albo brak informacji wiarygodnych	
# - oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej	

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Największe nakłady finansowe na prace o charakterze inwestycyjnym wykonano przez przedsiębiorstwa budowlane w budynkach niemieszkalnych (obiekty kulturalne, edukacyjne, kultury fizycznej, opieki medycznej, szpitale) oraz w budynkach inżynierii lądowej i wodnej w zakresie remontów rurociągów, linii telekomunikacyjnych i elektroenergetycznych. Natomiast roboty o charakterze remontowym przybrały największe wartości w budynkach niemieszkalnych handlowo-usługowych.

Tabela 80: Produkcja budowlano-montażowa wykonana przez przedsiębiorstwa budowlane ^a mające siedzibę zarządu w Toruniu ^a według rodzajów obiektów budowlanych w Toruniu w 2015 r. (ceny bieżące)

Wyszczególnienie	Ogółem	Roboty o charakterze inwestycyjnym	Roboty o charakterze remontowym
		w tys. zł	
Ogółem	817 604,5	582 637,2	234 967,3
Budynki	394 885,0	269 155,8	125 729,2
Budynki mieszkalne	144 738,7	105 279,6	39 459,1
budynki mieszkalne jednorodzinne	4 888,0	2124,9	2 763,1
budynki o dwóch mieszkaniach i wielomieszaniowe	138 533,1	102 721,4	35 811,7
budynki zbiorowego zamieszkania	1 317,6	433,3	884,3
Budynki niemieszkalne	250 146,3	163 876,2	86 270,1
hotele i budynki zakwaterowania turystycznego	3 213,0	2663,6	549,4
budynki biurowe	7 224,3	5334,2	1 890,1
budynki handlowo-usługowe	63 028,7	23 793,7	39 235,0
budynki transportu i łączności	#	#	#
budynki przemysłowe i magazynowe	72 615,5	47 892,7	24 722,8
obiekty kulturalne, edukacyjne, kultury fizycznej, opieki medycznej, szpitale	46 928,1	30 447,5	16 480,6
pozostałe budynki niemieszkalne	#	#	#
Obiekty inżynierii lądowej i wodnej	422 719,5	313481,4	109 238,1
Infrastruktura transportu	62 945,9	17 427,7	45 518,2
w tym:			
autostrady, drogi ekspresowe, ulice i drogi pozostałe	59 731,4	16 237,7	43 493,7
mosty, wiadukty, estakady, tunele i przejścia nadziemne i podziemne	2 137,8	229,1	1 908,7
budowle wodne	165,1	139,2	25,9
Rurociągi, linie telekomunikacyjne i elektroenergetyczne	194 633,7	133 275,1	61 358,6

Wyszczególnienie	Ogółem	Roboty o charakterze inwestycyjnym	Roboty o charakterze remontowym
	w tys. zł		
rurociągi i linie telekomunikacyjne oraz linie elektroenergetyczne przemysłowe	76 951,4	21 174,1	55 777,3
rurociągi sieci rozdzielczej i linie kablowe rozdzielcze	117 682,3	112 101,0	5 581,3
Kompleksowe budowle na terenach przemysłowych	#	#	#
Obiekty inżynierii lądowej i wodnej pozostałe	#	#	#
<i>a</i> - w jednostkach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.			
# - oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej			
Zestawienie danych sporządzone na podstawie tablic wynikowych formularza sprawozdawczego B-01 (dane nie są porównywalne z tablicą 26, do której dane zostały zestawione z tablic wynikowych formularza meldunkowego DG-1)			

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Budownictwo to w całości sektor prywatny, w którym przeciętne zatrudnienie najwyższe jest w zakresie robót budowlanych związanych z wznoszeniem budynków, natomiast przeciętne wynagrodzenie brutto osiąga największe wartości w sekcji roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej.

Tabela 81: Przeciętne zatrudnienie oraz przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w budownictwie ^a według sektorów własności w Toruniu w 2015 r.

Wyszczególnienie	Przeciętne zatrudnienie			Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w zł		
	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny	Ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny
Ogółem	3 102	-	3 102	3 744,90	-	3 744,90
w tym:						
roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków ^b	1 382	-	1 382	3 272,84	-	3 272,84
roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej	846	-	846	5 304,42	-	5 304,42
roboty budowlane specjalistyczne	874	-	874	2 981,78	-	2 981,78
<i>a</i> - w jednostkach, w których liczba pracujących przekracza 9 osób; bez osób zatrudnionych za granicą.						
"- " zjawisko nie wystąpiło						
<i>b</i> - wartość z klasy "Budowa budynków", a więc obejmuje roboty budowlane oraz realizację projektów						

Źródło: Urząd Miasta Torunia

7.4. Działalność turystyczna

W Toruniu w 2015 roku działało 40 obiektów noclegowych i hoteli. Należy jednak przyjąć, że faktyczna liczba miejsc oferujących noclegi jest większa ze względu na fakt coraz większej popularności udostępniania prywatnych mieszkań w modelu Airbnb⁸ (wynajem krótkoterminowy mieszkań, apartamentów i domów przez osoby prywatne), które nie są rejestrowane przez publiczną statystykę.

⁸ www.airbnb.pl

Tabela 82: Turystyczne obiekty noclegowe i hotele (liczba obiektów) w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	7 206	7 039	9 483	9 775	9 885	10 024	139,11%
Woj. kujawsko-pomorskie	316	299	333	331	331	367	116,14%
Toruń	36	37	37	36	34	40	111,11%
Radom	13	14	14	14	14	14	107,69%
Rzeszów	28	31	33	36	34	39	139,29%
Kielce	30	27	28	29	32	32	106,67%
Bydgoszcz	26	24	25	25	28	29	111,54%
Gdynia	28	25	33	30	30	30	107,14%
Olsztyn	18	23	24	26	23	23	127,78%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W stosunku do roku 2008, w roku 2012 nastąpił znaczny wzrost udzielanych noclegów w obiektach noclegowych turystom polskim. W ww. okresie nastąpił zaś znaczny spadek noclegów udzielanych turystom zagranicznym.

Tabela 83: Liczba dostępnych miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	15,84	15,74	17,53	17,65	18,03	18,47	116,61%
Woj. kujawsko-pomorskie	11,84	11,57	12,66	12,57	12,87	13,66	115,39%
Toruń	13,15	13,67	14,63	14,55	15,59	17,40	132,34%
Radom	4,45	4,55	4,52	4,54	4,57	4,60	103,45%
Rzeszów	8,96	9,88	10,39	12,72	13,40	15,69	175,06%
Kielce	10,55	9,75	9,85	10,80	12,22	12,23	115,93%
Bydgoszcz	6,82	6,91	7,12	8,23	8,13	8,42	123,37%
Gdynia	10,94	10,90	10,78	11,65	11,21	11,33	103,50%
Olsztyn	33,31	35,29	34,01	37,28	31,54	32,76	98,35%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Z wywiadów kwestionariuszowych przeprowadzonych w ramach badania ruchu turystycznego w 2014 r. (próbą 1 802, badanie odbywało się w miesiącach: marzec, maj, sierpień, październik) wynika, że najwięcej turystów przyjeżdża z województwa kujawsko-pomorskiego - 36,6% oraz z województwa mazowieckiego – 16,1%. Z kolei zagraniczni turyści najczęściej przyjeżdżają z Niemiec, Anglii i Hiszpanii. Średni wiek turystów odwiedzających Toruń w 2014 r. to 34 lata. Długość pobytu to najczęściej jeden dzień - 35,1% (najwięcej odpowiedzi „docelowo, bez noclegu”), szczególnie wśród turystów krajowych (43,4%). Z kolei długość pobytu wśród turystów zagranicznych najczęściej wynosiła dwie noce – 28%.

Zarówno turystom z kraju, jak i z zagranicy Toruń kojarzy się z piernikami, Kopernikiem oraz Starówką. Najwięcej respondentów odpowiedziało, iż przyjeżdżają do Torunia z powodów turystycznych - 54,9%, odwiedzin bliskich – 22,0% oraz z powodów imprezowych – 14,6%. Ponad

połowa osób odwiedzających Toruń przyjeżdża samochodem – 52,1%, autobusem – 26,3%, pociągiem 17,5%. Zdaniem turystów biorących udział w badaniu spośród 10 najlepszych atrakcji na pierwszym miejscu została wybrana Starówka – 46,7%, następnie Bulwar Filadelfijski – 28,5% oraz Planetarium – 19,4%. W 2014 r. szacunkowa liczba turystów wyniosła 1 724 536 osób, z czego 74,2% stanowili turyści krajowi, 22,1% - zagraniczni, a 3,7% - Polonia.

8. POTENCJAŁ MATERIALNO-FINANSOWY MIASTA

8.1. Majątek komunalny

8.1.1 Nieruchomości i inne komunalne obiekty

Wartość mienia miejskiego na końcu roku 2015 wyniosła 5 484 846 045 zł, czyli o ok. 21% więcej niż we wcześniejszym roku budżetowym. Największy wzrost majątku nastąpił w wyniku zakończenia inwestycji drogowej „Budowa mostu drogowego wraz z drogami dojazdowymi” oraz przyjęciem sieci oświetleniowej o ok. 830 mln zł. Na majątek komunalny składają się m. in. grunty, czy udziały w spółkach.

Tabela 84: Majątek komunalnych w 2015 roku

Pozycja	Wartość [zł]
Grunty	1 813 991 751
Zakłady budżetowe	446 851 280
Jednostki budżetowe	1 951 660 488
Majątek bezpośrednio administrowany przez Urząd Miasta	244 061 422
Mienie udostępnione innym podmiotom	361 532 035
Placówki ochrony zdrowia	132 827 998
Udziały w spółkach	533 921 070

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Urząd Miasta zajmuje 12 budynków w różnych częściach Torunia o łącznej wartości 15 800 924 zł.

Tabela 85: Budynki zajmowane przez Urząd Miasta Torunia w 2015 roku

Lokalizacja budynku	Wartość [zł]
Wały Gen. Sikorskiego 8	1 245 350
Wały Gen. Sikorskiego 10	2 098 546
Wały Gen. Sikorskiego 12	44 170
Wały Gen. Sikorskiego 25	1 394 216
Bydgoska 5	474 698
Batorego 38/40	537 237
Dziewulskiego 38	51 628
Grudziądzka 126	8 632 436
Podmurna 2 – 2 A / Brama Mostowa	66 249
Al. Jana Pawła II	4 387
Legionów 220	259 603
Fałata	992 403
Razem	15 800 924

Źródło: Urząd Miasta Torunia

8.1.2 Grunty komunalne

Miastu przysługują także grunty o różnym charakterze i przeznaczeniu. Ich łączna szacunkowa wartość w roku 2015 wynosiła 1 813 991 751 zł.

Tabela 86: Przysługujące Gminie Miasta Toruń prawa do gruntów w 2015 roku

Przeznaczenie	Powierzchnia gruntów w ha	Udział procentowy	Szacunkowa wartość w zł	Udział procentowy
Własność nie obciążona użytkowaniem wieczystym	2 913,53	79,05%	1 636 621 761	90,22%
Grunty komunalne obciążone użytkowaniem wieczystym	765,25	20,76%	173 211 302	9,65%
Prawo użytkowania wieczystego przysługujące Gminie na gruntach Skarbu Państwa	7,01	0,19%	4 158 688,10	0,23%
Razem	3 685,80	100%	1 813 991 751	100%

Źródło: Urząd Miasta Torunia - Wydział Gospodarki Nieruchomościami

8.2. Transport

8.2.1 Układ drogowo-uliczny

Przez Toruń przebiegają następujące drogi krajowe, będące w zarządzie MZD:

- 15 – od ulicy Gniewkowskiej przez Most drogowy im. Józefa Piłsudskiego do ulicy Olsztyńskiej,
- 80 – od ulicy Szosa Bydgoska do ulicy Szosa Lubicka,
- 91 – od ulicy Grudziądzkiej przez Most drogowy im. Elżbiety Zawackiej do ulicy Łódzkiej.

Według sprawozdania do Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad długość dróg krajowych na terenie Torunia wynosi 40,885 km. Wszystkie drogi krajowe, wojewódzkie oraz powiatowe posiadają nawierzchnię utwardzoną, w przeważającej większości bitumiczną.

Tabela 87: Sieć drogowa w Toruniu w roku 2015

Wyszczególnienie	Długość w km
Drogi krajowe	40,885
Drogi wojewódzkie	17,965
Drogi powiatowe	79,339
Drogi gminne	338,317
Ogółem	476,51

Źródło: Miejski Zarząd Dróg w Toruniu

Zważywszy na turystyczny charakter miasta należy także zwrócić uwagę na stały przyrost długości ścieżek rowerowych. W ramach realizacji Programu komunikacji rowerowej na lata 2007-2015 oraz w ramach inwestycji drogowych rozbudowywana jest w Toruniu infrastruktura rowerowa. Na koniec 2014 roku długość dróg rowerowych i ciągów pieszo-rowerowych w Toruniu wynosiła około 84 kilometrów, co oznacza ich wydłużenie o ponad 5 kilometrów względem roku poprzedniego.

Na początku października 2016 r. długość dróg rowerowych, ciągów pieszo-rowerowych i pasów rowerowych w Toruniu wynosiła około 102 kilometrów, czyli o około 11 kilometrów więcej niż rok wcześniej.

Rozwój sieci bezpiecznych ścieżek rowerowych jest nie tylko atutem wpływającym na wzbogacenie oferty turystycznej, ale stanowi także element polityki bezpieczeństwa miasta, gdyż umożliwia separację ruchu samochodowego i rowerowego. W latach 2010 – 2015 liczba samochodów osobowych wzrosła z 82 612 do 95 247 co oznacza wzrost o ponad 15%.

Tabela 88: Liczba zarejestrowanych samochodów osobowych w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	17 239 800	18 125 490	18 744 412	19 389 446	20 003 863	20 723 423	120,21%
Woj. kujawsko-pomorskie	925 833	968 176	1 001 146	1 035 753	1 066 512	1 103 443	119,18%
Toruń	82 612	85 484	87 518	89 802	91 973	95 247	115,29%
Radom	82 243	85 674	87 798	90 256	92 701	96 180	116,95%
Rzeszów	71 742	75 481	79 031	82 708	86 437	90 973	126,81%
Kielce	78 218	80 956	83 921	86 249	89 085	92 658	118,46%
Bydgoszcz	168 398	171 750	175 615	179 561	182 640	188 143	111,73%
Gdynia	111 966	117 153	120 321	124 687	129 014	134 218	119,87%
Olsztyn	70 007	72 736	74 280	76 428	78 621	81 335	116,18%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

8.2.2 Kolej

W granicach administracyjnych miasta znajdują się trzy czynne dworce kolejowe: Toruń Główny, Toruń Wschodni, Toruń Miasto oraz trzy czynne przystanki osobowe: Toruń Kluczyki, Toruń Czerniewice i Toruń Grębocin. Toruński Węzeł Kolejowy obejmuje krzyżujące się w mieście linie kolejowe 18 i 353 oraz linię 27, 207, 246, 734 i 736.

Przez miasto prócz pociągów dalekobieżnych i wojewódzkich kursują również pociągi BiT City. Składy typu Pesa Elf 22WEc przemierzają trasę Toruń Wschodni - Bydgoszcz Główna.

Toruń skomunikowany jest bezpośrednimi połączeniami z największymi miastami w Polsce: z Warszawą, Gdańskiem, Poznaniem, Wrocławiem, Katowicami, Łodzią, Lublinem, Szczecinem i Krakowem. Połączenia z tymi ośrodkami obsługuje PKP Intercity, natomiast połączenia wojewódzkie i regionalne realizują: Przewozy Regionalne (m.in. Toruń – Bydgoszcz, Toruń – Kutno), Arriva RP (Toruń – Grudziądz, Toruń – Inowrocław) i Koleje Wielkopolskie (Toruń – Poznań).

8.2.3 Miejski transport publiczny

Komunikacja publiczna jest instrumentem realizacji polityki społecznej władz publicznych. Jej głównym celem realizowanym w Toruniu jest zapewnienie wszystkim mieszkańcom, niezależnie od statusu społecznego i materialnego, oczekiwanego przez nich poziomu mobilności. Organizatorem publicznego transportu zbiorowego na terenie Torunia jest Gmina Miasta Toruń. Wszystkie sprawy dotyczące tego zagadnienia prowadzi Wydział Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Torunia, natomiast obsługa przewozowa mieszkańców realizowana jest przez Miejski Zakład Komunikacji w Toruniu Sp. z o.o., której właścicielem jest miasto. Sieć połączeń publicznego transportu zbiorowego tworzą:

- linie tramwajowe dzienne i nocne,
- linie autobusowe dzienne i nocne.

Kierunki rozwoju sieci transportu publicznego określa dokument strategiczny „Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla miasta Torunia na lata 2013 – 2035” przyjęty uchwałą RMT nr 630/2013 z dnia 24.10.2013 r. Dokument określa kierunek i wizję transportu publicznego w Toruniu i w gminach ościennych, planowanych do objęcia częściową obsługą organizatora. Zakłada on funkcjonowanie oraz rozwój nowoczesnego i proekologicznego transportu zbiorowego, spełniającego oczekiwania pasażerów – w sposób tworzący z tego transportu realną alternatywę dla podróży realizowanych samochodem osobowym.

8.3. Infrastruktura techniczna

8.3.1 Gazownictwo

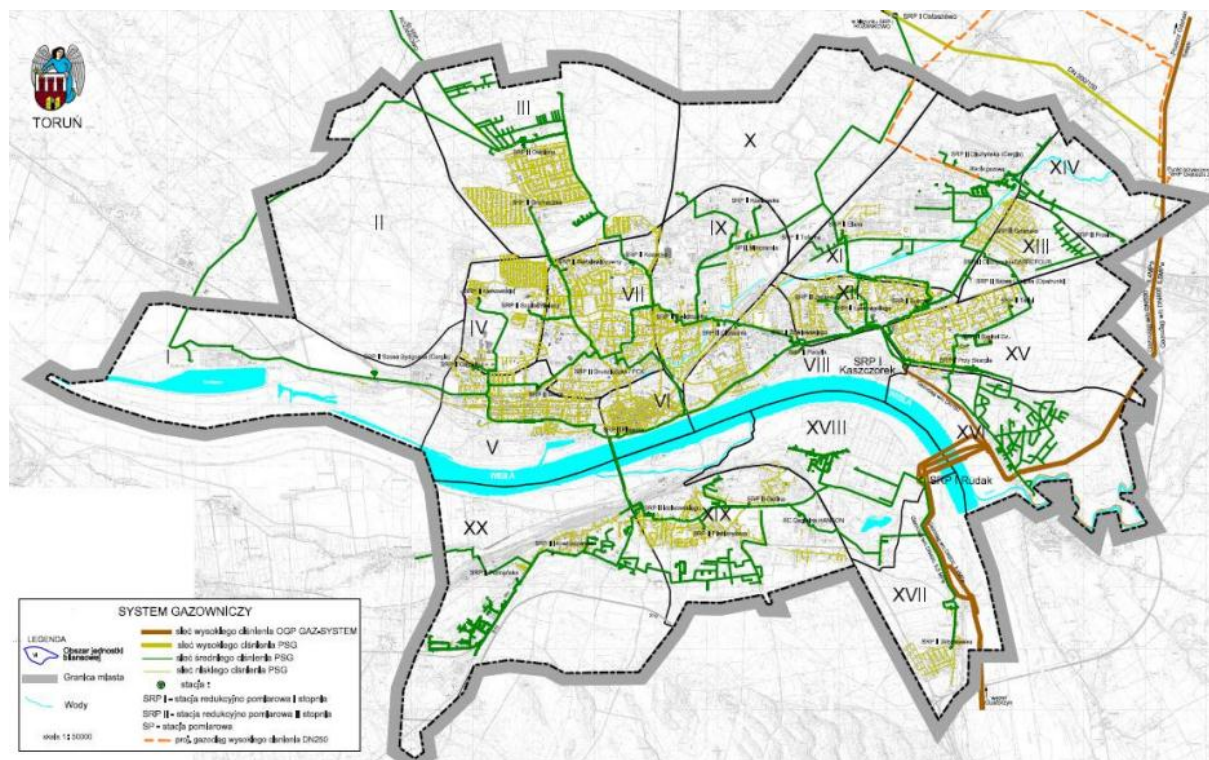
W Toruniu 81,8% mieszkańców korzysta z sieci gazowej. Jest to wskaźnik zdecydowanie wyższy niż przeciętna dla województwa i kraju.

Tabela 89: Korzystający z sieci gazowej w % w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	52,5	52,5	52,4	52,4	52,2	52,1	99,24%
Woj. kujawsko-pomorskie	44,7	44,4	45,0	44,8	43,0	42,7	95,53%
Toruń	82,6	81,3	83,5	83,4	82,3	81,8	99,03%
Radom	83,5	83,2	82,0	81,8	81,8	81,5	97,60%
Rzeszów	92,5	91,6	92,9	92,6	92,1	91,1	98,49%
Kielce	84,0	83,8	83,2	83,7	82,5	82,6	98,33%
Bydgoszcz	87,3	86,9	87,3	87,1	82,1	81,7	93,59%
Gdynia	79,8	79,1	75,6	75,4	74,9	74,2	92,98%
Olsztyn	86,1	85,4	82,5	81,3	80,6	80,4	93,38%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Rysunek 3: System gazowniczy

Źródło: Aktualizacja założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla obszaru miasta Torunia, 2015

W latach 2010-2015 można zauważyć niewielki spadek przeciętnego zużycia gazu.

Tabela 90: Zużycie gazu sieciowego m³ w przeliczeniu na 1 mieszkańca [m³] w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	110,0	100,1	103,4	105,7	96,7	97,0	88,18%
Woj. kujawsko-pomorskie	66,3	59,9	62,7	65,6	59,7	60,1	90,65%
Toruń	112,3	104,0	112,0	102,1	108,0	108,6	96,71%
Radom	139,2	135,1	133,2	140,0	127,2	106,7	76,65%
Rzeszów	177,3	181,3	175,2	179,9	161,9	167,4	94,42%
Kielce	157,4	148,8	150,6	158,6	140,5	144,2	91,61%
Bydgoszcz	116,1	111,0	112,1	113,9	102,9	103,6	89,23%
Gdynia	164,9	146,0	143,8	143,7	134,1	134,4	81,50%
Olsztyn	172,4	159,2	158,8	143,1	130,2	131,1	76,04%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W Toruniu coraz więcej gospodarstw domowych ogrzewa mieszkania gazem. Trend ten należy oceniać pozytywnie, gdyż wykorzystanie instalacji gazowych jest jedną z najczystszych form ogrzewania, charakteryzujących się znacznie mniejszym poziomem emisji toksycznych związków niż w przypadku tradycyjnych pieców opalanych węglem czy drewnem.

Tabela 91: Gospodarstwa domowe ogrzewające mieszkania gazem [gosp.] w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	1 759 981	1 664 231	1 957 017	1 999 096	1 936 206	1 978 094	112,39%
Woj. kujawsko-pomorskie	38 238	37 844	44 819	57 327	58 026	57 739	151,00%
Toruń	5 698	5 601	7 181	16 822	9 916	10 074	176,80%
Radom	10 321	6 633	10 080	10 124	10 728	10 648	103,17%
Rzeszów	7 485	15 758	17 000	18 141	19 046	20 128	268,91%
Kielce	8 741	9 206	9 556	8 882	9 265	9 500	108,68%
Bydgoszcz	11 069	10 912	15 541	16 661	18 534	18 361	165,88%
Gdynia	13 883	14 145	14 520	14 489	17 324	17 127	123,37%
Olsztyn	9 025	8 865	10 611	9 092	12 799	12 616	139,79%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

8.3.2 Zaopatrzenie w energię ciepłą

Działalność w zakresie wytwarzania ciepła, przesyłu i dystrybucji oraz obrotu ciepłem w Toruniu prowadzi firma EDF Toruń SA. Dostarcza ona ciepło za pośrednictwem sieci ciepłowniczej do ogrzewania budynków mieszkalnych, użyteczności publicznej, obiektów przemysłowych i handlowych.

Firma prowadzi aktywną politykę ekologiczną skierowaną zarówno na usprawnianie własnej działalności jak też edukowanie społeczeństwa w zakresie optymalnego wykorzystywania ogrzewania.

Wśród działań podejmowanych przez firmę można wskazać:

- optymalizację procesów wytwarzania ciepła i energii elektrycznej oraz przesyłu i dystrybucji ciepła,
- optymalizację urządzeń wytwórczych dla zmniejszenia emisji zanieczyszczeń, w szczególności emisji CO₂,
- optymalizację urządzeń przesyłowych i dystrybucyjnych ciepła dla zmniejszenia strat ciepła i wody,
- podnoszenia efektywności prowadzenia pracy urządzeń przez obsługę posiadającą odpowiednie kwalifikacje i umiejętności,
- podnoszenie świadomości ekologicznej swoich pracowników,
- prowadzenie doradztwa w zakresie racjonalnego gospodarowania ciepłem.

8.3.3 Gospodarka wodno-ściekowa

Zaopatrzenie w wodę miasta Torunia opiera się o 3 ujęcia podziemne (gruntowe) w Małej Niezawce, Jedwabnie i Czerniewicach oraz o ujęcie powierzchniowe z rzeki Drwęcy. W perspektywie jest włączenie do eksploatacji ujęcia Wrzosa III. W gotowości do eksploatacji w sytuacji awaryjnej są 2 ujęcia podziemne: Nowe Bielany i studnia nr II k. Elany. Pobór wody ogółem w 2016 r. wyniósł - 14 286 807 m³, w tym dla m. Torunia 12 807 357 m³ z czego 60,2% stanowiły wody podziemne. Ujęcia podziemne bazują na czwartorzędowej warstwie wodonośnej, która eksploatowana jest przez 54 studnie o głębokości ok. 30 m i wydajności ok. 30 – 90 m³/h. Jakość wody surowej mieści się w I-III klasie czystości wg Klasyfikacji Jakości Wód Podziemnych. Woda uzdatniana jest w zakresie żelaza i manganu. Woda z ujęcia w Czerniewicach podawana jest w stanie naturalnym. Studnia nr II k. Elany ma głębokość 300 m i ujmuje kredowy poziom wodonośny. Ujęcie brzegowe z rzeki Drwęcy opiera się na bezpośrednim poborze wody z rzeki, ze zbiornika utworzonego przez jaz na rz. Drwęcy. Woda poddawana jest uzdatnianiu, obejmującemu: ozonowanie, koagulację, filtrację z użyciem m.in. węgla aktywnego i dezynfekcję dwutlenkiem chloru.

98% mieszkańców Torunia ma dostęp do instalacji wodociągowej. Udział ten jest niemal stały w okresie objętym analizą.

Tabela 92: Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności w Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	87,4	87,6	87,9	88,0	91,6	91,8	105,03%
Woj. kujawsko-pomorskie	90,8	90,9	91,1	91,2	95,2	95,2	104,85%
Toruń	94,8	94,8	94,9	94,9	95,0	98,0	103,37%
Radom	95,1	95,1	95,2	95,3	95,3	95,5	100,42%
Rzeszów	91,8	91,8	91,8	93,8	97,7	97,7	106,43%
Kielce	95,8	95,8	95,9	95,9	95,9	96,0	100,21%
Bydgoszcz	96,7	96,8	96,8	96,8	96,8	96,9	100,21%
Gdynia	98,2	98,2	98,2	98,2	98,2	98,2	100,00%
Olsztyn	95,7	95,7	95,7	95,7	99,9	99,9	104,39%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Ilość wody dostarczanej na jednego mieszkańca w Toruniu w 2015 r. wynosiła 33,6 m³. Wartość ta spadła o 1,6 m³ w przeliczeniu na osobę w porównaniu do roku 2010. Pod względem ilości wody dostarczanej na jednego mieszkańca Toruń nie wyróżnia się pozytywnie, ani negatywnie w porównaniu do jednostek porównywalnych.

Tabela 93: Woda dostarczona gospodarstwom domowym na 1 mieszkańca w m³ w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	31,1	31,2	31,2	30,9	31,1	32,2	103,54%
Woj. kujawsko-pomorskie	32,6	32,1	32,0	32,0	33,2	34,0	104,29%
Toruń	35,2	34,1	34,0	33,0	33,3	33,6	95,45%
Radom	36,2	35,5	34,5	33,4	32,3	32,0	88,40%
Rzeszów	38,6	40,0	39,5	38,9	38,9	38,5	99,74%

Kielce	39,2	45,5	44,3	42,4	40,9	42,4	108,16%
Bydgoszcz	35,4	34,3	33,9	33,4	33,3	33,9	95,76%
Gdynia	36,3	36,2	35,7	35,7	35,2	35,1	96,69%
Olsztyn	36,8	36,5	35,8	35,3	35,0	33,6	91,30%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Jednocześnie można zauważyć stały wzrost długości sieci wodociągowej. Fakt, że długość sieci stale się wydłuża przy względnie stałej ilości mieszkańców mających do niej dostęp należy łączyć z rosnącą liczbą budynków mieszkalnych, w tym budownictwa jednorodzinnego.

Tabela 94: Długość czynnej sieci wodociągowej rozdzielczej w km w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	272 888,0	278 300,4	283 102,5	287 651,3	292 455,7	297 871,1	109,16%
Woj. kujawsko-pomorskie	21 782,0	22 133,2	22 551,3	22 725,1	22 985,7	23 239,8	106,69%
Toruń	309,2	345,2	352,0	355,6	361,5	359,8	116,36%
Radom	456,5	459,4	493,6	498,3	504,5	510,2	111,76%
Rzeszów	497,0	511,8	528,3	532,6	536,9	546,0	109,86%
Kielce	313,3	320,0	330,8	333,6	339,1	339,8	108,46%
Bydgoszcz	590,4	607,1	608,4	614,1	622,3	672,2	113,86%
Gdynia	453,6	450,6	470,5	478,5	483,2	498,1	109,81%
Olsztyn	246,6	259,5	260,8	261,4	263,5	263,5	106,85%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W przeliczeniu na 100 km² długość sieci rozdzielczej wzrosła w latach 2010-2016 o 16,25%.

Tabela 95: Długość sieci rozdzielczej wodociągowej w kilometrach na 100 km² w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	87,3	89,0	90,5	92,0	93,5	95,3	109,16%
Woj. kujawsko-pomorskie	121,2	123,2	125,5	126,5	127,9	129,3	106,68%
Toruń	267,2	298,3	304,2	307,3	312,4	310,9	116,35%
Radom	408,3	410,9	441,5	445,7	451,3	456,4	111,78%
Rzeszów	427,1	439,8	454,0	457,7	461,4	469,2	109,86%
Kielce	285,7	291,8	301,7	304,2	309,3	309,9	108,47%
Bydgoszcz	335,5	345,0	345,7	349,0	353,6	382,0	113,86%
Gdynia	335,7	333,4	348,2	354,1	357,6	368,6	109,80%
Olsztyn	279,2	293,8	295,3	295,9	298,3	298,3	106,84%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

98% mieszkańców Torunia ma dostęp do sieci kanalizacyjnej. Odsetek ten zdecydowanie wzrósł na przestrzeni lat 2010-2015 co plasuje Toruń w czołówce porównywanych miast pod względem dynamiki rozwoju sieci kanalizacyjnej.

Tabela 96: Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	62,0	63,5	64,3	65,1	68,7	69,7	112,42%
Woj. kujawsko-pomorskie	64,3	65,2	65,6	66,1	69,1	69,6	108,24%
Toruń	92,5	92,6	92,6	91,1	91,2	98,0	105,94%
Radom	89,0	90,3	90,5	90,6	90,7	90,8	102,02%
Rzeszów	88,5	88,6	88,6	92,3	94,8	94,9	107,23%
Kielce	89,1	89,2	89,3	89,2	89,7	90,1	101,12%
Bydgoszcz	91,2	91,6	91,8	91,9	92,9	93,0	101,97%
Gdynia	94,9	94,9	94,9	94,9	94,9	94,9	100,00%
Olsztyn	94,3	94,3	94,3	94,3	99,9	99,9	105,94%

Źródło: Bank Danych Lokalnych oraz Toruńskie Wodociągi Sp. z o.o. w Toruniu

Tabela 97: Długość czynnej sieci kanalizacyjnej rozdzielczej w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	107 509,1	117 745,6	125 580,6	132 916,0	142 876,1	149 668,0	139,21%
Woj. kujawsko-pomorskie	6 365,4	6 959,4	7 006,9	7 384,2	7 648,0	7 887,5	123,91%
Toruń	444,0	458,1	466,9	472,2	480,8	486,6	109,59%
Radom	406,0	418,3	437,0	439,0	449,5	455,6	112,22%
Rzeszów	533,6	542,6	580,8	584,7	651,5	681,1	127,64%
Kielce	309,4	318,5	337,3	340,5	350,5	381,7	123,37%
Bydgoszcz	613,2	884,6	668,4	687,5	695,2	731,1	119,23%
Gdynia	398,2	396,6	417,0	422,8	426,1	437,2	109,79%
Olsztyn	267,4	296,2	296,9	297,8	298,3	299,1	111,85%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Łączna liczba ścieków odprowadzanych w Toruniu w 2015 r. spadła w stosunku do roku 2010, z poziomu 10 065 dekametrów sześciennych na 9 406.

Tabela 98: Ścieki odprowadzane ogółem w dam^3 w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Dynamika (2010=100%)
Polska	1 297 843	1 258 816	1 248 767	1 246 600,3	1 238 064,0	1 258 357,6	96,96%
Woj. kujawsko-pomorskie	71 617	70 598	70 115	70 156,2	66 199,5	63 775,4	89,05%
Toruń	10 065	9 750	9 755	9 442,0	9 495,0	9 406,0	93,45%
Radom	10 938	10 784	10 379	10 397,0	10 004,0	9 991,0	91,34%
Rzeszów	9 262	8 935	9 203	9 358,0	9 403,0	9 492,0	102,48%
Kielce	13 916	13 709	13 269	14 391,0	14 662,0	13 213,0	94,95%
Bydgoszcz	24 077	23 956	22 951	23 055,0	18 622,0	16 442,0	68,29%
Gdynia	11 503	11 494	11 271	11 372,0	11 138,0	11 048,0	96,04%
Olsztyn	10 691	9 184	9 938	9 254,0	8 677,0	8 453,0	79,07%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

8.3.4 Oczyszczanie miasta i gospodarka odpadami stałymi

Jednostką odpowiedzialną za odbiór i zagospodarowanie odpadów oraz utrzymanie czystości w Toruniu jest głównie Miejskie Przedsiębiorstwo Oczyszczania. Pomimo, iż na toruńskim rynku funkcjonuje ponad 20 podmiotów prowadzących działalność w zakresie odbioru odpadów, ich skala świadczonych usług znacząco odbiega od MPO.

Spółka poza odbiorem odpadów jest właścicielem i zarządzającym funkcjonującym od 2009 roku Zakładem Unieszkodliwiania Odpadów Komunalnych (ZUOK) w Toruniu, który posiada status Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych. ZUOK jest nowoczesnym, kompleksowym obiektem przetwarzania odpadów komunalnych, a główne jego elementy to: sortownia odpadów zbieranych selektywnie oraz zmieszanych odpadów komunalnych, dwie kompostownie bioodpadów, instalacja do biologicznej stabilizacji frakcji organicznej wydzielonej ze zmieszanych odpadów komunalnych oraz składowisko odpadów.

Ilość odpadów przyjętych do Zakładu Unieszkodliwiania Odpadów Komunalnych w 2015 roku wyniosła 152 138 Mg (o blisko 25 % więcej niż w 2014 r.). Wśród dostarczanych odpadów dominują zmieszane odpady komunalne, odpady surowcowe (papier, tworzywa, szkło, metale), bioodpady czyli odpady zielone i kuchenne z gospodarstw domowych oraz zbliżone do nich składem i właściwościami z obiektów handlowych, usługowych, produkcyjnych oraz użyteczności publicznej, a także odpady budowlane, wielkogabarytowe, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny oraz odpady niebezpieczne.

W ZUOK przetworzonych zostało 100 % zmieszanych odpadów komunalnych zebranych z terenu miasta, które po wydzieleniu frakcji surowcowej (papier, tworzywa, szkło, metale) i ustabilizowaniu frakcji ulegającej biodegradacji w procesie kompostowania, skierowane zostały na składowisko. Ilość składowanych odpadów w 2015 r. wyniosła 60 197 Mg (o ponad 10 % mniej niż w 2014 r.).

Już od ponad 20 lat na terenie miasta prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów komunalnych, która obejmuje frakcje: papier, tworzywa sztuczne, metale, szkło, opakowania wieloma-

teriałowe, bioodpady w postaci odpadów zielonych i odpadów kuchennych oraz odpady zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, meble i inne odpady wielkogabarytowe, odpady budowlane i rozbiórkowe, opony, baterie, leki, chemikalia.

Selektywna zbiórka odpadów, w wyniku rosnącej świadomości ekologicznej społeczeństwa, rokrocznie rośnie.

Tabela 99: Selektywna zbiórka odpadów komunalnych w Toruniu w latach 2010-2015

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Mg					
Odpady suche (papier, tworzywa sztuczne, metale)	3 775	3 930	4 285	4 974	6 017	6 757
Szkło	952	1 136	1 230	1 578	2 051	2 286
Odpady mokre (bioodpady)	4 142	4 300	4 435	4 836	5 972	5 992
Razem	8 869	9 366	9 950	11 388	14 040	15 035

Źródło: MPO w Toruniu

8.4. Gospodarka przestrzenna i tereny inwestycyjne

8.4.1 Struktura użytkowania i struktura własności terenów

Miasto Toruń zgodnie z danymi Wydziału Geodezji i Kartografii według stanu na koniec 2014 roku było właścicielem 3 699 ha gruntów. Z czego grunty nieobciążone użytkowaniem wieczystym stanowią 78,83 % (2916,1 ha) ogólnej liczby gruntów miasta. Areał gruntów stanowiących majątek Gminy uległ zmniejszeniu w stosunku do 2014 r. o ok. 35 ha. Wpływ na to miały m. in. postępowania o przekształcenia prawa użytkowania wieczystego w prawo własności (pow. gruntów oddanych w użytkowanie wieczyste zmniejszyła się o ok. 1,7 ha).

8.4.2 Struktura przestrzenna miasta

Miasto Toruń wg GUS zajmuje obszar 115,72 km² (11 572 ha). Stan taki utrzymuje się od 1976 r. tj. od czasu przyłączenia wsi Kaszczorek w części wschodniej miasta.

W dokumencie strategicznym Gminy – studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta (uchwała nr 1032 RMT z dnia 18 maja 2006 r.) Toruń podzielony został na 20 jednostek urbanistycznych: Starotoruńskie Przedmieście, Barbarka, Wrzosa, Bielany, Bydgoskie Przedmieście, Stare Miasto, Chełmińskie Przedmieście, Jakubskie Przedmieście, Mokre Przedmieście, Katarzynka, Grębocin przy Lesie, Rubinkowo, Bielawy, Grębocin nad Strugą, Na Skarpie, Kaszczorek, Czerniewice, Rudak, Stawki i Podgórz.

Użytki rolne na terenie Torunia zajmują 2 266 ha, co stanowi 19,6% powierzchni miasta Torunia. Lasy i grunty leśne zajmują 2 847 ha, co stanowi 24,0% powierzchni Torunia. Występuje wyraźna tendencja uszczuplania się powierzchni użytków rolnych na rzecz terenów zabudowanych. Warto dla porównania zaznaczyć, że w 1979 roku użytki rolne stanowiły 27,1%, a lasy i grunty leśne 24,3%.

Tereny zieleni miasta Torunia są jednym z podstawowych bogactw naturalnych, czynnikiem wpływającym na rozwój przestrzenny oraz specyfikę miasta. Tereny zieleni, pełniąc szereg funkcji: klimatyczne, akustyczne, estetyczne, ekologiczne, kulturowe, rekreacyjne, dydaktyczne, ochronne i psychologiczne, odgrywają istotną rolę w jakości życia mieszkańców. W analizowanym okresie 2010-2015 r. największy udział zmiany powierzchni można zauważyć w zieleni ulicznej, której łączna powierzchnia wzrosła o 20%.

Tabela 100: Zmiany udziału powierzchni zielonych w Toruniu w latach 2010-2015

Typ terenu	Powierzchnia (ha) w latach						Dynamika (2010=100%)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
parki spacerowo - wypoczynkowe	57,4	57,4	57,4	57,40	57,40	57,40	100,00%
zieleńce	48,0	48,0	48,0	48,00	48,00	48,00	100,00%
zieleń uliczna	115,5	115,5	117,0	121,00	121,00	139,00	120,35%
tereny zieleni osiedlowej	231,7	242,6	242,6	241,25	241,25	275,85	119,05%
parki, zieleńce i tereny zieleni osiedlowej	337,1	348,0	348,0	346,65	346,65	381,25	113,10%
cmentarze	84,9	84,9	84,9	84,90	84,90	84,90	100,00%
lasy gminne	471,4	471,4	470,9	472,00	472,00	472,00	100,13%

Źródło: Bank Danych Lokalnych

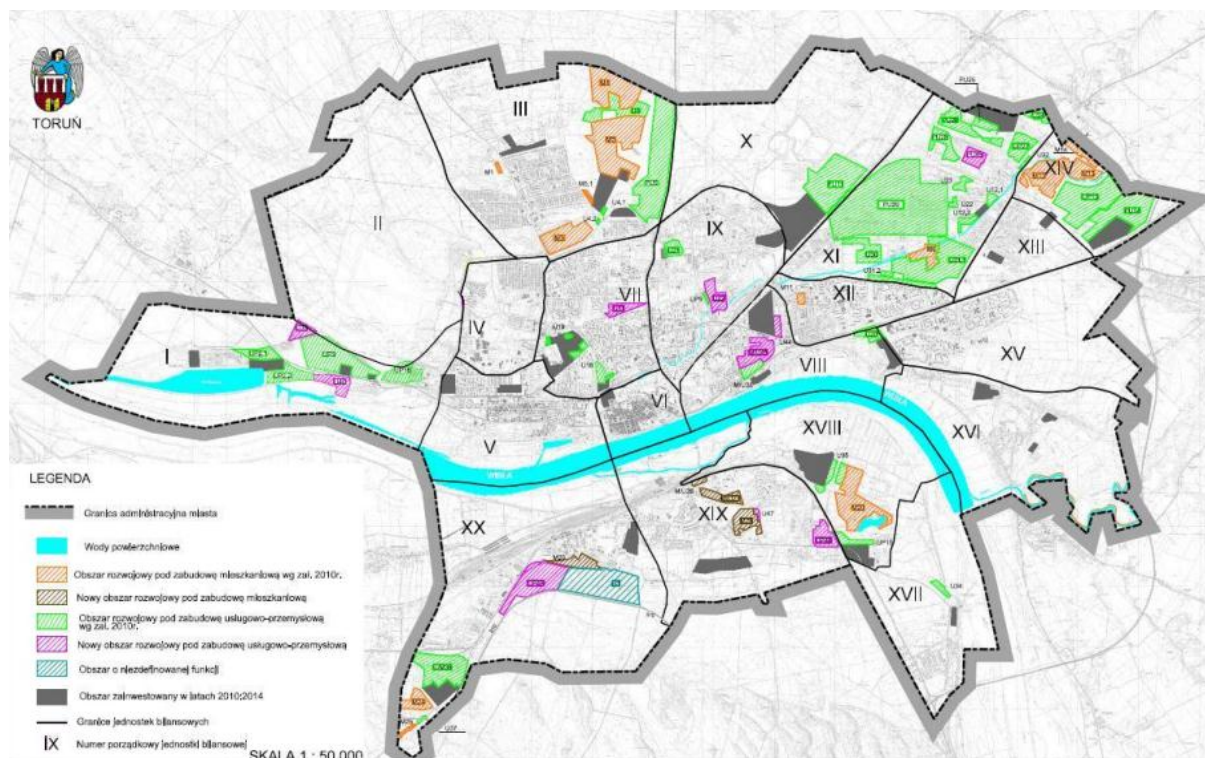
Powierzchnia lasów komunalnych, czyli będących własnością miasta Torunia, wynosi około 480 ha. Ich największy kompleks (uroczyska Wrzosy I, Bielany) znajduje się między osiedlem św. Józefa i Szpitalem Wojewódzkim od wschodu, terenami UMK od południa, lotniskiem od zachodu, a od północy przylega do lasów Nadleśnictwa Toruń. Pozostałe kompleksy leśne, zdecydowanie mniejsze, są rozrzucone na terenie miasta: np. las przy hali na Zieleńcu czy Kępa Bazarowa oraz na obrzeżach, jak lasy w Kaszczorku, Czerniewicach, itd. Całość lasów położona jest w III Krainie przyrodniczo-leśnej Wielkopolsko-Pomorskiej Dzielnicy Kotliny Toruńsko-Płockiej.

Oprócz lasów komunalnych na terenie miasta znajdują się lasy prywatne - ok. 276 ha, oraz najrozleglejsze lasy na gruntach Skarbu Państwa - Nadleśnictwa Toruń (1 373 ha), Nadleśnictwa Dobrzejewice (396 ha), Nadleśnictwa Gniewkowo (145 ha) i Nadleśnictwa Cierpiszewo (3 ha) - razem 1 917 ha.

8.4.3 Tereny rozwojowe – oferty inwestycyjne

W Toruniu na cele inwestycyjne przeznaczony jest szereg gruntów i budynków, będących w zarządzie miasta. Baza ofert inwestycyjnych jest na bieżąco rozszerzana o nowe lokalizacje. Powierzchnia miasta (z wyłączeniem wód i lasów) pokryta miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego stanowi 60% gruntów. Toruń na tle innych wybranych miast Polski charakteryzuje się średnimi kosztami lokalnymi. Cena 1 m³ dostarczanej wody i odprowadzanych ścieków jest stosunkowo niska. Podatek od nieruchomości jest na poziomie niższym od maksymalnego przewidzianego prawem oraz niższy niż w innych analizowanych miejscowościach. W Toruniu występuje znacząca ilość powierzchni biurowych. Jednak oferowane na wynajem nieruchomości dotyczą głównie dość małych powierzchni – pojedynczych biur i względnie małych kompleksów. Problemem są duże powierzchnie w wysokim standardzie z przeznaczeniem na centra usług. Zgodnie z raportem „Sektor nowoczesnych usług biznesowych w Polsce” Toruń jest potencjalnym ośrodkiem lokalizacji centrów usług biznesowych ze względu na swoje korzystne położenie, lecz istotną barierą w kontynuowaniu tego kierunku rozwoju jest właśnie brak wystarczającej ilości odpowiedniej infrastruktury.

Rysunek 4. Obszary rozwoju na terenie Torunia

Źródło: Aktualizacja założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla obszaru miasta Torunia, 2015

8.4.4 Tereny poprzemysłowe i zdegradowane

Wyzwaniem rozwojowym dla miasta jest adaptacja dawnych terenów przemysłowych do nowych potrzeb. Zmiana funkcji tych obszarów wiąże się z istotnym wysiłkiem finansowym i organizacyjnym lecz można obszary zdegradowane także potraktować jako swoisty potencjał, którego właściwe wykorzystanie może służyć miastu i jego mieszkańcom.

Terenem takim jest Starotoruńskie Przedmieście, którego dominującą funkcją w XX w. była funkcja przemysłowa. Na jego terenie funkcjonowały duże zakłady takie jak: Polchem, Merinotex, wciąż prężnie działają Towimor. Wraz z upadkiem przemysłu jej charakter uległ przemianom. Teren ten zostanie przystosowany dla rozwoju funkcji rekreacyjno-sportowych i ewentualnego gospodarczego wykorzystania szlaku wodnego rzeki Wisły. W miejscach terenów poprzemysłowych planuje się rozwój nowoczesnych form działalności gospodarczych, w szczególności funkcji logistyczno-magazynowych i biurowych.

Także w innych częściach miasta – np. w Jakubskim Przedmieściu – trwają działania związane ze zmianą charakteru terenów poprzemysłowych i następują przekształcenia terenów poprzemysłowych na funkcje usługowe i mieszkaniowe, na przykład: Piernikowe Osiedle.

8.5. Budżet i inwestycje miasta

8.5.1 Dochody budżetu miasta

W 2016 roku Rada Miasta uchwaliła budżet Miasta Torunia przewidujący dochody budżetu miasta na poziomie 1 083 200 000 zł (w tym dochody gminy: 829 374 453 zł, dochody powiatu: 253 825 547 zł). W przedstawionej poniżej strukturze dochodów największe dochody wynikają z działów w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa (dochód 261 011 961 zł) oraz podatek dochodowy od osób fizycznych – PIT (dochód 243 948 286 zł).

Tabela 101: Struktura dochodów w budżecie Miasta

Wyszczególnienie	zł				2016 wy- konanie
	2013	2014	2015	2016 Plan	
Dochody ogółem	1 040 169 410	1 028 764 658	1 160 284 337	1 011 986 314	1 018 674 472
Dochody własne razem	976 998 988	964 171 291	1 094 249 255	862 656 710	870 169 247
Dochody z podatków ustalonych i pobieranych na podstawie odrębnych ustaw ⁹ :	140 608 453	163 921 569	170 381 720	147 253 578	148 904 351
Podatek od nieruchomości	109 719 964	109 933 721	117 202 530	116 700 000	117 572 655
Podatek rolny i leśny	153 718	132 606	128 888	167 500	166 524
Podatek od środków transportowych	5 196 748	5 403 351	5 690 492	5 600 000	5 666 497
Podatek od czynności cywilnoprawnych i opłata skarbową	13 413 216	15 599 744	14 529 292	15 585 000	16 019 842
Wpływy z opłaty targowej	1 214 867	1 271 297	1 168 896	1 065 000	987 334
Opłaty za wydane zezwolenia na sprzedaż alkoholu	4 284 996	4 330 569	4 250 645	4 300 000	4 664 180
Opłata miejscowa	231 783	245 295	280 658	270 000	285 940
Dotacja ze środków PFRON	1 152 806	1 115 614	1 120 997	1 020 078	1 092 106
Dochody z udziałów w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa	219 938 954	229 638 227	246 114 197	260 700 000	261 011 961
Podatek dochodowy od osób fizycznych - PIT	203 724 083	212 769 135	228 497 835	243 700 000	243 948 286
Podatek dochodowy od osób prawnych - CIT	16 214 871	16 869 092	17 616 362	17 000 000	17 063 675
Dochody majątkowe	238 646 391	197 217 817	304 337 997	62 081 623	65 792 036
Dochody ze sprzedaży nieruchomości	24 342 430	49 126 479	37 212 280	32 400 000	36 135 984
Dotacje z UE na realizację inwestycji	155 887 763	108 692 154	240 415 951	17 408 670	17 348 251
Otrzymane dotacje na zadania własne	34 825 752	37 570 455	39 447 748	32 965 829,00	32 421 337
Dotacje z budżetu państwa na realizację zadań bieżących	23 991 479	29 199 305	28 191 359	28 993 767	28 823 412
Dotacje z UE na zadania bieżące	8 665 878	7 045 873	9 404 557	2 471 121	2 201 708
Dotacje z budżetu państwa na realizację zadań z zakresu administracji rządowej	63 170 422	64 593 367	66 035 082	149 329 604	148 505 225
Dotacje celowe na zadania z zakresu administracji rządowej	63 170 422	64 546 487	66 031 382	149 215 504	148 391 138

Źródło: Urząd Miasta Torunia

Toruń na tle kraju oraz województwa wykazuje się wyższymi dochodami ogółem oraz dochodami własnymi. Z kolei w porównaniu z miastami referencyjnymi zajmuje drugą pozycję w skali

⁹ Przedstawiono wybrane kategorie

dochodów ogółem w 2015 r. (większe dochody wykazał Olsztyn), natomiast pod względem dochodów własnych w 2015 r. osiąga podobny poziom do miast referencyjnych – Rzeszowa, Kielce i Bydgoszczy.

Tabela 102: Dochody ogółem i dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca Miasta Torunia i w jednostkach porównywanych w latach 2010 i 2015

Jednostka terytorialna	Ogółem (zł)		Własne (zł)	
	2010	2015	2010	2015
Polska	3 276,40	4 114,66	1 727,78	2 297,44
woj. kujawsko-pomorskie	3 072,62	4 069,48	1 506,24	2 044,24
Toruń	3 615,59	5 717,40	2 183,43	2 817,29
Radom	3 657,90	4 748,17	1 666,67	2 252,12
Rzeszów	3 908,55	5 473,38	1 841,47	2 803,71
Kielce	4 521,26	5 497,20	2 408,00	2 900,59
Bydgoszcz	3 323,03	4 520,36	2 085,68	2 808,72
Gdynia	4 179,25	4 989,94	2 777,93	3 449,55
Olsztyn	3 823,23	6 932,95	2 100,42	3 448,99

Źródło: BDL GUS

8.5.2 Wydatki budżetu miasta

W 2016 roku Rada Miasta uchwaliła budżet Miasta Torunia przewidujący wydatki budżetu miasta na poziomie 1 184 700 000 zł (w tym wydatki gminy: 860 240 896 zł, wydatki powiatu: 324 459 104 zł). Największe nakłady finansowe w 2016 r. skierowano do takich sektorów jak:

- Oświata i wychowanie - 204 682 821 zł,
- Transport i łączność - 112 716 720 zł,
- Pomoc społeczna - 58 459 422 zł,
- Gospodarka komunalna i ochrona środowiska - 55 880 364 zł,
- Kultura fizyczna - 51 327 849 zł,
- Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego - 43 282 775.

Tabela 103: Struktura wydatków w mieście – wydatki budżetowe zadań własnych

Nazwa	2013 (zł)	2014 (zł)	2015 (zł)	2016 wykonanie (gmina) w zł
Wydatki ogółem	648 272 623	677 760 734	674 693 730	854 815 670
Transport i łączność	105 028 341	139 062 510	164 511 740	112 716 720
Turystyka	5 002 766	2 614 079	2 506 861	1 775 334
Gospodarka mieszkaniowa	18 349 196	20 304 034	16 473 179	15 550 579
Działalność usługowa	1727 284	1 756 202	2 121 067	2 169 203
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	8 887 581	9 037 866	10 181 531	11 310 326
Obsługa długu publicznego	30 644 548	27 864 984	21 735 922	21 527 444
Administracja publiczna	44 183 900	40 224 533	44 000 558	42 476 703
Oświata i wychowanie	178 952 374	189 389 301	200 530 471	204 682 821
Szkolnictwo wyższe	50 000	30 000	50 000	58 847
Ochrona zdrowia	15 256 047	22 077 367	15 058 112	15 101 597
Pomoc społeczna	50 405 740	51 525 716	54 174 373	58 459 422
Edukacyjna opieka wychowawcza	6 585 458	6 559 790	6 945 090	7 177 871

Nazwa	2013 (zł)	2014 (zł)	2015 (zł)	2016 wykonanie (gmina) w zł
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	67 092 222	62 986 628	56 211 728	55 880 364
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	20 258 585	19 069 807	23 389 007	43 282 775
Kultura fizyczna	85 312 588	74 555 174	45 783 666	51 327 849

Źródło: Urząd Miasta Torunia

8.5.3 Inwestycje miejskie

Plan inwestycyjny, określony w Sprawozdaniu z wykonania budżetu miasta Torunia za rok 2016, wynosił 138 651 144 zł, z czego 7 mln zł było przekazanych ze źródeł zewnętrznych¹⁰. Największe nakłady finansowe zostały skierowane do takich sektorów jak:

- Transport i łączność (44 857 811 zł z budżetu samorządu, 77 490 zł środki ze źródeł zewn.)
- Kultura fizyczna (23 067 249 zł z budżetu samorządu, 3 220 902 zł środki ze źródeł zewn.)
- Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego (18 241 385 zł z budżetu samorządu, 110 000 zł środki ze źródeł zewn.)
- Oświata i wychowanie (16 472 442 zł z budżetu samorządu, 665 198 zł środki ze źródeł zewn.)
- Gospodarka mieszkaniowa (9 591 850 zł z budżetu samorządu, 1 701 434 zł środki ze źródeł zewn.)
- Gospodarka komunalna i ochrona środowiska (8 805 636 zł z budżetu samorządu, 531 184 zł środki ze źródeł zewn.)
- Pomoc społeczna (4 461 830 zł z budżetu samorządu, 114 087 zł środki ze źródeł zewn.)

Na terenie miasta realizowany jest szereg inwestycji miejskich na różnym poziomie zaawansowania:

- budowa mostu drogowego gen. Elżbiety Zawackiej,
- budowa Centrum Kulturalno-Kongresowego Jordanki,
- budowa wielofunkcyjnej hali sportowo-widowiskowej przy ul. Bema, z podstawową funkcją lekkoatletyczną,
- budowa Centrum Nowoczesności „Młyn Wiedzy”,
- łącznie w latach 2010-2014 wybudowano i wyremontowano 361 lokali mieszkalnych i socjalnych, w tym 48 lokali mieszkalnych wspólnie z TTBS,

¹⁰ Zgodnie ze Sprawozdaniem z wykonania budżetu miasta Torunia za rok 2016, źródła zewnętrzne to fundusze i dotacje pochodzące z różnorodnych instytucji i Programów (inne niż samorządowe), np. Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej, środki UE, dotacje z budżetu państwa, POIiŚ, itd.

- budowa ronda na ul. Polnej,
- modernizacja odcinka Szosy Chełmińskiej,
- przebudowa ciągu pieszo-rowerowy wzdłuż Trasy Średnicowej Podgórze,
- przebudowa ulic Krośnieńska i Częstochowska,
- przebudowa fragmentu Szosy Chełmińskiej od Trasy Średnicowej Północnej do ul. Polnej,
- przebudowa placu Chrapka.

8.5.4 Pozyskiwanie środków zewnętrznych (unijnych) przez Gminę Miasta Toruń

Realizacja części inwestycji miejskich odbywa się dzięki pozyskiwaniu środków zewnętrznych, w tym środków pochodzących z Unii Europejskiej. W okresie programowania 2007-2013 zrealizowano 147 projektów, na sumę 1 853 264 718 zł, z czego 1 107 568 972 zł (92%) pochodziło z dofinansowania. W poniższej tabeli zaprezentowano projekty według Programów Operacyjnych, dla których podpisano umowy o dofinansowanie (stan na 12.09.2016 r.).

Tabela 104: Projekty według Programów Operacyjnych, dla których podpisano umowy o dofinansowanie (stan na 12.09.2016 r.)

Nazwa programu ¹¹	Ilość projektów	Wartość projektów [zł]	Wartość dofinansowania [zł]	Suma zrealizowanych wniosków o płatność [zł]
PO IiŚ	8	1 068 141 262	734 774 208	734 774 208
RPO WK-P	62	668 945 726	271 301 834	271 301 834
PO IG	5	25 663 590	14 773 377	14 773 377
INTERREG IVC	1	506 400	436 807	436 807
EOG	1	2 693 000	2 289 050	1 277 145
PO KL	70	87 314 740	83 993 695	83 993 695
Razem	147	1 853 264 718	1 107 568 972	1 106 557 067

Źródło: Urząd Miasta Torunia

W porównaniu z okresem 2007-2013, liczba zrealizowanych projektów w okresie 2014–2020 była kilkakrotnie mniejsza. W latach 2014–2020 miasto zrealizowało 33 projekty, które otrzymały dofinansowanie z środków Unii Europejskiej. Całkowita wartość projektów wyniosła 341 956 039 zł, z czego wartość dofinansowania wyniosła 232 024 530 zł.

¹¹ Rozwinięcie skrótów: PO IiŚ – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko
RPO W K-P – Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego
PO IG – Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka
EOG – Europejski Obszar Gospodarczy
PO KL – Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Tabela 105: Stan pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację projektów w ramach okresu programowania na lata 2014– 2020 – projekty Gminy Miasta Toruń, jednostek organizacyjnych oraz spółek miejskich i wspólne z innymi podmiotami – według stanu na 10.05.2017 r.

Program operacyjny	Liczba projektów	Całkowita wartość projektów/ udziału Gminy Miasta Toruń [w zł]	Wartość dofinansowania [w zł]	Poziom dofinansowania do kosztów kwalifik. [w %]	Poziom dofinansowania do kosztów całkowitych [w %]
PO IiŚ	7	288 792 414	188 616 058	75	65
RPO W K-P	14	41 573 549	31 946 007	85	77
PO WER ¹²	10	11 175 944	11 100 497	99	99
URBACT III	1	215 033	182 778	85	85
PO PT	1	199 100	179 190	90	90
Razem	33	341 956 039	232 024 530	78	68

Źródło: Urząd Miasta Torunia

W poniższej tabeli zaprezentowano wybrane projekty, które otrzymały dofinansowanie z udziałem na poszczególne Programy Operacyjne (PO IiŚ, RPO W K-P, PO WER) w perspektywie finansowej 2014-2020.

Tabela 106: Przykłady projektów, dla których podpisano umowy o dofinansowanie w perspektywie finansowej na lata 2014- 2020 (stan na dzień 10.05.2017 r.)

Tytuł projektu	Całkowita wartość projektu/ udziału Gminy Miasta Toruń [w zł]	Wartość dof. [w zł]	Poziom dof. do kosztów kwalif. [w %]	Poziom dof. do kosztów całkow. [w %]	Realizator
PO IiŚ					
1. Gospodarka wodno - ściekowa na terenie aglomeracji Toruń – III etap	139 714 000	71 490 971	64	51	Toruńskie Wodociągi sp. z o.o.
2. Przebudowa i rozbudowa ul. Łódzkiej na odcinku od ul. Lipnowskiej do ul. Zdrojowej w Toruniu	19 720 791	16 516 196	85	84	MZD
3. Przebudowa układu drogowego na pl. Bpa Chrapka w Toruniu	26 316 489	22 214 856	85	84	MZD
4. Centra Innowacyjnej Edukacji (tzw. „Minikoperniki”), podprojekt „Adaptacja budynków zlokalizowanych przy ul. W. Łokietka w Toruniu na potrzeby Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy, instytucji kultury prowadzącej innowacyjną edukację w regionie kujawsko-pomorskim”	17 984 544	12 416 318	85	69	Urząd Miasta Torunia/Centrum Nowoczesności Młyn Wiedzy

¹² Rozwinięcie skrótów: PO WER- Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój
PO PT - Program Operacyjny Pomoc Techniczna

Tytuł projektu	Całkowita wartość projektu/ udziału Gminy Miasta Toruń [w zł]	Wartość dof. [w zł]	Poziom dof. do kosztów kwalif. [w %]	Poziom dof. do kosztów całkow. [w %]	Realizator
5. Toruńska Starówka – ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO – etap II	71 351 890	54 328 721	85	76	Urząd Miasta Torunia Muzeum Okręgowe Zamek Krzyżacki Partnerzy: - Parafia p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i bł. ks. Stefana Wincentego Frelichowskiego, - Parafia p.w. św. Jakuba Apostoła, - Parafia p.w. św. Jana Chrzciciela św. Jana Ewangelisty, - Parafia p.w. św. Szczepana, Kujawsko-Pomorski Impresaryjny Teatr Muzyczny w Toruniu, Fundacja Tumult w Toruniu.
RPO W K-P					
1. Bella Skyway Festival (2016)	2 696 777	785 787	49	29	TAK
2. Rozbudowa ul. Szosa Chełmińska od Trasy Średnicowej Północnej do ul. Polnej w Toruniu	16 979 933	14 432 943	85	85	MZD
3. Adaptacja pomieszczeń na warsztaty szkolne wraz z dobudową pawilonu w Zespole Szkół Samochodowych przy ul. Grunwaldzkiej 25 b w Toruniu (ZIT)	11 197 406	7 070 182	80	63	Urząd Miasta Torunia
PO WER					
1. Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Toruniu (III)	3 933 806	3 933 806	100	100	PUP
2. Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Toruniu (II)	2 687 291	2 687 291	100	100	PUP
3. Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w Toruniu (I)	2 454 318	2 454 318	100	100	PUP

Źródło: Urząd Miasta Torunia

9. PODSUMOWANIE

Toruń to regionalny ośrodek gospodarczy, biznesowy, a także siedziba władz lokalnych kluczowych organizacji gospodarczych. Jest siedzibą władz samorządowych województwa kujawsko-pomorskiego. Jest jednym z dwóch centrów Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego, który poza Toruniem i Bydgoszczą obejmuje m. in.: Gminę Białe Błota, Gminę Chełmża, Gminę Czernikowo, Gminę Dąbrowa Chełmińska, Gminę Dobrcz, Gminę Koronowo, Gminę Kowalewo Pomorskie, Gminę Lubicz, Gminę Łabiszyn, Gminę Łubianka, Gminę Łysomice, Gminę Miasto Chełmża, Gminę Nakło nad Notecią, Gminę Nowa Wieś Wielka, Gminę Obrowo, Gminę Osielsko, Gminę Sicienko, Gminę Solec Kujawski, Gminę Szubin, Gminę Wielka Nieszawka, Gminę Zławieś Wielka, Powiat Bydgoski i Powiat Toruński.

Miasto od początku swojego istnienia dzięki korzystnemu położeniu pełniło istotną rolę strategiczną i handlową. W bezpośrednim sąsiedztwie Torunia przebiega jeden z głównych szlaków komunikacyjnych Polski – Autostrada A-1 (północ-południe). Inne ważne szlaki to między innymi: droga krajowa nr 91 (Gdańsk-Cieszyn), droga krajowa nr 15 (Poznań-Konin- Olsztyn) i droga ekspresowa nr S10 (Szczecin-Warszawa). Najbliższe duże miasta to: Bydgoszcz (45 km), Gdańsk (175 km), Olsztyn (180 km) oraz Warszawa (220 km). Połączenia lotnicze możliwe są dzięki międzynarodowym lotniskom Ławica w Poznaniu i Okęcie w Warszawie oraz portowi lotniczemu w Bydgoszczy, oddalonemu o ok. 50 km od Torunia.

Toruń dla swojej działalności wybrały duże przedsiębiorstwa, takie jak: Nestle, General Mills, Henkel & Sohnlein, Telia A.B. Seller, British Sugar oraz Shell, British Petroleum, Aral, Statoil. Warto także zauważyć, że w mieście stale wzrasta ilość prowadzonych działalności gospodarczych. Toruń jest miastem o dużym potencjale, który wynika nie tylko z dogodnego położenia, ale także faktu, że jest dużym ośrodkiem akademickim, atrakcyjnym dla młodych osób także z innych terenów. Stanowi to swoiste remedium na negatywne tendencje demograficzne obserwowane w mieście.

Warto podkreślić, że Toruń intensywnie wykorzystuje środki funduszy unijnych w celu szybszego rozwoju miasta i podniesienia poziomu oraz jakości życia mieszkańców. Przykładami wykorzystania tych środków do realizacji dużych i ważnych projektów jest budowa drugiego mostu drogowego czy Centrum Kulturalno-Kongresowego Jordanki. W perspektywie finansowej z okresu 2007-2013 zrealizowano 147 projektów, na sumę 1 853 264 718 zł, z czego 1 107 568 972 zł (92%) pochodziło z dofinansowania.

Pozytywnie na tle porównywalnych pod względem wielkości miast wyróżnia Toruń także fakt, że jest on nie tylko prężnym ośrodkiem przemysłowym i naukowym, ale także miastem o wyjątkowych walorach turystycznych i kulturowych, co stanowi istotny czynnik wspierający rozwój branży turystycznej i kulturalnej. W 1997 roku toruński średniowieczny zespół miejski został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, a od 2004 roku Toruń jest ogólnopolską siedzibą Ligi Polskich Miast UNESCO.

II. ANALIZA PROBLEMÓW

Praca nad diagnozą jakościową była realizowana metodą mieszaną: uspołecznioną (partycypacyjną) i ekspercką. Prezentowane w dokumencie rezultaty były wypracowane przez trzy podzespoły robocze przy zachowaniu komunikacji z głównymi interesariuszami. Praca w podzespołach roboczych była prowadzona przez konsultantów i moderatorów, którzy oprócz kierowania procesem pracy prezentowali swoją wiedzę fachową i doświadczenie w zakresie przedmiotu diagnozy. Prace odbyły się w dniach 11, 13 i 21 kwietnia 2017 r. w siedzibie Międzynarodowego Centrum Spotkań Młodzieży w Toruniu.

W pracach nad diagnozą udział wzięli przedstawiciele Urzędu Miasta Torunia oraz szeroka reprezentacja przedstawicieli różnych podmiotów i grup społeczności miasta (m.in. samorządowe jednostki organizacyjne i przedstawiciele spółek, przedsiębiorców, liderów lokalnych, uczelni wyższych i inni).

Trzy podzespoły dokonały diagnozy jakościowej w następujących zakresach:

PODZESPÓŁ DS. SPOŁECZNYCH

1. Warunki życia

(bezpieczeństwo życia, zagrożenia naturalne i zdarzenia losowe, komunikacyjne, przestępczość, spokój społeczny, mieszkalnictwo, standard mieszkań, dostępność i jakość obiektów handlowych oraz usługowych, struktura dochodów, zabezpieczenie i poziom satysfakcji materialnej, źródła i poziom dochodów, zjawisko bezrobocia),

2. Ochrona zdrowia i życia

(przeciętna długość trwania życia, umieralność niemowląt; zagrożenia zdrowia i życia wynikające z zachowań patologicznych; udział niepełnosprawnych; dostęp do otwartego i zamkniętego leczenia; styl życia),

3. Opieka i pomoc

(opieka nad: dziećmi, niepełnosprawnymi, osobami starszymi i osobami niedostosowanymi społecznie, opieka społeczna, wsparcie dla potrzebujących; zagrożonych wykluczeniem społecznym),

4. Kultura, sport, rekreacja, wypoczynek

(ilość czasu wolnego, oferta dla dzieci, młodzieży, pracujących i osób starszych, dostęp do różnorodnych form rekreacji i wypoczynku, jakość dostępnej oferty sportowej i rekreacyjnej, poziom czynnego i biernego uczestnictwa w kulturze, dostęp do różnorodnej oferty kulturalnej),

5. Kapitał ludzki

(jakość kształcenia, poziom wykształcenia mieszkańców, czas poświęcony rozwojowi fizycznemu, poziom rozwoju fizycznego, czas na rozwój emocjonalny i duchowy, oferta pozaszkolna, kształcenie a rynek pracy, kwalifikacje zawodowe)

6. Kapitał społeczny

(poziom zaufania, stopień integracji społeczności miasta, poczucie tożsamości z Miastem, poziom zaangażowania społecznego, stopień zorganizowania społeczności, możliwości aktywności pozazawodowej, partycypacja społeczna, tolerancyjność, lojalność grupowa, działalność organizacji pozarządowych).

PODZESPÓŁ DS. ZASOBÓW, INFRASTRUKTURY I ŚRODOWISKA MIASTA

1. Zasoby techniczne

(budynki i budowle, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna, systemy zabezpieczeń przed: powodzią, ogniem i skażeniem oraz systemy eksploatacji i odnowy zasobów technicznych),

2. Transport

(jakość i dostępność transportu publicznego, sieć komunikacji drogowej, dostęp do tras szybkiego ruchu, sieć komunikacji kolejowej, bezpieczeństwo transportowe, dostęp do lotnisk, transport rzeczny),

3. Potencjał i ład przestrzenny

(dostępność terenów i stan zagospodarowania przestrzennego),

4. Potencjał ekologiczny

(zasoby naturalne, systemy i urządzenia proekologiczne, ekoświadomość),

5. Potencjał ludzki

(demograficzny/biologiczny, kwalifikacje zawodowe),

6. Potencjał kulturowy

(obiekty i przedmioty zabytkowe, tradycje, zwyczaje, zdolność do zachowania potencjału kulturowego, upowszechnianie i udostępnianie potencjału kulturowego),

7. Potencjał turystyczny

(walory turystyczne (walory przyrodnicze i materialne), jakość oferty turystycznej, produkty turystyczne, obiekty noclegowe, współpraca w zakresie turystyki, napływ turystów).

PODZESPÓŁ DS. GOSPODARKI I PROMOCJI MIASTA

1. Przedsiębiorczość i innowacyjność przedsiębiorstw

(poziom innowacyjności przedsiębiorców, poziom przedsiębiorczości mieszkańców, kondycja przedsiębiorstw, ułatwienia dla przedsiębiorców, rozwój współpracy z uczelniami wyższymi w zakresie działań B+R+I – Badania, Rozwój i Innowacje),

2. Instytucje otoczenia biznesu

(działalność instytucji, jakość oferty instytucji, współpraca z samorządem lokalnym),

3. Rynek pracy i bezrobocie

(dostępność pracy, aktywność zawodowa mieszkańców, podmioty ekonomii społecznej, poziom bezrobocia, pomoc dla bezrobotnych, przeciwdziałanie bezrobociu),

4. Konkurencyjna współpraca

(potencjał do tworzenia klastrów, sieci współpracy, wspólnych produktów, działające spółdzielnie, zaufanie w biznesie),

5. Promocja i atrakcyjność inwestycyjna miasta

(polityka gospodarcza i promocyjna miasta, poziom inwestycji, inwestycje zagraniczne, dostępność terenów inwestycyjnych, promocja terenów inwestycyjnych, jakość terenów inwestycyjnych, wsparcie i obsługa dla inwestora).

Zakres przedmiotowy diagnozy jakościowej obejmuje identyfikację problemów. W prowadzonej analizie przez problem rozumiana była nieakceptowana sytuacja uniemożliwiająca lub utrudniająca utrzymanie lub osiągnięcie pożądanego stanu rozwoju miasta w zakresie, który był przedmiotem analizy. Źródłem problemów może być sytuacja wewnętrzna miasta oraz nieakceptowany skutek oddziaływania czynników zewnętrznych.

1. PROBLEMY W SFERZE SPOŁECZNEJ

Problemy w sferze społecznej	
1.1. Warunki życia	1.1.1. Problemy seniorów dotyczące bezpieczeństwa (szczególnie wieczorami obecne są osoby agresywne na ulicach), dostępu do obiektów (zbyt mała ilość chodników), barier architektonicznych (budynki bez windy, niedostosowane obiektów do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych) 1.1.3. Odptyw absolwentów uczelni wyższych do większych miast lub za granicę 1.1.3. Brak systemu wymiany mieszkań dla samotnych seniorów (np. zamiana na mniejsze lokum z opcją usług pielęgniarstwa i opiekuna dziennego) 1.1.4. Niska jakość mieszkań w zabytkowych kamienicach
1.2. Ochrona zdrowia i życia	1.2.1. Zbyt gęsta zabudowa niektórych osiedli utrudniająca dostęp do terenów rekreacyjnych 1.2.2. Niezdrowy styl życia i odżywiania 1.2.3. Niewystarczające wykorzystywanie wiedzy i proponowanych działań z zakresu profilaktyki i promocji zdrowia.

	1.2.4. Niewystarczająca ilość funkcjonariuszy Straży Miejskiej w stosunku do rozrastającej się infrastruktury mieszkaniowej miasta
1.3. Opieka i pomoc	1.3.1. Brak szerszych rozwiązań w zakresie wolontariatu i jego promocji 1.3.2. Trudności z pozyskaniem osób do pracy w zawodzie „opiekun osoby starszej” 1.3.3. Wysokie rynkowe koszty zatrudnienia opiekuna osoby starszej (seniorów nie stać na taki wydatek)
1.4. Kultura, sport, rekreacja, wypoczynek	1.4.1. Niewystarczające dotacje na prowadzenie działalności kulturalnej 1.4.2. Niewystarczająca oferta kulturalna dostosowana do osób niepełnosprawnych, w tym także niepełnosprawnych umysłowo 1.4.3. Niewystarczająca oferta łącząca kulturę, naukę i sztukę 1.4.4. Niska, niewystarczająca współpraca instytucji kultury ze środowiskiem biznesowym 1.4.5. Niewystarczająca koordynacja kalendarza imprez kulturalnych komercyjnych i niekomercyjnych (bezpłatnych) wpływająca niekorzystnie na frekwencję, szczególnie w wydarzeniach komercyjnych 1.4.6. Trudności w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na działalność kulturalną (niewystraszające zainteresowanie przedsiębiorców w dotowaniu działalności kulturalnej, niewystarczająca liczba dużych przedsiębiorstw- potencjalnych sponsorów; w Toruniu dominują małe i średnie przedsiębiorstwa) 1.4.7. Niskie zarobki specjalistów w sektorze kultury 1.4.8. Niskie zarobki mieszkańców Torunia mają wpływ na ograniczony udział w odpłatnych wydarzeniach kulturalnych Niedostosowany program kształcenia specjalistów dla instytucji kultury w szkolnictwie wyższym 1.4.9. Absolwenci szkół wyższych nie posiadają kompetencji do pracy w placówkach kulturalnych (są tylko dwie uczelnie w Polsce SGH w Warszawie i UJ w Krakowie, które kształcą managerów kultury) 1.4.10. Nadwyżka absolwentów kształconych na kierunkach humanistycznych, rynek pracy w Toruniu nie jest w stanie zapewnić im pracy (niewystarczająca liczba ofert pracy i etatów dla absolwentów takich kierunków)

	1.4.11. Niedostateczna promocja kształcenia zawodowego 1.4.12. Niski poziom tożsamości kibiców z lokalnymi klubami sportowymi i zmienność nastrojów wśród kibiców (do klubów) powoduje trudności w pozyskaniu dotacji na działalność klubu (stałe finansowanie zewnętrzne) 1.4.13. Niewystarczająca powierzchnia terenów rekreacyjnych na osiedlach, np. parki przyblokowe, skwery, zieleńce, wyposażonych w małą architekturę (niska dostępność do tego rodzaju terenu zieleni w odległości 500 m) 1.4.14. Niewielki udział mieszkańców w życiu publicznym, np. w organizowanych spotkaniach konsultacyjnych 1.4.15. Niewystarczająca koordynacja kalendarza imprez sportowych komercyjnych i niekomercyjnych (bezpłatnych) wpływająca niekorzystnie na frekwencję, szczególnie w wydarzeniach komercyjnych
1.5. Kapitał ludzki	1.5.1. Niewystarczająca promocja szkolnictwa zawodowego, branżowego 1.5.2. Ograniczona współpraca seniorów, młodzieży i dzieci w celu wzmocnienia więzi międzypokoleniowej – współpraca instytucji, szkół, świetlic środowiskowych itp. 1.5.3. Niedostateczne doskonalenie nauczycieli przedmiotów zawodowych (bieżąca wiedza na temat aktualnych trendów w zakresie nowych technologii, niewielka praktyka lub jej brak na rzeczywistych stanowiskach pracy) 1.5.4. Niewystarczające wyposażenie szkół i placówek (pracownie przedmiotowe i zawodowe)
1.6. Kapitał społeczny	1.6.1. Niski poziom zaufania wśród sąsiadów 1.6.2. Niskie zaangażowanie społeczne (np. podczas konsultacji społecznych) 1.6.3. Niewystarczające kompetencje rad okręgów, spowodowane ograniczeniami legislacyjnymi (niewielkie kwoty na finansowanie spraw administracyjnych) 1.6.4. Niska frekwencja na spotkaniach rad okręgów

2. PROBLEMY W SFERZE INFRASTRUKTURA, ZASOBY I ŚRODOWISKO

Problemy w sferze infrastruktura, zasoby i środowisko	
2.1. Zasoby techniczne	2.1.1. Pogarszający się stan budynków wielkopłytowych (brakuje również analizy stanu tych budynków) 2.1.2. Niewystarczający dostęp do mieszkań komunalnych i socjalnych (kilkuletni czas oczekiwania) 2.1.3. Starzejący się zasób mieszkaniowy, część mieszkań wymaga zapewnienia lepszych warunków, np. w zakresie zapewnienia dostępu do infrastruktury sanitarnej w budynkach, w tym także na terenie zespołu staromiejskiego 2.1.4. Niskie walory estetyczne i zagrożenie bezpieczeństwa związane z występowaniem na terenie miasta budynków mieszkaniowych i przemysłowych nieużytkowanych oraz pustostanów 2.1.5. Zagrożenie wystąpieniem powodzi na osiedlu Kaszczorek (tereny zalewowe w części zabudowane) 2.1.6. Brak systemu, który ułatwi średniozamożnym mieszkańcom zakup/wynajęcie mieszkania w Toruniu
2.2. Transport	2.2.1. Szybko rozwijający się indywidualny ruch kołowy, niewystarczający poziom wykorzystywania z rozwiązań transportu publicznego przez mieszkańców 2.2.2. Brak linii tramwajowej na lewobrzeże 2.2.3. Ruch tranzytowy przez centrum miasta jest zbyt duży i stanowi ok. 20% całości ruchu miejskiego 2.2.4. Zagrożenie negatywnymi skutkami w rejonie centrum miasta (w Zespole Staromiejskim) i przy obszarze chronionym Bydgoskie Przedmieście wynikające z ruchu wjazdowego i dojazdowego, który będzie wznowiony po zakończeniu remontu mostu Piłsudskiego 2.2.5. Brak parkingów w Zespole Staromiejskim zgłaszany podczas corocznych badań (próba badawcza to 2000 turystów) 2.2.6. Brak połączenia układu komunikacyjnego z autostradą w rejonie Czerniewic 2.2.7. Obecność autokarów w strefie Zespołu Staromiejskiego (blokowanie ulic, zanieczyszczanie powietrza) 2.2.8. Zbyt duże natężenie ruchu w centrum miasta

	2.2.9. Niedokończony proces kształtowania podstawowego układu drogowego Torunia 2.2.10. Zużyty częściowo tabor tramwajowy i autobusowy 2.2.11. Zły stan infrastruktury torowo-sieciowej 2.2.12. Niewystarczająca sieć tramwajowa (rozłożenie sieci w mieście) 2.2.13. Niewystarczająca dostępność do transportu publicznego na lewobrzeżu 2.2.14. Wysoki stopień dekapitalizacji dworców kolejowych 2.2.15. Brak parkingów w systemie Park&Ride na trasach wylotowych z miasta 2.2.16. Brak wykorzystania potencjału transportu kolejowego w dowozie pasażerów do Torunia 2.2.17. Nieudostępnienie mostu kolejowego dla ruchu pieszego i rowerowego
2.3. Potencjał i ład przestrzenny	2.3.1. Brak planu zagospodarowania przestrzennego dla Zespołu Staromiejskiego i dla Bydgoskiego Przedmieścia (kluczowe obszary miasta) 2.3.2. Brak odzwierciedlenia problemów związanych z transportem w planach zagospodarowania przestrzennego, w tym np. parkingi podziemne, parkingi Park&Ride przy drogach dojazdowych do Torunia 2.3.3. Bardzo niski współczynnik miejsc parkingowych do liczby mieszkań na nowo wybudowanych osiedlach 2.3.4. Szkodliwa działalność deweloperów, którzy nadmiernie zagęszczają zabudowę miejską i w sposób niekontrolowany kształtują przestrzeń publiczną 2.3.5. Niewystarczająca liczba miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego 2.3.6. Brak kolejnych nowych terenów inwestycyjnych należących do Miasta Toruń umożliwiających aktywne działania ukierunkowane na zachęcenie do rozpoczęcia prowadzenia działalności nowych przedsiębiorstw w Toruniu.)
2.4. Potencjał ekologiczny	2.4.1. Niewystarczająca świadomość ekologiczna mieszkańców (wyrzucanie śmieci do lasu, dzikie wysypiska, niedostosowanie się do selektywnej zbiórki odpadów, palenie śmieci – szczególnie odczuwalne w okresie grzewczym (smog na

	terenach zabudowy jednorodzinnej, niepodłączonej do sieci grzewczej, smog na terenie Zespołu Staromiejskiego) 2.4.2. Konieczność dostosowania funkcjonującego modelu selektywnego zbierania odpadów komunalnych do zmieniających się wymagań prawnych 2.4.3. Utrzymujący się poziom występowania tzw. dzikich wysypisk 2.4.4. Brak azylu do rehabilitacji dzikich zwierząt 2.4.5. Wymieniana zieleń nie spełnia funkcji odtworzeniowych (brak kompensacji przyrodniczej) 2.4.6. Ograniczona dostępność i mało bezpieczne możliwości rekreacyjnego korzystania z Wisły
2.5. Potencjał ludzki	2.5.1. Starzejące się społeczeństwo 2.5.2. Odptyw ludzi w wieku produkcyjnym z miasta 2.5.3. Wyludnianie się miasta (w 2050 r. mieszkańców Torunia będzie o 50 tys. mniej) 2.5.4. Niedostosowanie profilu kształcenia na poziomie zawodowym, średnim i wyższym do potrzeb rynku pracy: • Brak środków finansowych mieszkańców na kursy w formach pozaszkolnych • Brak zainteresowania kształceniem w niektórych zawodach (szkoły mają w ofercie zawody potrzebne na rynku pracy, ale nie zgłasza się odpowiednia liczba chętnych) 2.5.5. Miasto niewystarczająco skutecznie przyciąga branże nowoczesnych technologii
2.6. Potencjał kulturowy	2.6.1. Niewystarczający poziom stanu zachowania i ochronyabytkowych obiektów militarnych (fortów) 2.6.2. Bardzo zły stan części kamienic w Zespole Staromiejskim 2.6.3. Zanik gwary lokalnej
2.7. Potencjał turystyczny	2.7.1. Niewystarczające wykorzystanie potencjału ekologicznego, turystycznego, kulturalnego i edukacyjnego instytucji miejskich 2.7.2. Brak koordynacji działań i współpracy między biznesem a miastem w zakresie promocji turystycznej miasta 2.7.3. Przeciwstawne interesy grup społecznych funkcjonujących w obrębie Zespołu Staromiejskiego (m.in. hałas, parkowanie)

	2.7.4. Brak wiedzy wśród mieszkańców na temat znaczenia gospodarki turystycznej dla miasta (jedna z najważniejszych gałęzi gospodarki pod względem liczby osób zatrudnionych) 2.7.5. Degradacja zabytkowych kamienic pozostających w rękach właścicieli prywatnych, którzy nie dbają o swoją nieruchomość 2.7.6. Nieudostępniona na cele turystyczne część Kępy Bazarowej, która znajduje się poza rezerwatem

3. PROBLEMY W SFERZE ROZWOJU GOSPODARCZEGO I PROMOCJI MIASTA

Problemy w sferze rozwoju gospodarczego i promocji miasta	
3.1. Przedsiębiorczość i innowacyjność przedsiębiorstw	3.1.1. Niska rentowność działalności przedsiębiorstw (sektor handlowy) wynikająca ze stosunkowo niskiej siły nabywczej mieszkańców 3.1.2. Niska atrakcyjność warunków zatrudnienia (niskie płace w porównaniu z dużymi miastami, w strukturze płac jest mały udział tych na wyższym poziomie) 3.1.3. Odpływ kapitału intelektualnego 3.1.4. Brak wykwalifikowanej siły roboczej, brakuje osób, kształcących się w szkołach zawodowych 3.1.5. Istnieje nadpodaż osób z wyższym wykształceniem, szczególnie humanistycznym 3.1.6. Niewystarczająca liczba kierunków technicznych w Toruniu (również w regionie) 3.1.7. W systemie edukacji brakuje wykorzystania doświadczeń z praktyki (za dużo jest teorii, a za mało praktyki) - jest to problem systemowy ogólnopolski 3.1.8. Brakuje zarządzania świadomością dzieci i młodzieży (niewystarczające doradztwo zawodowe) 3.1.9. Niedostatecznie rozwinięta współpraca pomiędzy przedsiębiorstwami a uczelniami w zakresie ustalenia programów kształcenia 3.1.10. Firmy często nie wiedzą, w jaki sposób i po jakie środki sięgać 3.1.11. Firmy z Torunia mało korzystają z ofert wsparcia finansowego w kraju i poza jego granicami 3.1.12. Ograniczona dostępność środków na rozwój innowacji (ograniczony dostęp do informacji, bariery informacyjne i inne)
3.2. Instytucje otoczenia biznesu	3.2.1. Niski poziom i mała skuteczność komunikacji pomiędzy instytucjami odpowiadającymi za ofertę wsparcia dla biznesu (między miastem a przedsiębiorcami, między wydziałami miasta, przedsiębiorcami a instytucjami otoczenia biznesu) 3.2.2. Dominuje kształcenie pracowników, a nie przedsiębiorców

	3.2.3. Przedsiębiorcy nie są zainteresowani doradztwem instytucji otoczenia biznesu, pomimo że informacja jest dostępna w wielu możliwych kanałach komunikacji (np. nie korzystają z dostępnych szkoleń) 3.2.4. Niewystarczająca współpraca pomiędzy instytucjami otoczenia biznesu, barierą jest konkurencja pomiędzy nimi 3.2.5. Jakość oferty instytucji otoczenia biznesu jest dobra, ale jest rozproszona (brakuje wspólnej prezentacji i udostępniania oferty) 3.2.6. Oferta inwestycyjna nie jest wystarczająco czytelna dla potencjalnych inwestorów
3.3. Rynek pracy i bezrobocie	3.3.1. Jest dużo ofert pracy, ale często oferowana praca nie rozwija, a zasady i warunki zatrudnienia są trudne (śmiecione) 3.3.2. Dalsze rozwijanie dużych centrów handlowych nie będzie przynosiło korzyści na rynku pracy Torunia (dominują stanowiska pracy na najniższym poziomie uposażenia i uzbrojenia stanowiska pracy) 3.3.3. Występuje stagnacja na rynku pracy w zakresie posiadanego przez pracowników know-how (negatywna motywacja - pracownicy boją się utraty pracy, trzymają się swojego miejsca zatrudnienia) 3.3.4. Występuje odpływ kapitału ludzkiego o szczególnie wysokich kwalifikacjach związany z ograniczeniami (ściana finansowa, ograniczone możliwości rozwoju, szczególnie dotyczy to generacji Y) 3.3.5. Niedostosowanie podaży do popytu na rynku pracy 3.3.6. Mechanizm finansowania edukacji wspiera/promuje liczbę uczniów, a nie jakość i kierunki kształcenia 3.3.7. Niż demograficzny wpływa na obniżenie wymagań wobec studentów i obniża poziom kształcenia i wiedzy absolwentów 3.3.8. Występujące zjawisko utrzymania emerytów na stanowiskach pracy (są atrakcyjni dla pracodawcy, bo już nie płacą składek ZUS) 3.3.9. Bezrobocie strukturalne – poziom wykształcenia bezrobotnych nie odpowiada potrzebom rynku pracy (związane jest to m.in.: z kurczeniem się produkcji w Toruniu)
3.4. Konkurencyjna współpraca	3.4.1. Małe zainteresowanie przedsiębiorców współdziałaniem w klastrach, związane z niechęcią do uczestniczenia w ich finansowaniu

	3.4.2. Mała gotowość przedsiębiorców do współpracy, wynikająca z niskiego poziomu wzajemnego zaufania 3.4.3. Niewystarczające działania na rzecz kreowania wspólnych wartości nadrzędnych - lokalnych tożsamości i patriotyzmu
3.5. Promocja i atrakcyjność inwestycyjna miasta	3.5.1. Brakuje aktywnej polityki miasta w zakresie zagospodarowania przestrzennego 3.5.2. Niewystarczająca liczba miejsc hotelowych (pomimo znacznego postępu w tym zakresie)

Spis tabel

Tabela 1: Liczba mieszkańców Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015.....	6
Tabela 2: PKB (produkt krajowy brutto ogółem) podregionu bydgosko-toruńskiego i jednostek porównywanych w latach 2010-2014.....	7
Tabela 3: PKB per capita podregionu bydgosko-toruńskiego i jednostek porównywanych w latach 2010-2014.....	8
Tabela 4: Przeciętne miesięczne wynagrodzenia mieszkańców Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015.....	9
Tabela 5: Stopa bezrobocia rejestrowanego w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	10
Tabela 6: Liczba ludności Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015.....	12
Tabela 7: Struktura wieku ludności Torunia i jednostek porównywanych w roku 2015.....	13
Tabela 8: Grupy wieku ludności Torunia i jednostek porównywanych w roku 2015.....	13
Tabela 9: Udział kobiet w ogólnej liczbie ludności Torunia i jednostek porównywanych w roku 2015.....	14
Tabela 10: Liczba i udział roczników osób mających od 0 do 21 lat Torunia w roku 2015.....	14
Tabela 11: Przyrost naturalny ludności Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015.....	15
Tabela 12: Liczba zawieranych małżeństw w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	15
Tabela 13: Saldo migracji w Toruniu na 1000 mieszkańców i jednostkach porównywanych w latach 2010-2014.....	16
Tabela 14: Wykształcenie ludności Torunia i jednostek porównywanych w 2011 roku.....	17
Tabela 15: Wykorzystanie potencjału bibliotek publicznych w Toruniu i jednostkach porównywanych w roku 2015.....	17
Tabela 16: Wykorzystanie potencjału bibliotek publicznych w Toruniu w latach 2010-2015.....	18
Tabela 17: Frekwencja wyborcza w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010 i 2014.....	19
Tabela 18: Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	20
Tabela 19: Liczba zarejestrowanych organizacji pozarządowych w Toruniu (dane na dzień 31.12.2016 r.).....	20
Tabela 20: Organizacje, które otrzymały wsparcie finansowe od Gminy Miasta Toruń.....	20
Tabela 21: Liczba zrealizowanych projektów przez organizacje pozarządowe w Toruniu.....	21
Tabela 22: Działalność organizacji pozarządowych w Toruniu.....	21
Tabela 23: Dotacje dla organizacji pozarządowych w Toruniu.....	24
Tabela 24: Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	25
Tabela 25: Pomoc w formie posiłku w latach 2012-2016.....	28
Tabela 26: Rzeczywista liczba rodzin i osób objętych w latach 2014-2015 pomocą społeczną.....	29
Tabela 27: Liczba rodzin i osób w rodzinach korzystających z pomocy Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w roku 2015.....	29
Tabela 28: Statystyka wywiadów środowiskowych w Toruniu w latach 2012-2016.....	30
Tabela 29: Środowiska objęte wsparciem asystenta rodziny w latach 2012-2016.....	31
Tabela 30: Rodzaj obszarów problemowych oraz ilość podejmowanych działań interwencyjnych przez Zespół Interwencji Kryzysowej w latach 2012-2016.....	32
Tabela 31: Liczba wszczętych procedur „Niebieskie Karty” w latach 2013-2015.....	33
Tabela 32: Dane o stanie zdrowia osób w wieku 19 lat i więcej (u których stwierdzono schorzenie będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej w Toruniu).....	35
Tabela 33: Porady medyczne udzielone mieszkańcom Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015.....	36
Tabela 34: Zgony niemowląt na 1000 urodzeń żywych (promil) w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	37
Tabela 35: Stacjonarna opieka zdrowotna w latach 2014-2015.....	37
Tabela 36: Ambulatoryjna opieka zdrowotna i porady udzielone w 2015 r.....	38
Tabela 37: Placówki pomocy doraźnej i ratownictwa medycznego w 2015 r. (stan w dn. 31 XII).....	38
Tabela 38: Personel służby zdrowia na 10.000 ludności w latach 2010-2015.....	38
Tabela 39: Liczba i udział personelu medycznego w Toruniu i Polsce w roku 2015.....	38
Tabela 40: Liczba aptek w Toruniu w roku 2015.....	39

Tabela 41: Liczba oddanych nowych mieszkań na 1 000 mieszkańców Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015.....	40
Tabela 42: Liczba oddanych nowych mieszkań na 1 000 nowo zawartych małżeństw w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	40
Tabela 43: Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania [m ²] i przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu w Toruniu i jednostkach porównywanych w roku 2015.....	41
Tabela 44: Liczba wybudowanych nowych mieszkań według typów w Toruniu w latach 2010-2015.....	41
Tabela 45: Łączna powierzchnia wybudowanych nowych mieszkań według typów w Toruniu w latach 2010-2015	42
Tabela 46: Udział gospodarstw domowych mających dostęp do wodociągu w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	42
Tabela 47: Udział gospodarstw domowych wyposażonych w łazienkę w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	42
Tabela 48: Udział mieszkańców mających dostęp do centralnego ogrzewania w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	43
Tabela 49: Stopa bezrobocia rejestrowanego w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	44
Tabela 50: Bezrobotni w wieku 18-24 pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 6 miesięcy w Toruniu w latach 2010-2016	44
Tabela 51: Bezrobotni w wieku 55-64 pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 1 rok w Toruniu w latach 2010-2016	44
Tabela 52: Poziom wykształcenia bezrobotnych w Toruniu w latach 2010-2016	45
Tabela 53: Wiek bezrobotnych w Toruniu w latach 2010-2016	45
Tabela 54: Opieka nad najmłodszymi dziećmi w Toruniu w latach 2012 - 2015	46
Tabela 55: Opieka przedszkolna w Toruniu w latach 2010-2015	48
Tabela 56: Szkoły podstawowe w Toruniu w latach 2010-2015	49
Tabela 57: Szkoły gimnazjalne w Toruniu w latach 2010-2015.....	49
Tabela 58: Szkoły ogólnokształcące w Toruniu w latach 2010-2015	49
Tabela 59: Licea profilowane i technika w Toruniu w latach 2010-2015	50
Tabela 60: Zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży bez specjalnych potrzeb edukacyjnych w Toruniu w latach 2010-2015	50
Tabela 61: Muzea – imprezy oświatowe w muzeach ogółem.....	53
Tabela 62: Zwiedzający muzea i oddziały – liczba osób (placówki samorządu gminy, powiatu, miast na prawach powiatu)	53
Tabela 63: Organizacja imprez masowych w Toruniu	56
Tabela 64: Rodzaj przestępstw stwierdzonych na terenie Torunia w 2015 roku	59
Tabela 65: Przyczyny powstania miejscowych zagrożeń w 2016 roku na terenie miasta Torunia	61
Tabela 66: Powierzchnia terenów zielonych [ha] w Toruniu i jednostkach porównywanych w roku 2015	62
Tabela 67: Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 000 mieszkańców Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015	72
Tabela 68: Pracujący ¹ w gospodarce narodowej według płci i sekcji PKD 2007 oraz sektorów własności w Toruniu w latach 2010-2015 (stan w dniu 31 XII 2015 r.)	74
Tabela 69: Pracujący ^a w gospodarce narodowej według sekcji PKD 2007 w Toruniu, stan w dniu 31 XII 2015 r.	78
Tabela 70: Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w Toruniu w roku 2015	78
Tabela 71: Przychody, koszty i wyniki finansowe przedsiębiorstw ^a według wybranych sekcji PKD 2007 w Toruniu w 2015 r.	80
Tabela 72: Majątek obrotowy przedsiębiorstw ^a według wybranych sekcji PKD 2007 w Toruniu w 2015 r.	81
Tabela 73: Relacje ekonomiczne w przedsiębiorstwach ^a według wybranych sekcji PKD 2007 w Toruniu w 2015 r.	82
Tabela 74: Kredyty i zobowiązania przedsiębiorstw ^a według wybranych sekcji PKD 2007 w Toruniu w 2015 r.	83
Tabela 75: Produkcja sprzedana przemysłu ^a według liczby zatrudnionych w Toruniu w 2015 r.	84
Tabela 76: Produkcja sprzedana przemysłu ^a według wybranych sekcji i działów PKD 2007 w Toruniu w 2015 r. (ceny bieżące)	84

Tabela 77: Przeciętne zatrudnienie w przemyśle ^a według wybranych sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własności w 2015 r.	85
Tabela 78: Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w przemyśle ^a według wybranych sekcji i działów PKD 2007 oraz sektorów własności w 2015 r.	85
Tabela 79: Produkcja budowlano-montażowa w przedsiębiorstwach budowlanych ^a według grup PKD 2007 w Toruniu w 2015 r. (ceny bieżące).....	86
Tabela 80: Produkcja budowlano-montażowa wykonana przez przedsiębiorstwa budowlane ^a mające siedzibę zarządu w Toruniu ^a według rodzajów obiektów budowlanych w Toruniu w 2015 r. (ceny bieżące)	86
Tabela 81: Przeciętne zatrudnienie oraz przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w budownictwie ^a według sektorów własności w Toruniu w 2015 r.	87
Tabela 82: Turystyczne obiekty noclegowe i hotele (liczba obiektów) w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	88
Tabela 83: Liczba dostępnych miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015.....	88
Tabela 84: Majątek komunalnych w 2015 roku.....	89
Tabela 85: Budynki zajmowane przez Urząd Miasta Torunia w 2015 roku.....	89
Tabela 86: Przysługujące Gminie Miasta Toruń prawa do gruntów w 2015 roku	90
Tabela 87: Sieć drogowa w Toruniu w roku 2015.....	90
Tabela 88: Liczba zarejestrowanych samochodów osobowych w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	91
Tabela 89: Korzystający z sieci gazowej w % w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	92
Tabela 90: Zużycie gazu sieciowego m3 w przeliczeniu na 1 mieszkańca [m3] w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	93
Tabela 91: Gospodarstwa domowe ogrzewające mieszkania gazem [gosp.] w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	94
Tabela 92: Korzystający z sieci wodociągowej w % ogółu ludności w Torunia i jednostek porównywanych w latach 2010-2015.....	95
Tabela 93: Woda dostarczona gospodarstwom domowym na 1 mieszkańca w m3 w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	95
Tabela 94: Długość czynnej sieci wodociągowej rozdzielczej w km w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	96
Tabela 95: Długość sieci rozdzielczej wodociągowej w kilometrach na 100 km2 w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015	96
Tabela 96: Korzystający z sieci kanalizacyjnej w % Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015...97	97
Tabela 97: Długość czynnej sieci kanalizacyjnej rozdzielczej w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	97
Tabela 98: Ścieki odprowadzane ogółem w dam ³ w Toruniu i jednostkach porównywanych w latach 2010-2015.....	97
Tabela 99: Selektywna zbiórka odpadów komunalnych w Toruniu w latach 2010-2015.....	99
Tabela 100: Zmiany udziału powierzchni zielonych w Toruniu w latach 2010-2015.....	100
Tabela 101: Struktura dochodów w budżecie Miasta	102
Tabela 102: Dochody ogółem i dochody własne w przeliczeniu na 1 mieszkańca Miasta Torunia i w jednostkach porównywanych w latach 2010 i 2015.....	103
Tabela 103: Struktura wydatków w mieście – wydatki budżetowe zadań własnych.....	103
Tabela 104: Projekty według Programów Operacyjnych, dla których podpisano umowy o dofinansowanie (stan na 12.09.2016 r.)	105
Tabela 105: Stan pozyskiwania środków zewnętrznych na realizację projektów w ramach okresu programowania na lata 2014– 2020 – projekty Gminy Miasta Toruń, jednostek organizacyjnych oraz spółek miejskich i wspólne z innymi podmiotami – według stanu na 10.05.2017 r.....	106
Tabela 106: Przykłady projektów, dla których podpisano umowy o dofinansowanie w perspektywie finansowej na lata 2014- 2020 (stan na dzień 10.05.2017 r.).....	106

Spis rysunków

Rysunek 1: Teren Bydgosko-Toruńskiego Obszaru Funkcjonalnego.....	6
Rysunek 2 System gazociągów przesyłowych zasilających miasto Toruń.....	11
Rysunek 3: System gazowniczy	93
Rysunek 4. Obszary rozwoju na terenie Torunia	101

Spis wykresów

Wykres 1. Pożary w Toruniu w 2016 r.	60
Wykres 2. Miejscowe zagrożenia w Toruniu	61